

Збірник матеріалів

IV Міжнародна
науково-практична
конференція
«Інтернет-міст КИЇВ – ДНІПРО»

*Інтелектуальна
власність як складова
системи забезпечення
національної безпеки*

24
березня

2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ, м. Київ, Україна
КАФЕДРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА
ІНСТИТУТУ ПРАВА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, м. Київ, Україна
НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ЦЕНТР З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, м. Київ, Україна
ASTANA IT UNIVERSITY, м. Нур-Султан, Казахстан
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ,
м. Дніпро, Україна
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ, м. Київ, Україна
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ «УКРНЕТ»,
м. Київ, Україна
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «ХАРКІВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ», м. Харків, Україна
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «КИЇВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»,
м. Київ, Україна
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ПРИДНІПРОВСЬКА АКА-
ДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ»,
м. Дніпро, Україна
ЧЕНСТОХОВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, м. Ченстохова, Польща
ВИЩА ШКОЛА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ,
м. Катовіце, Польща
за підтримки:
УНІВЕРСИТЕТ В МІШКОЛЬЦІ, м. Мішкольц, Угорщина
ЮРИДИЧНА КОМПАНІЯ «ЮРСЕРВІС», м. Дніпро, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Інтернет-міст КИЇВ – ДНІПРО»
УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ. ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ОБ'ЄКТІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
24 березня 2022 року

Київ
2022

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (протокол № 2 від 29 березня 2022 р.)

Редакційна колегія:

Дорошенко О.Ф., кандидат юридичних наук (голова редакційної колегії); Орлюк О.П., доктор юридичних наук, академік НАПрН України; Капіца Ю.М., доктор юридичних наук; Бутнік-Сіверський О.Б., доктор економічних наук, академік АН України; Дорожко Г.К., кандидат технічних наук (відповідальний секретар); Мироненко Н.М., доктор юридичних наук, член-кор. НАПрН України; Перерва П.Г., доктор економічних наук; Петренко В.О., доктор технічних наук, академік АН України; Ромашко А.С., кандидат технічних наук; Омельченко А.В., доктор юридичних наук.

Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки (24.03.2022 р.) ел. збірн. матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн-міст КІІВ – ДНІПРО», Управління проектами Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності, 24–25 березня 2022 р., Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. 200 с.

У збірнику розміщено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернет-міст КІІВ – ДНІПРО» за тематикою 24 березня 2022 р., яка проходила в *online*-режимі з використанням платформи Zoom. У збірнику зібрані доповіді наукової та фахової спільноти на розвиток та впровадження теорії, практики та методології національної безпеки в умовах військового стану в Україні як держави, яка протистоїть російській агресії.

Збірник може бути корисним для науковців, державних службовців, підприємців, громадських діячів, викладачів, студентів та аспірантів.

Матеріали викладено в авторській редакції

Відповідальність за зміст текстів, достовірність поданих даних і точність наведених цитат несуть автори (співавтори).

УДК 347 (77+78)

ЗМІСТ

Вступне слово	6
БУТНІК-СІВЕРСЬКИЙ О.Б. Розвиток теорії інтелектуальної безпеки як різновиду національної безпеки та її цілісних складових.....	8
АНДРОЩУК Г. О. Інтелектуальна безпека України: рівень загроз та небезпеки	16
БОРКО Ю.Л. Фінансове забезпечення інтелектуальної власності, як критерій національної безпеки	27
БОРОВИК П.А. Патентування винаходів — традиційні проблеми та нові виклики	32
ВАСИЛЬЄВ О. В., ЧЬОЧЬ В.В., Напрями та можливості патентних досліджень для забезпечення держаної безпеки	34
ВЕРЕС ШОМОШІ МАРІАНН, ГАВРИСЬ О.О., ТКАЧОВ М.М. Правовий захист інтелектуальної власності як фактор національної та економічної безпеки країни	45
ВЕРЕС ШОМОШІ МАРІАНН, КОСЕНКО О.П. Ринок інтелектуальної власності як передумова національної та економічної безпеки країни	50
ГЛІЗНУЦА М.Ю., ДОЛИНА І.В., ПЕРЕРВА П.Г. Економічні тенденції розвитку промислової власності в протидії загрозам національній безпеці	56
ДИХА М.В. Світоцивілізаційні зміни є необхідними і неминучими	61
ДОРОЖКО Г.К., РОМАШКО А.С., КРАВЕЦЬ Л. Інформаційна безпека у сфері використання творів «за замовленням» та службових творів в Україні	66
ДОРОШЕНКО О.Ф., ПІЧКУР О., Безпечність нових селекційних досягнень у рослинництві відповідно до вимог Міжнародного союзу з охорони нових різновидів рослин та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом	72
ЗАЙКІВСЬКИЙ О. Б., Щодо комерціалізації інтелектуальної власності в оборонній сфері	77

ЗЕРОВ К.О.

Використання російських комп'ютерних програм
як загроза безпеці держави 83

КАБАК К.С., ПЕРЕРВА П.Г.

Корупція в інтелектуальній сфері як фактор
загроз національній безпеці 86

КАПІЦА Ю.М.

Інтелектуальна власність, інновації та конкурентоздатність
економіки України 91

КАШИНЦЕВА О.Ю.

Інтелектуальна власність у сфері фармацевції, як складова
національної безпеки держави в умовах війни 94

КВАША Т.К., АНДРОЩУК Г.О.

Використання інструментів аналітики інтелектуальної
власності для визначення технологічних
трендів у військовій сфері 97

КМЕТИК-ПОДУБІНСЬКА Х.І.

Цифровий контент в системі забезпечення
інформаційної безпеки 103

КОРНУХ О.В.

Актуальні проблеми інтелектуальної безпеки
в системі національної безпеки України 106

КОСЕНКО О.П., КОЛОТЮК О.І., ПЕРЕРВА П.Г.

Особливості митного захисту виключних прав 111

КРАМСЬКИЙ Д.Ю., ПОБЕРЕЖНИЙ Р.О., ПЕРЕРВА П.Г.

Проблеми розвитку цифрових технологій
в системі національної безпеки країни 115

НАГІ САБОЛЬЧ, КОСЕНКО О.П.

Економічні та маркетингові детермінанти виключних прав,
пов'язаних з національною безпекою країни 120

НАГІ САБОЛЬЧ, ГАВРИСЬ О.О., ТКАЧОВ М.М.

Економіко-правові проблеми забезпечення національної
безпеки засобами інтелектуальної власності 124

НОВІК І.О., ЧЕРЕПАНОВА В.О., ПЕРЕРВА П.Г.

Особливості експорту інтелектуальної власності 130

ОЛЕЙНИКОВА Л.Г.

Вплив конкурентоспроможності держави на рівень
її національної безпеки 135

ОМЕЛЬЧЕНКО А.В.

Правові основи забезпечення
економічної безпеки у сфері трансферу технологій 140

ПОЖУЄВА Т.О.

Посилення національної безпеки на прикладі запорізького регіону на тлі воєнних дій 143

ПОНОМАРЬОВА О.О.

Деякі аспекти екологічної безпеки як частини національної безпеки під час воєнного стану 145

РАБОТЯГОВА Л.І.

Ліцензійний договір на використання комерційної таємниці в контексті забезпечення інтелектуальної безпеки 148

САХАЦЬКА Є.І., ПЕРЕРВА П.Г.

Оцінювання рівня економічної безпеки країни з урахуванням інтелектуально-інноваційних ризиків 155

ТАРАСЕНКО Л.Л.

Об'єкти авторського права в цифровому середовищі: актуальні питання для національної безпеки 160

ТКАЧЕНКО А.М.

Забезпечення економічної безпеки банків на тлі воєнного та повоєнного стану 165

ТРОЦЬКА В. М.,

Знищення оригіналів творів мистецтва під час війни: проблемні питання захисту авторського права 167

ЦИБУЛЬОВ П.М., ЮРЧИШИН О.Я., ХМАРСЬКИЙ А.Л.

Сучасна роль вітчизняної науки у створенні конкурентоспроможного озброєння та військової техніки 171

ЧЕРЕП А.В., ЧЕРЕП О.Г.

Доцільність інтелектуального розвитку суспільства як необхідна умова забезпечення національної безпеки держави 175

NAGY SZABOLCS, ТКАСНОВ МАКСЫМ, PEREREEVA PETRO

Economic consequences in the country's economy from violation of exclusive rights 180

SCHIMPF KARIN, PEREREEVA PETRO

Intellectual property as a factor of national security of Ukraine 185

КОДИНЕЦЬ А.О.

Право інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану 190

ТВЕРЕЗЕНКО О.О.

Упровадження новітніх технологій як необхідна складова відновлення екологічної безпеки України 195

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги! Вітаю вас на нашій науково-практичній конференції, яка проходить у складний для нашої країни час жорстокої агресії проти народу України, проти нашої державності та незалежності. У такій ситуації тим важливішою є тематика нашого заходу, пов'язана з місцем та значенням питань ефективної охорони та захисту прав інтелектуальної власності в системі національної безпеки України.

На конференцію було надано 38 доповідь, взяли участь 178 науковців від 38 наукових та освітніх установ з 16 міст України та Європи.

Метою IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції є, на нашу думку, акцентування уваги наукової та фахової спільноти та уповноважених державних органів на тому простому факті, що впорядкування та зміцнення державної системи охорони інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку інтелектуальної, творчої діяльності та охорони її результатів є запорукою інноваційного розвитку економіки країни і, зрештою, економічної безпеки України.

На сучасному етапі розвитку науки безпекознавства, науковці виділяють основні елементи структури національної безпеки: державну безпеку; громадську безпеку; техногенну безпеку; екологічну безпеку і захист від загроз стихійних лих; економічну безпеку; енергетичну безпеку; інформаційну безпеку; безпеку особистості; науково-технічну безпеку.

У свою чергу, говорити про економічну безпеку доцільно лише за умови інноваційного шляху розвитку економіки, тобто такого, що ґрунтується на інтелектуальному капіталі, на впровадженні результатів творчої праці інтелектуальної еліти суспільства та ефективній їх охороні. Таким чином у складі економічної безпеки виникає один із ключових її напрямків, який ми називаємо інтелектуальною безпекою. Визначення цього поняття та аналіз його значення для забезпечення національної безпеки ви почуєте у доповідях науковців НДІПВ.

До складових інтелектуальної безпеки можна віднести:

- безпеку інтелектуального капіталу як стан захищеності інвестицій у знаннєві ресурси;
- безпеку руху знань в організації, що охоплює створення, залучення, розповсюдження (дифузії), опанування знань, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізацію у продукції та послугах;
- кібербезпеку — захищеність інформаційно-комунікаційних технологій.

Говорячи про інтелектуальну безпеку в загальнодержавному розумінні, хотілося б зупинитися на головних, базових проблемах які суттєво впливають на нашу національну безпеку. Ось деякі з них:

1. Значна недосконалість нашої законодавчої бази, особливо щодо питань інтелектуальної власності в оборонній сфері.
2. Суттєві недоліки в роботі патентного відомства.
3. Не вирішені питання зі створенням та організацією роботи Національного органу інтелектуальної власності.
4. Неприпустиме зволікання з приводу утворення патентного суду.

Вважаю, що на цих та інших суміжних проблемах ми маємо зосередитись у нашій сьгоднішній дискусії. На нашу думку, результатом нашого заходу повинно стати розроблення рекомендацій від наукової спільноти для органів державної влади щодо необхідності врахування питань ефективної охорони інтелектуальної власності у справі забезпечення національної безпеки.

Бажаю всім нам плідної та творчої праці.

ОЛЕКСАНДР ДОРОШЕНКО,
*к.ю.н., директор Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України*

Бутнік-Сіверський О.Б.,

д.е.н., професор головний науковий співробітник сектору комерціалізації ОІВ відділу промислової власності та комерціалізації ОІВ Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України, академік АТН України та академік УАН, завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів Інституту післядипломної освіти НУХТ (м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК РІЗНОВИДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ЦІЛІСНИХ СКЛАДОВИХ

Формування системи національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності є новим теоретичним поглядом в науковій сфері, де головним предметом дослідження є національна безпека та її зв'язок зі сферою інтелектуальної власності.

Теорія побудови та функціонування системи національної безпеки на принципах майнових прав інтелектуальної власності знаходиться ще на стадії становлення та пошуку; цілий ряд проблемних питань розглядаються фрагментарно, зводячи до юридичних проблем, до правової охорони та захисту майнових прав інтелектуальної власності, при цьому ряд проблемних питань знаходяться в полі постійних наукових дискусій, так як не сформовано цілісного наукового підходу до розв'язання зазначеної проблеми.

Теорія національної безпеки — це метанаука, яка поєднує прикладні аспекти соціальних, військових, гуманітарних, технічних, психологічних, біологічних та інших наук з метою дослідження сутності, змісту, методів, форм і засобів забезпечення безпеки особистості та соціальних спільнот різних рівнів [1].

У науковому обґрунтуванні, зазначає В. Загурська-Антонюк, домінує переконання того, що потреба безпеки є мотивацією до дії та розвитку, тому що неможлива реалізація суспільних цілей, якщо не реалізована потреба безпеки. З іншої точки зору, безпека трактується як цінність, тобто благо, особливо важливе, переконання у досягненні цілей [2].

Процес захисту державою своїх інтересів та безпеки безпосередньо пов'язаний із проведенням державної політики, в межах якої і здійснюються конкретні заходи їх реалізації.

Що стосується України, то офіційне визначення терміну «національна безпека» викладено в Законі України «Про національну безпеку України», де в пп. 9 п. 1 ст. 1 зазначено, що «національна безпека України — це захищеність державного суверенітету, територіаль-

ної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3]. З позиції державної політики — «правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України» (п. 1 ст. 2 зазначеного Закону України). Законодавець у зазначеному законі чітко визначився, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина — їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства — його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави — її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища — від надзвичайних ситуацій» (п. 1 ст. 3 Розділ II).

Національні інтереси реалізуються через інтереси держави. Суб'єктами інтересів тут виступають саме громадяни та їх групи, а державні інституції є операційними суб'єктами.

Національний інтерес — визначальне джерело формування стратегічної мети, стратегічних завдань, об'єкта спрямувань і напрямів розвитку нації, механізму, методів і форм їх реалізації [4, 46].

Політичний і правовий зміст національної безпеки та національних інтересів поєднуються, коли вони спрямовані на стратегічний розвиток держави на різних її рівнях, як основа державної довгострокової безпекової політики, та стають предметом полістратегії. Саме метою державної політики національної безпеки та національних інтересів є послідовне запобігання та створення найбільш сприятливих умов для держави та зміцнення її міжнародного становища, іміджу та престижу у світі. Тому основне завдання для досягнення національних стратегічних цілей у галузі безпеки ґрунтується на створенні умов та розвитку в безпосередній близькості в європейському, євроатлантичному та глобальному просторі.

На це спрямовано Закон України «Про національну безпеку України», де в п. 2 ст. 26 розділу V зазначено, що «стратегія національної безпеки України визначає: 1) пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; 2) поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; 3) основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; 4) напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони; 5) ресурси, необхідні для її реалізації» [3].

Що стосується України, то офіційне визначення терміну «національні інтереси» знайшло відображення в Законі України «Про національну безпеку України», де в пп. 10 п. 1 ст. 1 зазначено, що «національні інтереси України — це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [3]. Тут законодавець виділив у національних інтересах — цінності: «важливі інтереси людини, суспільства і держави», що має політичні та правові підстави.

У полістратегії ми виділяємо ще один рівень забезпечення національних інтересів, до якого відносимо інтелектуальну безпеку, яку сьогодні як самостійний вид безпеки ще не виділяють або розглядають як складову економічної безпеки.

Виділення сьогодні підвиду — *«інтелектуальна безпека»* в самостійний напрям дослідження, зводячи лише до захисту прав інтелектуальної власності на підприємстві або регіону, домінує у публікаціях науковців, що, на наш погляд, звужує та спрощує проблему, обмежуючи її перспективу та поле наукового пошуку до суто технократичного [5, 156].

У нашому розумінні, підсумовують С. Мосов та А. Жарінова, *«інтелектуальна безпека»* — це складова національної безпеки держави, в рамках якої створюється такий стан внутрішніх і зовнішніх умов діяльності будь-якого суб'єкта господарювання чи особистості, який дозволяє нейтралізувати або виключити можливість втрати об'єктів інтелектуальної власності, інформації про них та їх носіїв, а також: витік інформації про створення, користування та зберігання об'єктів інтелектуальної власності. Тобто тут стверджується, що *«інтелектуальна безпека»* — це складова національної безпеки держави, яку слід розглядати, вважають зазначені автори, багатопредметною [6].

Підсумовуючи різні погляди та з урахуванням теоретико-методологічного підходу можна визначити категорію *«інтелектуальна безпека»* — це складова національної безпеки, яка відтворює національні інтереси держави у взаємозв'язку з державною безпекою України під впливом завдань державної інноваційної політики та знаходиться у взаємозв'язку з національною системою інтелектуальної власності та окремими видами (елементами) національної безпеки, забезпечуючи безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення у циклічній системі «наука – техніка – технологія – виробництво» різних сфер інноваційної діяльності та творчості.

На нашу думку, національна безпека України не може обмежуватись питаннями, які вбирає в себе інтелектуальна безпека, так як на цьому напрямку вона повинна спиратись, наприклад, на розбу-

дові та діяльності інноваційно-інтелектуальної сфери, на теорію побудови та функціонування системи національної безпеки на принципах, які враховують майнові права інтелектуальної власності, як складової загальної наукової теорії та методології національної безпеки України. Такий підхід концептуально відмінний від розгляду самостійно теорії інтелектуальної безпеки, що свідчить про її багатовекторність.

За своєю сутністю інтелектуальна безпека є безперервним суспільним процесом в різних сферах інноваційної діяльності та творчості, у рамках яких діючі суб'єкти стараються вдосконалювати механізми створення, розвитку та впровадження продуктів інтелектуальної власності, програми, патенти, технології, ліцензії, інформаційні системи тощо в умовах забезпечення охорони майнових прав інтелектуальної власності та дії національного законодавства.

Формування системи національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності, спирається на сферу інтелектуальної безпеки, яка розглядається як складова національної безпеки та має взаємозв'язки з окремими видами національної безпеки, які є її елементами, та з національною системою інтелектуальної власності, яка спирається на національне законодавство, державні та судові органи.

На наш погляд, формування, розвиток та ефективність системи національних інтересів України та національної безпеки України, які знаходяться на етапі свого становлення та залишаються предметом науково-практичних дискусій, потребує наукового дослідження також з позиції поглиблено-змістовного її доповнення в розрізі майнових прав інтелектуальної власності, що безпосередньо пов'язано з інноваційно-інтелектуальною сферою діяльності в означеній системі, що, з нашої позиції, є створення, впровадження, комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності, науково-технічних і технологічних розробок та ефективного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в умовах розвиненої інноваційної інфраструктури, яка сприяє ефективній науково-технічній діяльності суб'єктів господарювання в інтересах суспільства, посиленні конкурентно-спроможності продукції, збереженні та подальшого розвитку науково-технічного потенціалу країни.

Основними елементами забезпечення активізації інноваційно-інтелектуальній сфері діяльності є формування інноваційної інфраструктури, яка визначає темпи розвитку економіки країни та зростання добробуту населення.

До складових інноваційної інфраструктури відносять: фінансово-кредитні установи; зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси); технопарки (технологічні парки, агропарки, інноваційні

парки); інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві); інкубатори (інноваційні, технологічні, інноваційного бізнесу); консалтингові (надання консультацій) фірми, компанії, промислово-фінансові групи, кластери та інші. За інформацією Департаменту технічного регулювання та інноваційної політики Міністерства економіки України на сьогодні в Україні створено та функціонують: індустріальні парки, станом на 10.03.2021 р. до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено 47 індустріальних парків, у 23 із них визначено керуючі компанії, а у 8 є учасники. Також в Україні функціонують індустріальні парки, які не включені до Реєстру індустріальних парків; 16 технопарків; 24 центри інновацій та технологічного трансферу; 22 інноваційних центри; 38 центрів комерціалізації; 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер; більше 30 кластерів; одне інноваційно-виробниче об'єднання; інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів); інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу); центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності); венчурні та інвестиційні фонди; центри науково-технічної та економічної діяльності тощо [7].

Інтелектуальна безпека, з нашої позиції, має прямий взаємозв'язок з національною системою інтелектуальної власності [8, 2], яка включає в себе:

Національне законодавство, як сукупність правових положень, на підставі яких будь-яка особа набуває, реалізує та захищає свої права, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної, творчої діяльності (нормативна база);

Державні та судові органи, наділені відповідними повноваженнями в сфері інтелектуальної власності, наукові та освітні установи, громадські організації та інші структури, що беруть активну участь в реалізації державної політики у цій сфері та вирішенні широкого кола завдань з надання правової охорони, управління, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності (інституційна база);

Елементи і відносини, які забезпечують та підтримують на відповідному рівні функціонування системи (інфраструктура), а також користувачів цієї системи.

Національна система інтелектуальної власності сьогодні спирається на принципи:

- слугування сфери інтелектуальної власності суспільним інтересам суспільства та відкритості державного управління;

- відповідності стану законодавчого забезпечення взятим Україною на себе міжнародним зобов'язанням, європейському вектору розвитку;
- відповідності правового механізму правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності сучасним викликам інформаційного середовища;
- розбудови інноваційної системи та підвищення інноваційної привабливості України.

Тут важливим є взаємозв'язок інтелектуальної безпеки з національною системою інтелектуальної власності, який відтворює полістратегію та правове регулювання частини національної безпеки – інтелектуальної безпеки з позиції відтворення національних цінностей та інтересів.

Правове регулювання спирається на законодавство, яке визнає права на інтелектуальну власність, базується на праві кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, що, за визначенням, є благом не матеріальним і зберігаються за його творцями та можуть використовуватися іншими особами лише з їх дозволу, окрім випадків, визначених законодавством.

В умовах ринкових трансформацій і антикризового регулювання, виділяється інноваційно-технологічний елемент, що став підґрунтям для появи та розвитку **інтелектуальної безпеки**, яку розглядають з перспективою досягнення стану високотехнологічного, стабільного, ефективного забезпечення інноваціями, коли об'єднується державна безпека України, національні інтереси та національна безпека у взаємозв'язку з її цілісними елементами, якими є: економічна безпека, військова безпека, енергетична безпека, фінансово-грошова безпека, інформаційна безпека, науково-інтелектуальна безпека, екологічна безпека та фармацевтична безпека, діяльність яких спрямовано на отримання синергетичного ефекту.

Сьогодення потребує уваги на:

- безпеку інтелектуальних трудових ресурсів як носіїв знань;
- безпеку нематеріальних активів як об'єктів права інтелектуальної власності підприємств, корпорацій та інших об'єднань;
- безпеку інтелектуального капіталу як стану захищеності інвестицій суб'єктів господарювання у знаннєві ресурси;
- безпеку руху знань в організації, що охоплює створення, залучення, розповсюдження (дифузії), опанування знань, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізацію у продукції та послугах;
- кібербезпеку з позиції захищеності інформаційно-комунікаційних технологій на основі інтелектуальної власності.

Щодо кібербезпеки, як нового напрямку, то важливим є відсутній трансформаційний підхід до управління кібербезпекою з боку держави, що передбачає наявність організації, яка візьме на себе функції управління впровадженням програми з кібербезпеки, та регулярного контролю за процесом впровадження [9, 181]. Національна система кібербезпеки обмежується переважно участю в ній правоохоронних органів. Приватний бізнес та кіберспільнота до розв'язання важливих питань практично не залучаються [10, 182], що обмежує дієвість потидії загроз в національній інтелектуальній безпеці. Важливою особливістю функціонування інформаційного і кіберпростору держави є його висока динамічність та мінливість загроз. Це обумовлює неможливість створення ефективного організаційно-правового забезпечення у сфері кібербезпеки на тривалий період. Тому, щонайменше, кожні два роки чинне законодавство у цій сфері потребуватиме корегування відповідно до нових загроз, а також змін у геополітичному безпековому середовищі [10, 182].

Підсумовуючи зазначимо:

теорія побудови та функціонування системи національної безпеки на принципах майнових прав інтелектуальної власності знаходиться ще на стадії становлення та пошуку;

інтелектуальна безпека є безперервним суспільним процесом в різних сферах інноваційної діяльності та творчості;

формування, розвиток та ефективність системи національних інтересів та національної безпеки знаходяться на етапі свого становлення та залишаються предметом науково-практичних дискусій, потребує наукового дослідження;

інтелектуальна безпека має прямий взаємозв'язок з національною системою інтелектуальної власності.

Список використаних джерел.

1. Національна безпека України. URL: https://pidruchniki.com/10310208/politologiya/natsionalna_bezpeka_ukrayini.

2. Загурська-Антонюк В. Ф. Національна безпека та система державного управління. Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток». (Стаття 13.05.2020 р.). URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/59.pdf.

3. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року. — Редакція від 24.11.2021. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

4. Шахов Валерій, Мадіссон Вадим. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України / Вісник Національної академії державного управління. С.44- 56.- URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-2-8.pdf>

5. Берлач А.І., Філіпенко Т.В. Основи економічної безпеки України: Навч. посіб. – Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2007. – 234 с.

6. Мосов С. Інтелектуальна безпека України в контексті її входження до СОТ / С. Мосов, А. Жарінова //Інтелектуальна власність. – 2008. – №6. – С.4-9.- UNR: www.uipv.org/atachs/mosov_zharinova.doc.

7. Стан розвитку інноваційної інфраструктури. Департаменту технічного регулювання та інноваційної політики Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoiInfrastrukturi>.

8. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. – URL: <https://uba.ua/documents/ip-strategy28082014.pdf>.

9. Живко З. Б., Рудий Т. В., Сенік В. В., Родченко С. С. Проблеми нормативно-правової бази забезпечення кібербезпеки в Україні: стан і перспективи / Соціально-правові студії : науково-аналітичний журнал / гол. ред. О. Балинська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. Вип. 3 (9). –С. 18-25.

10. Рудий Т.В. Стан організаційно-правового забезпечення кібербезпеки держави / Т.В. Рудий, З.Б. Живко, Н.О. Живець. Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки. Секція 6 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 18 березн. 2021р., Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. 199 с.

*Андрощук Г.О.,
канд. екон. наук, доцент, головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
НАПрН України (м. Київ, Україна)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: РІВЕНЬ ЗАГРОЗ ТА НЕБЕЗПЕКИ

Економічна безпека — це багатофакторне явище, яке можна розглядати як систему, що складається з таких функціональних складових, як: фінансова, соціальна, інформаційна, інтелектуальна, технологічна, військова безпека, екологічна безпека тощо.

В узагальненому вигляді цю залежність можна представити такою функцією: $EB = F(ФБ, СБ, ІБ, Ін.Б, ТБ, ВБ, ЕкБ)$, де кожна зі складових, своєю чергою, є сукупністю відповідних індикаторів [1, 2].

Під інтелектуальною безпекою автор розуміє стан захищеності інтелектуального потенціалу особистості, підприємства, галузі, регіону, держави, що формується адміністрацією й колективом підприємства, державними органами шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психологічного характеру від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки), несанкціонованого використання та негативного впливу (недобросовісної конкуренції, промислового шпигунства, патентної експансії), а також підтримку його на рівні, що забезпечує процес створення, одержання, здійснення і захисту прав (об'єктів) інтелектуальної власності [3].

Фактично при розробці заходів забезпечення економічної безпеки ми маємо справу з декількома рівнями порушення стану «безпеки»: **виклик, ризик, загроза й небезпека**. Саме «небезпека» є межею порушення стану «безпеки», у разі виходу за яку надскладна система (йдеться про економічну безпеку) перетворюється в некеровану, нечутливу до факторів зовнішнього впливу. **Як свідчить аналіз, проведений автором, у більшості напрямів щодо об'єктів інтелектуальної власності в Україні маємо стан «небезпека» [4].**

Водночас, інтелектуальна безпека є системоутворюючим елементом, первинною порівняно з інноваційною та/або технологічною безпекою, оскільки безпосередньо впливає на стан не лише науково-технологічної, а й інших складових економічної безпеки.

Україна в глобальному інноваційному індексі. У глобальному інноваційному індексі (ГІІ) за 2021 р. (Global Innovation Index 2021) Україна посіла 49-е місце, увійшовши до топ-3 країн економічної групи з високим інноваційним потенціалом разом з В'єтнамом та Індією. Нещодавно вона займала 43-тю позицію у ГІІ.

Водночас входить у топ-20 країн за кількістю патентних заявок на \$100 млрд ВВП за 2008 та 2018 р., займала 4-е місце за кількістю заявок на корисні моделі. Україна з економікою нижче середнього доходу потрапляє до трійки держав з високим інноваційним потенціалом разом з В'єтнамом та Індією. Згідно звіту сильними сторонами України є: вища освіта (23 місце в світі); охоплення вищою освітою (18-те); чисельність зайнятих жінок з вченими ступенями (2-е місце в світі); створення мобільних додатків/млрд ППС \$ ВВП — 17 місце в світі; витрати на програмне забезпечення, % ВВП — 17 місце в світі; експорт послуг ІКТ, % загальної торгівлі — 9 місце в світі. Слабкі сторони пов'язані з недостатньою зрілістю рамкових умов для інновацій — слабкість інституційної інфраструктури, нерозвиненість і відставання законодавчої бази в даній сфері, низька інвестиційна активність бізнесу та недостатність фінансування інноваційних процесів.

Невикористані резерви і загрози. В Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Україна в умовах зовнішньої агресії» до позачергового послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» зазначається: «Від імпортних поставок залежить діяльність до 40 % підприємств військової промисловості України, що виконують ДОЗ. Найбільш критичною залежністю від імпортних поставок має ракетно-космічна промисловість, авіабудування, двигунобудування, радіоелектроніка. Україна не має власної промислової бази для розвитку мікроелектроніки, мікропроцесорної техніки, ряду нанотехнологій, без чого неможливе створення перспективних систем і зразків озброєнь»

У рекомендаціях парламентських слухань «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти та науки» (10.04.2019 р.) констатується, що «в економіці України склалися вкрай несприятливі умови для винахідницької діяльності та використання винаходів. Винахідництво і раціоналізаторство втратили характер масового руху, що ускладнює розбудову економіки на інноваційній основі». В останні роки ця ситуація значно погіршилася. **Розміри глобальної міграції кваліфікованих фахівців (зокрема, науковців і винахідників) неймовірно зросли та наразі сприймаються як серйозна загроза економічній безпеці та майбутньому багатьох держав.** Особливу роль в інноваційному розвитку економіки відіграють винахідники, оскільки вони є носіями технологій та ноу-хау, генерують знання, що здійснюють інноваційні перетворення в техніці й промисловості. Це ще раз підтверджує висновок із Закону Мерфі: «Залишені без втручання, події мають тенденцію розвиватися від поганого до гіршого».

У ст. 38 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», прийнятому 28 років тому, лише декларується, що «держава стимулює створення і використання винаходів (корисних моделей), встановлює винахідникам і особам, які використовують їх, пільгові умови оподаткування та кредитування, надає інші пільги відповідно до чинного законодавства України». А в дійсності нічого цього немає!

Винахідницька діяльність. В економіці України склалися вкрай несприятливі умови не лише для самої винахідницької діяльності, а і для використання винаходів. Середній вік винахідника становить 46,4 роки! Винахідництво і раціоналізаторство втратили характер масового руху, що ускладнює розбудову економіки на інноваційній основі. Про низьку ефективність винахідницької діяльності, що становить загрозу економічній безпеці держави, свідчать, зокрема, такі дані. Кількість заявок на корисні моделі в Україні у 2,3 рази перевищує кількість заявок на винаходи, а кількість виданих патентів на корисні моделі у 3,2 рази перевищує кількість виданих патентів на винаходи. Проте відомо, що патент на корисну модель видається без проведення експертизи по суті. Частка корисних моделей становить 72,5 % у загальній кількості поданих заявок на винаходи і корисні моделі. До того ж **протягом року майже 75 % патентів національних власників втрачає чинність через несплату зборів за підтримання чинності патентів на винаходи і корисні моделі** [4]. Нині, через відсутність коштів, багато науково-дослідних установ і підприємств відмовляються від патентування своїх розробок, переводячи результати інтелектуальної діяльності (РІД) в незаареєстровані секрети виробництва (ноу-хау). Однак відсутність патентних прав означає можливість іншим особам використовувати те ж саме ноу-хау, до якого вони прийдуть самостійно шляхом реінжинірингу (зворотного конструювання), що призведе до втрати режиму ноу-хау. **В Україні і досі законодавчо не врегульовані питання охорони комерційної таємниці, зокрема, «ноу-хау».**

За даними Держслужби статистики України в економіці використовується близько 4 тис. об'єктів промислової власності, в т.ч. 1,8 тис. винаходів (близько 7 % від загальної кількості чинних патентів), 2,4 тис. корисних моделей (6 %), 393 промислові зразки (4 %). Отже, **більшість захищених охоронними документами об'єктів промислової власності у виробництві не використовуються і припиняють свій життєвий шлях відразу ж після розробки і отримання правової охорони.**

Відсутність повноцінної нормативно-правової бази, що регламентує дії юридичних і фізичних осіб у частині комерціалізації ІВ, технологій подвійного призначення, значний розмір патентних збо-

рів, встановлений урядом за подання заявок на винаходи та підтримання їх чинності, створює передумови до того, що **оборонні підприємства практично не займаються правовою охороною об'єктів інтелектуальної власності (ІВ), створених в процесі виконання оборонного замовлення.** В Україні кількість поданих заявок на винаходи і корисні моделі по класу F41 (озброєння) за останні десять років зменшується. Кількість заявок на винаходи і корисні моделі по класу F42 (боеприпаси; вибухові роботи) зростає. У міжнародних базах динаміка подачі заявок по класу F42 є мінливою — зростаючою у 2012, 2016 та 2018 рр. та спадною у всі інші роки.

Постановою Кабінету Міністрів України № 496 від 12 червня 2019 р. **в черговий раз збільшено розмір зборів за подання заявок та підтримання чинності об'єктів інтелектуальної власності.** За подання заявки на винахід/корисну модель (формула до трьох пунктів) плату збільшено з 800,00 грн. до 1600,00 грн, для винаходів до 2400,00 грн на корисну модель. Раніше збір за підтримання дійсності патенту починався від 300 гривень і досягав 3800 після п'ятнадцятого року, а нині ця сума починається від 600 і доходить до 30 400 гривень на двадцять п'ятий рік володіння патентом. **Можна прогнозувати подальше падіння рівня винахідницької активності національних заявників та негативний вплив на інноваційний розвиток України [4].**

Стимулювання винахідницької діяльності. Патентний закон США передбачає статус «мікропідприємства». Це може бути незалежний підприємець, у якого валовий дохід за рік менше трикратного середнього доходу сім'ї по країні, який раніше подавав не більш 4 заявок на патентування, не рахуючи заявки, права на які винахідник був зобов'язаний передати роботодавцеві. «Мікропідприємством» також можна вважати університет чи винахідника, зобов'язаного передати університету права на винахід. «Мікропідприємство» у США має право на знижку в розмірі 75 % з багатьох патентних зборів, які стягуються під час провадження по заявці на отримання патенту. Введено також зниження патентних мит (50 %) для незалежних винахідників, некомерційних організацій і малих фірм. Додаткове мито не стягується, якщо винахід спрямований на захист навколишнього середовища, збереження енергії або боротьбу з тероризмом. Передбачена й можливість прискорення експертизи на підставі віку або стану здоров'я заявників. Разом з клопотанням про прискорену експертизу заявники, які досягли 65 років, представляють підтверджуючий документ — свідоцтво про народження або водійські права. Заявники, котрі посилаються на погане здоров'я, представляють довідку від лікаря в письмовому вигляді, що показує, що вони не здатні допомагати експерту на початковій стадії експертизи. Мита за кло-

потання з цих категорій заявників не стягуються. **Необхідно запровадити такий підхід в Україні.**

Необхідно запроваджувати кращий зарубіжний досвід (США, Китай, Великобританія, Корея, Японія) щодо прискореної експертизи заявок на винаходи. Для цього існують відповідні законодавчі підстави. Зокрема, ст. 6 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» передбачає: «Для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів державою запроваджуються заходи щодо: 2) першочергового розгляду заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямкам загальнодержавного рівня». **Проте ця норма Укрпатентом тривалий час не виконується.**

У Державному реєстрі патентів України на секретні винаходи і корисні моделі міститься понад тисяча перспективних технічних рішень, які вже понад 20 років лежать «мертвим вантажем» і не використовуються вітчизняними науковцями і конструкторами при розробці ОВТ [4]. В умовах війни з Росією таке становище є неприпустимим! Мінекономіки спільно з Міністерством оборони України необхідно терміново врегулювати цю проблему. Передбачити створення Єдиного реєстру результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт військового, спеціального та подвійного призначення. Розробити та затвердити Методичні рекомендації щодо включення до договорів (контрактів) у сфері військово-технічного співробітництва положень, що стосуються визначення умов використання і забезпечення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності, що використовуються та отримані в ході двостороннього військово-технічного співробітництва.

Низькі показники зарубіжного патентування свідчать про патентну незахищеність продукції, що експортується з України, і обумовлює істотні ризики її експорту. Водночас, в обхід ст. 37 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», що передбачає реєстрацію пріоритетної заявки на винахід (корисну модель) в Україні, **багато винахідників подають заявки на винаходи безпосередньо в інші країни, без подачі заявки на винахід (корисну модель) в Україні і відповідного дозволу.** Несанкціонований витоки винаходів, так звана «патентна міграція» з України зростає. Рівень (патентів-втікачів) складає 10–12 % щорічного обсягу патентування. Найбільш активні сектори міграції — медичні препарати, ІТ технології (системи та обладнання), фармакологія. Розширюється географія міграції: Російська Федерація, (51 %), США (11 %), Південна Корея (9 %), Тайвань (3 %), Німеччина (2 %). **Серед запатентованих, наприклад, в Росії технічних рішень є і нові зразки оз-**

броєння, техніки і технологій подвійного призначення. Серед заявників — порушників переважають юридичні особи (80 %), проте чимало і фізичних осіб (20 %) [4]. Однак відповідальність за такі дії (несанкціонований виток перспективних науково-технічних розробок за кордон) національним законодавством не передбачена.

В тій же Росії КоАП РФ Стаття 7.28. Порушення встановленого порядку патентування об'єктів промислової власності в іноземних державах передбачає: Порушення встановленого порядку патентування об'єктів промислової власності в іноземних державах — **тягне за собою накладення адміністративного штрафу на громадян у розмірі від однієї тисячі до двох тисяч рублів; на юридичних осіб — від п'ятдесяти тисяч до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.**

Невирішеною проблемою в Україні також є патентування мультинаціональних винаходів, створених винахідниками різних країн. Особливо гостро постає це питання у зв'язку зі створенням таких винаходів при здійсненні спільних наукових проєктів українських вчених в межах Рамкових наукових програм ЄС, зокрема програми «Горизонт 2020» а також національних наукових програм держав-членів ЄС.

Втрата державою контролю над патентно-ліцензійною політикою також призводить до відтоку результатів науково-технічної діяльності, є перешкодою формуванню інноваційної економіки України. Міністерству економіки спільно з Міністерством освіти та науки України необхідно терміново **запровадити організаційно-економічний механізм державної підтримки закордонного патентування винаходів, а також передбачити законодавчі санкції за порушення порядку закордонного патентування.** Врешті-решт, це питання економічної безпеки держави.

Серед заявників і власників патентів значно зростає кількість фізичних осіб, як в Україні, так і за кордоном. Загалом серед національних заявників (в Україні) 52,5 % — юридичні особи, 47,5 — фізичні, тоді як серед іноземних — 96,0 % є юридичні особи і 4,0 % — фізичні. Це створює загрозу монополізації іноземними фірмами певних галузей високотехнологічного напрямку та обмеження можливостей національних виробників. В Україні відсутня, широко розвинута в іноземних країнах, система підтримки зарубіжного патентування національних установ та організацій.

Розробки нових озброєнь мають бути з грифом таємно. Такої думки дотримується, зокрема, начальник Центрального нау-

ково-дослідного інституту (ЦНДІ) озброєнь і військової техніки (ОВТ) ЗС України Ігор Чепков. Вивчення фахівцями ЦНДІ ОВТ ЗСУ аспектів державної закупівлі у сфері оборони в країнах ЄС свідчить, що саме такі підходи мають місце у частині таємності. Сьогодні ви не знайдете інформації про нові розробки Франції чи Великобританії, і це нормальна практика. **Знання про певні проекти у галузі створення окремими КБ чи підприємствами новітніх ОВТ роблять їх вразливими.** Сучасні розробки ОВТ часто будуються за принципом, коли навіть підприємства-учасники кооперації не знають, на який кінцевий результат розрахована їх робота у проекті.

Інтелектуальні та фінансові ресурси мають бути спрямовані на технологічне оновлення виробничої бази ОПК та удосконалення взаємодії між наукою і виробництвом. При цьому розробка основоположних документів і національних стандартів у сфері озброєнь та військової техніки має бути гармонізована з відповідними міжнародними документами, документами Європейського Союзу та національними документами країн-членів НАТО. Для ефективної взаємодії вітчизняних оборонних підприємств з партнерами із країн НАТО і ЄС необхідне відповідне нормативно-правове забезпечення: 1) Закони України: «Про оборонну промисловість (оборонно-промисловий комплекс) України»; «Про створення та виробництво озброєння, військової і спеціальної техніки»; «Про виробництво (імпортування) озброєння та військової техніки»; «Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами»; «Про комерційну таємницю»; «Про режим інвестування в оборонно-промислову сферу України».

Оцінка ЄС стану захисту та виконання прав інтелектуальної власності в Україні. Європейська Комісія 8.01.2020 р. оприлюднила свій робочий документ «Звіт про захист та виконання прав інтелектуальної власності у третіх країнах» (Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries). **У цьому документі Україну внесли до країн другого пріоритету.** За кількістю порушень та їх наслідками вона поступається лише Китаю, який займає першу позицію. Згідно доповіді EUIPO-OECD щодо тенденцій торгівлі фальсифікованими та піратськими товарами, **Україна залишається транзитером підроблених товарів на ринку ЄС:** експортує підробки, особливо у таких галузях: продовольчі товари; годинники та ювелірні вироби; іграшки та ігри; одяг; оптичне, фотографічне та медичне обладнання.

Інтелектуальна власність у фармацевтичній галузі [5]. Фармацевтична промисловість, за класифікацією ОЕСР, належить до наукомістких галузей. За даними Євростату, у світі вона є лідером серед високотехнологічних галузей за створенням валової доданої

вартості на зайняту особу. При цьому близько 1/5 усіх витрат на НДДКР у світі припадає на фармацевтичне виробництво. Фармацевтичний ринок в Україні є одним з найбільш швидко зростаючих — 15-20 % на рік. Це другий показник серед країн СНД. Ринок ліків — один з небагатьох в Україні, який динамічно розвивається. Україна входить до числа найбільших виробників ліків у Східній Європі. Фармацевтичний ринок вважається однією з найбільш стійких сфер економіки: незважаючи на девальвацію національної валюти, яка втричі здешевіла, воєнні дії, зниження доходів населення, ринок продовжує зростати в національній валюті. За даними маркетингової компанії Top Lead, один співробітник в українській фармацевтиці за рік створює валову додану вартість у розмірі 900 тис. грн, один айтішник — 800 тис. грн. В агропромі цей показник у 10 разів нижчий, ніж у фармі.

Як показує аналіз, продовження додатково строку дії патенту на лікарські засоби до 5 ти років у країнах, що розвиваються, призводить до додаткових витрат з національних бюджетів охорони здоров'я та негативно впливає на доступ пацієнтів до лікарських засобів. На прикладі одного лікарського засобу підраховано, що додаткова економія у 20% була б можливою, якби генерична версія стала б доступною одразу після того, як закінчився патент на оригінальний препарат. **Водночас в Україні за період з 01.01.2013 р. до 01.10.2018 р. було продовжено (за рішенням суду) строк дії 128 патентів на винаходи, об'єктами яких є лікарські засоби. Аналіз динаміки (за 2011–2015 рр.) надходження заявок на винаходи за напрямком «Лікарські препарати» від іноземних заявників показує, що їхня кількість у 4 рази перевищує кількість національних заявників, а видача патентів — майже втричі. Це свідчить про тривалу патентну експансію іноземних компаній на фармацевтичному ринку України.** Відбувається зростання кількості випадків продовження строку дії патентів на винаходи, об'єктами яких є лікарські препарати. Через відсутність конкуренції, ціни на ліки в Україні є значно вищими, ніж у референтних країнах. За даними пацієнтських організацій, 30% препаратів в Україні коштують дорожче, ніж у Європі. Вартість деяких препаратів в аптеках України є вищою більше ніж у 20 разів. Ціни на деякі препарати в Угорщині та Грузії у 2-3 рази нижчі, ніж в Україні. **Щодня в Україні від нестачі ліків помирає близько 1 600 осіб [5].** Україна має всі шанси стати повноцінним гравцем міжнародного фармацевтичного ринку. У світовій фармі зараз відбувається «патентний обрив» (*patent cliff*), коли масово спливають терміни дії патентів на оригінальні препарати відомих брендів. Це відкриває можливість для виробництва генериків — похідних пре-

паратів на основі тих самих молекул. Генерики набагато дешевші від оригіналів, а тому ринок збуту для них значно ширший. Саме генерики є основною продукцією української фарми. Важлива перевага полягає у тому, що українські ліки у 4-16 разів дешевші ніж закордонні аналоги. На реалізацію цих положень спрямована Державна стратегія реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами до 2025 р. Державна стратегія передбачає оптимізацію порядку примусового ліцензування винаходів, об'єктом яких є лікарські засоби; запровадження режиму паралельного імпорту лікарських засобів; запровадження можливості обмеження режиму ексклюзивності даних лікарських засобів у суспільних інтересах; імплементацію в законодавство України «положення Болар», відповідно до якого компаніям дозволено подавати заявку на державну реєстрацію генеричного лікарського засобу до закінчення строку дії патенту на оригінальний препарат. Після закінчення строку дії патенту компанія одразу може розпочинати введення в обіг генерика, що дозволяє скоротити час його виходу на ринок. Це положення є надзвичайно важливим для розвитку фармацевтичної галузі України.

Ринок селекційних досягнень [4]. Аналіз, здійснений Рахунковою палатою України, показує, що незважаючи на наявний потужний науковий потенціал і щорічні бюджетні вкладення у сумі понад 350 млн грн, впровадження наукових результатів, отриманих підрозділами Національної академії аграрних наук України (НААНУ), в аграрне виробництво здійснюється незадовільно. «Зона збитків» **Втрачається вплив на ринку генетичних ресурсів (насінневих і племінних). У тваринництві позиції вже здані, а в рослинництві в найближчі 1–2 роки три чверті представлених сортів матимуть іноземне походження.** За даними Інституту експертизи сортів рослин, нині в сортових ресурсах України представлені понад 9,5 тис. біотипів рослин, з них **5,5 тис. належать іноземній селекції** і 4 тис. або 42 % — національного походження. Українські сорти соящика займають лише 25 %, кукурудзи — 21 %, картоплі та овочів — 30 %. Вітчизняних гібридів цукрових буряків в реєстрі залишилося лише 16 %, у виробництві — 5–8%. Загалом співвідношення заявок іноземної селекції до національної становить 1:2 не на нашу користь. Можна припустити, що через три-п'ять років, за деякими групами культур будемо мати таку ж ситуацію, як і з цукровим буряком. Необхідно приймати відповідне управлінське рішення на рівні держави. Селекція і насінництво мають контролюватися державою. Це питання національної безпеки, мати власне насіння, власну селекцію та забезпечити себе продуктами харчування. А в Україні все, що подається, безпереш-

кодно реєструється, як наслідок виникає диспропорція не на нашу користь. Основними проблемами у сфері вітчизняної селекції в рослинництві є: відсутність можливості отримання матеріальної винагороди (роялті) вітчизняними селекціонерами за результатами практичного використання створеної ними продукції через недосконалість чинного законодавства у сфері використання ІВ; відсутність державної підтримки сортів високих репродукцій та їхнього впровадження, технологій стратегії ресурсного забезпечення селекційної діяльності; незахищеність українських патентів на фоні відсутності коштів для їх реєстрації за кордоном.

На думку експертів вітчизняна аграрна наука відстала від зарубіжної на 20–30 років, а наукові відкриття та прориви українських учених залишаються на дослідних ділянках і в стінах кабінетів.

Правова охорона селекційних досягнень у тваринництві в Україні [6]. Сучасна селекція тварин, яка застосовує провідні методи досліджень, ґрунтується на різноманітному первинному матеріалі — існуючих породах, типах, лініях тварин, що значною мірою є успадкованими від минулих поколінь. Ці тварини, які різняться за генотипом (набором генів), становлять так званий «генофонд домашніх тварин», який був та лишається неминущою цінністю людської цивілізації. В Україні цей генофонд досить різноманітний, що пояснюється розмірами території країни та наявністю різних ґрунтово-кліматичних зон, у межах яких склалися ареали існування домашніх тварин. На них треба зважати, здійснюючи селекційно-племінну роботу. Тільки за останні роки українськими вченими та практиками-селекціонерами створено нові високопродуктивні породи великої рогатої худоби — українську червоно- і чорно-рябу молочну та українську, волинську, поліську м'ясні, українську верхову та новоолександрівську ваговозні породи коней, українську та полтавську породи м'ясних свиней, асканійську м'ясо-вовнову з кросбредною вовною та гірськокарпатську породи овець. За даними Національної академії аграрних наук у господарствах України усього розводять 25 порід великої рогатої худоби, 13 — свиней, 12 — овець, 14 — коней, 18 порід і кросів птиці, 5 порід кролів, 4 — норки, 2 — лисиць, 4 — нутрії, 3 — бджіл та 9 — риб. Тварини кожної породи характеризуються специфічними біологічно-господарськими особливостями і можуть розмножуватися у певних геокліматичних та екологічних умовах України.

У 2004 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму селекції тваринництві на період до 2010 року», з 1 січня 2010 р. набув чинності Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин», яким, зокрема, передбачено оптимізувати розробку і виконання селекційних програм, підвищити

достовірність інформації при сертифікації племінних (генетичних) ресурсів). Було розроблено проект концепції загальнодержавної цільової програми селекції у тваринництві, у якому зазначено наявність суттєвої залежності від імпорту племінних (генетичних) ресурсів, часткової або повної втрати впливу племінних підприємств на галузі тваринництва (промислове м'ясне та ячне птахівництво, свинарство, спортивне конярство тощо. Водночас нині в Україні майже повністю зникли такі породи великої рогатої худоби, як сіра українська, білоголова українська, червона польська, лебединська та пінцгау, а також сокільська порода овець. Локальними стали симентальська, бура карпатська та червона степова породи великої рогатої худоби, гуцульська порода коней, каракульська, романівська, цигайська, прекос, асканійська тонкорунна і гірськокарпатська породи овець, миргородська, українська степова ряба, велика чорна породи та мангалицька, кролівецька і придніпровська породні групи свиней. Загальне поголів'я корів зникаючих порід становить від 300 (сіра українська) до 10 тис. голів (симентальська). Це та критична чисельність, зниження якої робить неможливим її відновлення [6]. Тому розробка та впровадження Закону України «Про охорону прав на породи тварин» є давно назрілим і оптимальним шляхом вирішення існуючих проблем у сфері охорони прав на породи тварин. Адже Цивільний кодекс України визначає породу тварин, як об'єкт інтелектуальної власності. Це вимагає розробку відповідного закону.

Головна причина існуючих недоліків — відсутність політичної волі і контролю з боку уряду, відповідних міністерств, парламенту і профільних комітетів. Політична воля — це здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей. Вона передбачає готовність брати на себе відповідальність за політичні рішення, піднятися над особистими і груповими інтересами в ім'я національних.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : Монография / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев. – К.: Ин Юре, 2000. – 400 с.
2. Андрощук Г.О. Інтелектуальна власність у наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки / Г.О. Андрощук // Наука та наукознавство. — 2014. — № 4. — С. 90-100.
3. Андрощук Г.О. Забезпечення економічної безпеки у сфері інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність в Україні. — 2011. — №8.— С.28–35.
4. Андрощук Г.О. Інтелектуальна безпека в системі національної безпеки України: оцінка стану // Законодавче забезпечення роз-

вितку реального сектору економіки / Заг. ред. В.І. Сергієнка; Інститут законодавства Верховної Ради України. Випуск 5. К. : Вид-во «Людмила», 2020.- С.65-85.

5. Андрощук Г.О. Стан з продовженням дії патентів на лікарські засоби в Україні // Інтелектуальна власність в Україні. – 2020 .- №1 С.63-64.

6. Андрощук Г.О. Японія посилює охорону інтелектуальної власності для генетичних ресурсів: уроки для України // Інтелектуальна власність в Україні. – 2020 .- №1 - С.42-46.

Борко Ю.Л.,

ORCID 0000-0003-2842-4502

*к.е.н., завідувач сектору комерціалізації ОІВ
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
(м. Київ, Україна)*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК КРИТЕРІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний етап інноваційного розвитку України є найважливішим стратегічним напрямом розвитку економіки. Саме інноваційний розвиток забезпечить перехід української економіки на більш високий рівень та буде сприяти підвищенню національної безпеки держави в цілому. Інноваційний розвиток на всіх етапах потребує значного фінансового забезпечення, тому розвиток національної фінансової системи України, у тому числі розвиток національної безпеки, вимагає вирішення проблеми фінансування інноваційної діяльності [1].

Для досягнення ефективного економічного зростання важливу функцію виконує фінансове забезпечення, яке грає важливу роль як при здійсненні операційної діяльності, так і при здійсненні інновацій згідно прийнятої загальнодержавної інноваційної стратегії розвитку. Стає необхідним розробка системи фінансового забезпечення створення та використання інтелектуальної власності як одного з основних критеріїв національної безпеки в частині формування фінансових ресурсів для забезпечення їх ефективного функціонування [2].

Використання інтелектуальної власності в господарській діяльності, тобто трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт з економіко-фінансових позицій є комерціалізацією. Проблема комерційного використання результатів інтелектуальної ді-

яльності — це комплексна, багатогранна проблема, що містить в собі правові, технологічні, економічні, виробничі та інші питання [3, 12].

Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт — це процес перетворення наукової ідеї в інтелектуальну власність, а потім в інноваційний продукт, який після впровадження дозволяє власнику отримати прибутки.

Одним із ключових питань полягає в тому, що фінансово-економічний розвиток держави потребує значних обсягів фінансування, а тому актуальним завданням є визначення та пошук найвигіднішого фінансового забезпечення трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт за для отримання прибутків та наповнення державного бюджету.

Фінансове забезпечення є однією з важливіших складових загальнодержавного фінансового механізму і в подальшому — вдалої реалізації фінансової політики в частині трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт. Це, в свою чергу сприятиме посиленню національної безпеки України.

Для того, щоб профінансувати відповідні заходи або програми, необхідно відпрацювати й законодавчо встановити ймовірні форми мобілізації вільних фінансових ресурсів за допомогою податків, зборів, інших платежів [4].

Загальна схема фінансового забезпечення може виглядати наступним чином (рис. 1):

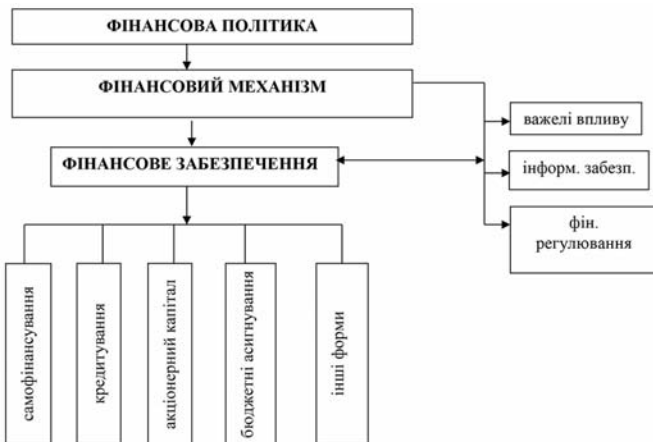

Рис. 1 Загальна схема фінансового забезпечення.

Розглянемо кожну форму фінансового забезпечення з позиції найбільш ефективного фінансування або забезпечення трансфор-

мації інтелектуальної власності в інноваційний продукт.

Самофінансування є інструментом забезпечення трансформації інтелектуальної власності за рахунок власних коштів юридичних та фізичних осіб. Це початкова форма фінансового забезпечення. При самофінансуванні здійснюють розрахунки доцільності й ефективності використання власних коштів, форми їх мобілізації (рис. 2) :

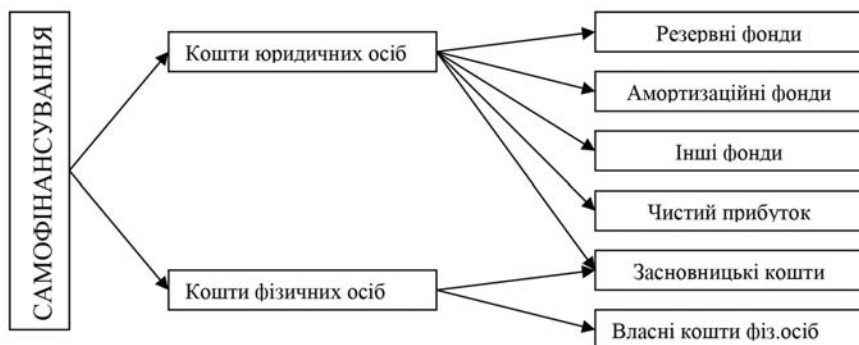

Рис. 2 Загальна схема самофінансування

Кредитування як форма фінансового забезпечення полягає у тимчасовому використанні позичених ресурсів. Якщо самофінансування — це вихідна форма фінансового забезпечення, то кредитування, особливо в умовах перехідної економіки, є головною, ведучою формою (рис. 3). Ця форма фінансового забезпечення базується на принципах поворотності, терміновості, платності й матеріального забезпечення кредитів.

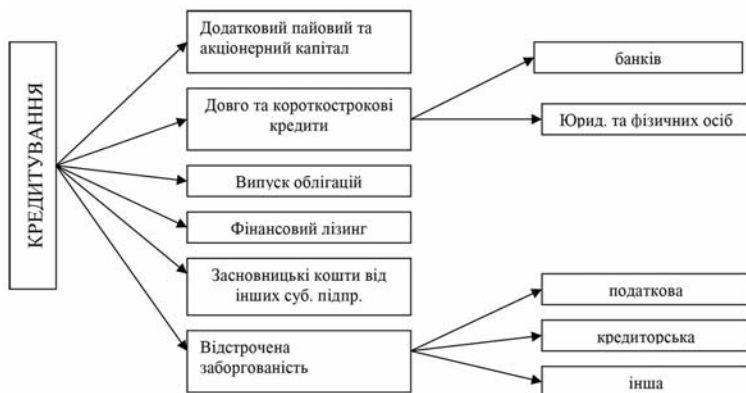

Рис. 3 Загальна форма кредитування

Для трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт матеріальним забезпеченням кредиту може бути й сама інтелектуальна власність, але в деяких випадках це неможливо. Це пояснюється тим, що інноваційний продукт є особливим продуктом в частині того, що при трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт кредитор не завжди буде сто відсотково впевнений, що даний інноваційний продукт принесе прибутки. Отже, на підставі цих умов отримання кредиту, сплата відсотків за нього та його повернення виглядає не досить привабливо.

Акціонерний капітал — виступає формою колективного фінансового забезпечення. Це надзвичайно мобільна і раціональна форма концентрації і перерозподілу фінансових ресурсів (рис. 4). Ця форма забезпечує суспільний контроль за ефективністю використання коштів через вторинний ринок цінних паперів.

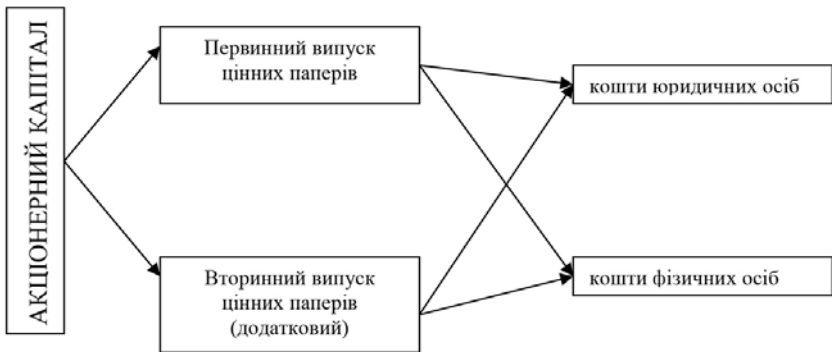

Рис. 4 Загальна схема акціонерного капіталу

Бюджетні асигнування є формою фінансового забезпечення. В умовах ринкової економіки ця форма є підпорядкованою відносно до самофінансування і кредитування (рис. 5). Але слід зазначити, що завжди були й будуть такі сфери, які потребують державного субсидювання.

Рис. 5 Загальна схема бюджетних асигнувань.

Особлива ринкова значущість трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт та отримання від неї прибутків – це на сьогодні один з основних напрямків забезпечення національної безпеки в частині створення та використання інтелектуальної власності та майже єдиний спосіб законного фінансово-забезпеченого зростання виробництва нових товарів та послуг з найвищими якісними характеристиками, який відкриває вихід для вітчизняних підприємств на світові ринки. Фінансове забезпечення цього процесу є одним з найбільш важливих етапів комерціалізації, але потребує подальшого удосконалення з позиції правового і нормативно-податкового забезпечення, державної підтримки у формі льготування.

Пріоритетні напрямки національної безпеки України в частині інноваційно-економічного розвитку має окреслити в багатьох випадках держава, адже за сучасних умов формування глобально-інформаційного та інтелектуального укладу ефективність державного регулювання та фінансового забезпечення зумовлюється її суттєвим впливом на систему національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Заплатинський М. В. Проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Агросвіт, № 4, - 2020, С. 83-90
2. Дікань Л. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб // Економіка розвитку. – 2007. – № 3 (43). – С. 65–68.
3. Герасименко В. Договір у правовідносинах при використанні інтелектуальної (промислової) власності // Інтелектуальна власність 2000 р. № 4 с. 12 – 17.
4. Юркевич О.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в економіці України: автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.04.01 / О.М. Юркевич; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 20 с.

Боровик П.А.,
керуючий партнер фірми «BOROVYK&PARTNERS»
патентний повірений
(м. Київ, Україна)

ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ — ТРАДИЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Аналіз патентної діяльності надає цінний матеріал для виявлення проблем та викликів. Його можна подати у такому стислому вигляді.

Видача патенту на винахід — про що це свідчить:

1. Для юриста, інвестора, фінансиста наявність патенту, який використано в певному продукті свідчить про можливість отримання обмеженої в часі монополії на продаж такого продукту на певних ринках.

2. Для інженера наявність патенту свідчить про високий рівень розробки, про певні досягнення в даній галузі технологій.

3. Твердження п. 1 та п. 2 є справедливими за умови, що такий патент видано авторитетним патентним відомством.

Відмова в видачі патенту — про що це свідчить.

1. Відсутність новизни та або винахідницького рівня розробки. Іншими словами немає внеску в рівень розвитку технологій певної галузі.

2. Непрофесійно підготовлена патентна заявка. Тобто рішення само по собі є внеском в рівень технологій іншими словами є новим і має винахідницький рівень, але з матеріалів, які містить патентна заявка це не впливає в процесі її експертизи згідно затверджених нормативних документів

Перманентними і важливими проблемами системи патентного захисту практично для всіх країн можуть бути визначені як:

1. Тривалий період від подання заявки до отримання патентної охорони.

2. Відсутність нормативно встановлених термінів розгляду заявок в патентних відомствах.

3. Проблема інформаційного забезпечення вже вирішена через активне впровадження інформаційних технологій в патентних відомствах та в приватних компаніях.

Основними об'єктивними та суб'єктивними причинами такого стану є:

Міжнародні договори про визнання дати пріоритету (Парижська конвенція)

Жорстко регламентовані процедури розгляду заявок, які перед-

бачають чітко визначений порядок та терміни для спілкування заявника з патентним відомством.

Наявність процедур Пост-грант та Пре-грант опозиції.

Режим розгляду РСТ заявок, який передбачає 30 місяців відстрочки для подачі національної заявки з дати подання першої заявки, що призводить до того, що в багатьох відомствах експертизу починають також через 30 місяців незалежно від дати подачі.

Як вирішуються такі проблеми в різних країнах

Встановлення статусу попередньої заявки

Встановлення режимів прискореного розгляду заявок

Системна робота урядів з підвищення ефективності роботи патентних відомств (приклад роботи уряду Японії).

4. Проблема захисту незначних винаходів — переваги та недоліки такої форми патентного захисту як КОРИСНА МОДЕЛЬ.

В цьому розділі:

Історія виникнення та розвиток і перспективи такої форми патентної охорони як КОРИСНА МОДЕЛЬ в Україні та інших країнах.

5. Виключення з патентної охорони. Труднощі з визначенням обсягу патентної охорони для певних технологій

В цьому розділі:

Досвід патентування винаходів в галузі Інформаційних технологій:

Підходи відомств

Особливості підготовки патентних заявок в галузі ІТ.

Висновки:

Для технічного університету отримання патенту на винахід свідчить про:

1. Певні досягнення в рівні технологій.

2. За умови ринкових перспектив, про перспективи отримання доходу від продажу ліцензій.

Отримання патентного захисту як КОРИСНА МОДЕЛЬ свідчить про низький рівень розробок в галузі.

Васильєв О.В.,
к.т.н., патентний повірений
Чьочь В.В.,
к.т.н., патентний повірений
ГО “Асоціація “Інформатіо-Консорціум”
(м. Київ, Україна)

НАПРЯМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПАТЕНТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Патентні дослідження проводяться у багатьох напрямках та з різними цілями від тривіальної підготовки до опису заявки на реєстрацію винаходу (корисної моделі), заходів щодо охорони або захисту патентну на винахід (корисної моделі) до складних і різнопланових досліджень у вивченні інноваційного рівня або маркетингової діяльності щодо продукту (технології) виробничої діяльності.

Серед таких напрямів можна виділити варіанти таких досліджень для забезпечення державної (національної) безпеки:

- **Експертиза наукових і конструкторських проектів та пропозицій** до Державного оборонного замовлення, що включають класичні патентні дослідження відповідно до ДСТУ 3575-95 [1], аналіз патентних формулярів відповідно до ДСТУ 3574-95 [2] на продукцію/технології виробництва, аналіз прав власності на ОІВ та передачі таких прав від одного власника іншому;

- **Прогнози (розвідка) розвитку технічних/технологічних напрямів;**

- **Маркетингові дослідження (розвідка)** на основі патентної і науково-технічної інформації (уточнення напрямів науково-дослідних та конструкторських робіт, які результати таких робіт; яка частина результатів запатентована; хто із спеціалістів приймав участь у розробках; в якій країні та організації проводилися та такі розробки та плануються використовуватися їх результати; оцінки інтенсивності розробок (оцінка капіталовкладень), співробітництво власників патентів між собою;

- **Моніторинг (контррозвідка)** інтелектуальної безпеки підприємства/галузі/держави;

- **Патентні війни** — явне чи неявне порушення прав власників патентів, судові процеси між власниками патентів, блокування розробок — унеможливлення патентування або використання, дезінформація, інформаційні диверсії.

Відповідно до вимог ДСТУ 3575-97 (п.4.2) патентний пошук, як процес є комбінацією патентного пошуку та пошуку наукових публікацій на всю доступну хронологічну глибину, який проводиться з

використанням, як пропріетарних, так і вільно-доступних патентних баз даних (ПБД), а також науково-технічних баз даних (НБД), назви яких представлені на Рис. 1. Патентні дослідження проводяться з використанням такого патентно-інформаційного пошуку. В ряді випадків стає необхідним залучати до використання бази даних інших типів (публікації ЗМІ та професійної літератури), а також інтернет-пошук по широкій гамі веб-сайтів;

Необхідно зазначити, що патентні дослідження «виконують на всіх етапах життєвого циклу об'єкту господарської діяльності» (п. 4.3 ДСТУ 3575-97), тобто регулярно і систематично.

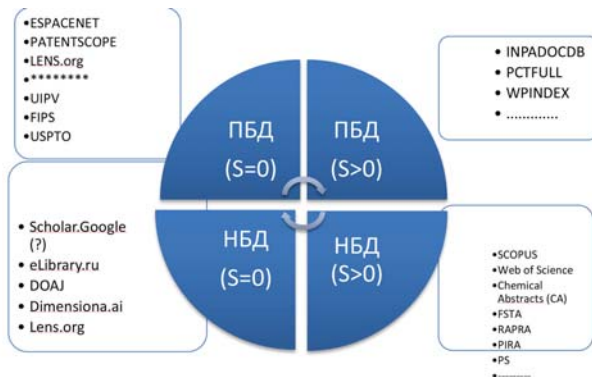

Рис. 1. Науково-технічні бази даних

Патентні дослідження проводяться відповідно до вимог стандарту ДСТУ 3575-97 [1]. На жаль, стандартом встановлюються лише декілька основних аналітичних процедур по результатах інформаційно-патентного пошуку — побудова загальної динаміки патентування по темі дослідження та побудова таблиці взаємного патентування. Крім означених процедур патентного аналізу можна використовувати багато інших, які обумовлені завданнями патентних досліджень.

Динаміка патентування

Патентування (реєстрація ОПІВ) пов'язане з інноваційною діяльністю (див. Рис. 2) — отже:

Хронологічна динаміка патентування у тематичному аспекті пов'язана з визначенням перспективності заданої теми досліджень

Хронологічна динаміка патентування підприємства, або окремого промислового продукту пов'язана з фінансуванням НДР та ДКР, з етапами життєвого циклу об'єкту господарської діяльності та рівнями фінансування таких етапів, а також загальною оцінкою ін-

новаційного рівня суб'єкта господарювання, як індикатор сталого розвитку інноваційного підприємства.

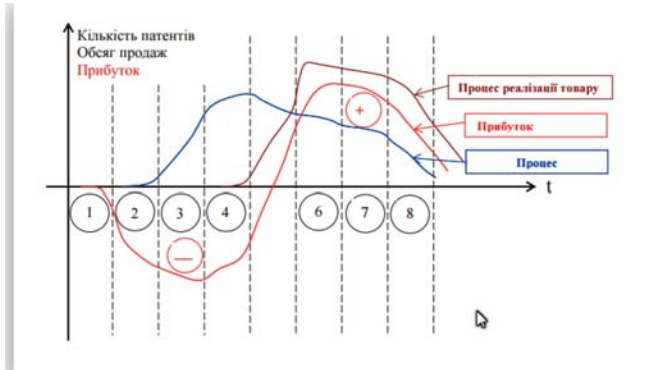

Рис. 2. Патентування (реєстрація ОПІВ) пов'язане з інноваційною діяльністю

На основі процедури визначення динаміки патентування можливе побудови діаграми типу «весняна ялинка» (див. Рис. 3), яка передбачає виявлення динаміки патентування по промислово-технологічних напрямках суб'єкта господарювання (за основу використовується патентна класифікація, галузевий тезаурус, та онтологічна або морфологічна схема об'єктів, які формують патентний портфель підприємства). По суті діаграма весняної ялинки — індикатор пріоритетів промислово-технологічного розвитку, змін технологічної або виробничої стратегії суб'єкта господарювання.

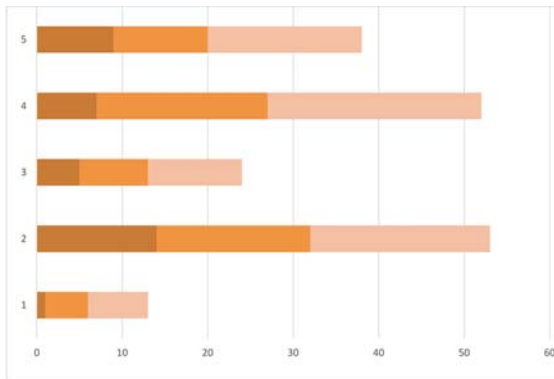

Рис. 3. «Весняна ялинка» технологічних напрямків (розвитку промислових продуктів-пристроїв)

Діаграма Рис.3. презентує 6 техніко-технологічних напрямів діяльності гіпотетичного суб'єкта господарчої діяльності (підприємства, корпорації, тощо). По кожному з напрямів визначається кількість запатентованих об'єктів з сегментацією по роках реєстрації патентів. Новий приріст патентів (як яскраво зелені ялинкові гілки) інформують про різну інтенсивність розвитку суб'єкта, зміну його промислових пріоритетів.

Патентний портфель — предмет інтересу потенційних інвесторів, учасників трансферних переговорів та ліцензійних угод. Патентний портфель створюється на основі декількох процедур інформаційно-патентного пошуку по всіх типах ОІВ. Структура патентного портфеля відповідає промислому профілю підприємства. Патентний портфель суб'єкта господарювання виникає при аудиті ОПІВ на підприємстві та складання патентного формуляру на виробничий продукт, або технологію виробництва. Наповнення структурних розділів патентного портфеля відповідає ролі підприємства на ринку (розробник, конструктор, експериментальний виробник, серійний виробник тощо). Відтворення патентного портфеля та патентних формулярів підприємства воєнно-промислового комплексу цілком можливе, якщо таке підприємство виробляє експортну продукцію, або продукцію з великою серією.

Таблиця взаємного патентування.

Така таблиця створюється на підставі можливостей міжнародного патентування, яку надає Паризька патентна конвенція. Гіпотетична форма такої таблиці представлена у Таблиці 1 - де по строках представлені відомості по патентах країни пріоритету, а по стовбцях — відповідно країни патентування. Очевидно, що клітинка — перетин, де країна пріоритету та країна патентування співпадають, відповідає кількості національних патентів, а всі інші клітинки — результат міжнародного патентування в інших країнах.

Таблиця 1.

	CZ	DE	PL	Країна патентування
CZ	7	5	2	
DE	14	25	7	
PL	4	10	15	
Країна пріоритету				

Така таблиця, по суті фіксує процес поширення прав на ОІВ з країни їх виникнення до інших країн. Такий процес можна ілюструвати мапою, що представлена на Рис. 4.

Рис. 4. Взаємне патентування для країн CZ, DE, PL

Аналіз такої таблиці дає можливість проведення якісних та кількісних оцінок:

- Виявлення географічних векторів промислових інтересів. (Виявлення і аналіз патентних сімейств — відп. до Паризької конвенції або еволюційних сімейств);
- Виявлення географічного розподілу центрів НДР та ДКР для міжнародних корпорації та міжнародної кооперації;
- Виявлення змін напрямків реалізації маркетингової стратегії підприємства

Патентне цитування

На відміну від бібліографічного цитування, патентне цитування має нормативні підстави. При створенні опису винаходу (корисної моделі) винахідник зобов'язаний дати опис та характеристику рівня техніки, де об'єктами цитування є, зазвичай, патенти на винаходи (корисні моделі). Наступний момент виникнення цитування є експертиза по суті, або процедура міжнародного патентного пошуку уповноваженою установою для винаходів, коли експерт може протиставити заявці виявлені ним інші патенти. Звичайно, патенто-асоційована література також використовується. В результаті складається сітка взаємопов'язаних патентних документів, яка демонстративно представлена на Рис.5.

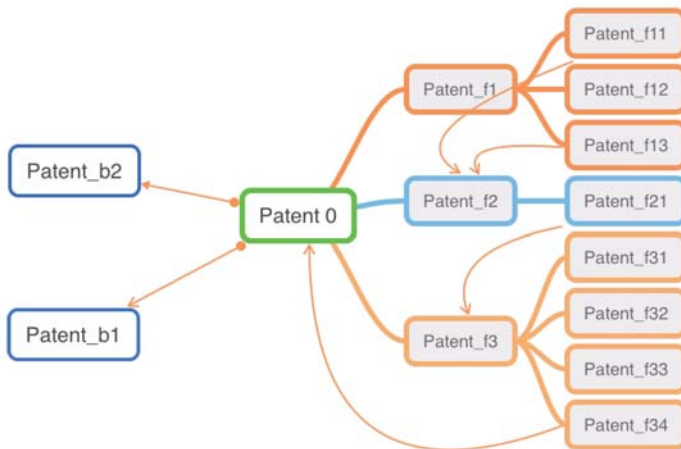

Рис. 5. Сітка взаємопов'язаних патентних документів

Звичайно для кожного конкретного патенту на додаток до цитування попередніх патентів з часом надаються зв'язки цитування тих патентів, що були зареєстровані пізніше (даний патент у такому випадку потрапляє в рівень техніки).

Аналіз такої сітки патентування дає наступні можливості:

- Виявлення можливих порушень прав на ОІВ з боку патентів, що були опубліковані пізніше;
- Виявлення суб'єктів господарської діяльності, які можуть бути визнані конкурентами для власника даного патенту або стати потенційними партнерами;
- Виявлення найбільш значимих (вузлових) патентів та їх власників, які визначають ситуацію на заданому тематичному напрямі;
- Виявлення залежних патентів, з метою визначення ситуації з ліцензуванням, або виявлення потенційних порушників прав інтелектуальної власності (можливості моніторингу);
- Виявлення існуючих кооперативних зв'язків, при додатковому аналізі спільної реєстрації ОПІВ

Патентний формуляр, відповідно до ДСТУ 3594-97 [xxx] — офіційний інформаційний документ, який засвідчує стан об'єкту господарської діяльності (як товару) щодо порушення прав власників чинних охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності і правової охорони об'єкта господарської діяльності (п.3.1 ДСТУ3574-97) [2].

Стандарт застосовується для забезпечення використання об'єкту господарської діяльності у державі та за кордоном без порушення прав власників чинних охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності (п. 1 ДСТУ 3574-97).

Патентний формуляр входить до комплекту технічної документації на ОГД (п. 4.2 ДСТУ 3574-97).

Патентний формуляр складає та оформлює (вносить зміни) суб'єкт господарської діяльності — власник оригіналу технічної документації на основі звіту про патентні дослідження (п. 4.3 ДСТУ 3574-97).

Наведемо декілька прикладів використання результатів патентних досліджень за напрямками, які мають безпосереднє відношення для питань державної безпеки:

Експертиза проектів на проведення науково-дослідних та дослідно конструкторських робіт (НДР та ДКР), або аплікації до державного оборонного замовлення (ДОЗ)

Проведення експертиза на новизну, винахідницький рівень та промислову придатність

1. Фотонний ракетний двигун.

Тема звичайно гіперболізована, але є типовою для винахідників — фантазерів або шахраїв. Тематиці придається привабливий воєнний характер. Проте новизна замінюється оригінальністю технічної задачі винаходу. Технічне рішення представлено, як комбінація відомих рішень, або посилання на відомий фізико-технічний (або інший) ефект. Дуже часто опис такого пристрою (способу) можна майже дословно знайти у Вікіпедії. Технічно-промислова придатність або опускається або формується загальними словами. Частіше для таких «винаходів» використовують заявки на корисні моделі. Все це справедливо для прикладу «Фотонний ракетний двигун»: опис та принцип дії описані у Вікіпедії, структура побудови публічно відома. Існує навіть фізична модель такого пристрою – звичайний електричний ліхтарик. Проте промислова реалізація при даному рівні технологій неможлива.

2. Система сигнального освітлення.

В даному випадку пропонується цілком реальна система на основі виготовлення малогабаритних реактивних ракет, як проект - кандидат на ДОЗ. Компанія заявник стверджує, що дана система розроблена власними силами – оригінальна та аналогів не має, що гарантує економічний успіх виробництва. Проте патентний формуляр на даний виріб не поданий. По результатах реконструкції такого формуляру на основі патентного аналізу блоків системи, виявляється, що основні модулі патентної чистоти не мають, а мають аналоги. Такі аналоги виробляються на території третіх країн. Сам

по собі такий факт не є порушенням прав на ОІВ, проте виробнича специфікація та розрахунки собівартості мають бути іншими. Факт існування у авторів пропозицій національного патенту на корисну модель для якогось модуля лише ускладнює ситуацію, через можливі претензії до потенційного виконавця ДОЗ і створення відповідних економічних ризиків.

Прогнози розвитку технічних/технологічних напрямів

Даний напрямок патентних досліджень в основному виконується за допомогою стандартних процедур ДСТУ 3575-97. Можливі математичні процедури екстраполяції даних динаміки патентування, або аналітична обробка діаграми типу «весняна ялинка»

Прикладом таких досліджень є аналіз тенденцій розвитку патентної ситуація щодо інженерних вибухових зарядів (порівняння Україна — Російська Федерація).

Дослідження починаються з патентного пошуку по МПК= F42B23 — «Наземні міни». Результатом пошуку на момент проведення досліджень є 17 патентів України та 46 патентів РФ

Аналіз отриманих патентних документів за типом ОІВ маємо для України 2 винахода та 15 корисних моделей, а для РФ — 29 та 17 документів відповідно. Перший факт — винахідники РФ більш ретельно виконували опис винаходів (61 % патентів), а не пішли шляхом мінімізації витрат на патентування у випадку українських патентів, або запропоновані об'єкти українських патентів взагалі не претендували на відповідний винахідницький рівень (88 % патентів). Українські патенти у 59 % випадків були присвячені способам рішення заданої проблеми, в той час як патенти з РФ на 72 % були присвячені вибуховим пристроям. Аналіз розподілу тематики патентування (за ознаками МПК та контент-аналізу) представлений на Рис. 6.

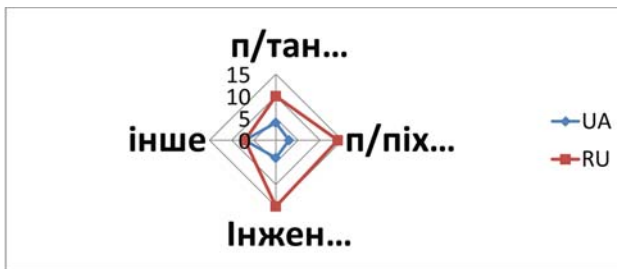

Рис. 6. Аналіз розподілу тематики патентування

Тематичні рубрики представлені такими видами пристроїв/ способів: протитанкові об'єкти (РФ перевершує Україну у 2 рази), про-

типіхотні об'єкти (РФ перевершує Україну у більше ніж 4 рази, інженерні об'єкти — відповідно у 6 разів, та інше). На додаток слід зауважити, що використання протипіхотних мін заборонено рядом міжнародних конвенцій.

Динаміка патентування по даній темі представлена на Рис.7. Як очевидно під патентування вибухових пристроїв для РФ приходить на 2015–2016, що не є випадковістю. Очевидно розвиток патентної ситуації в даному прикладі свідчить про інтенсивну підготовку ВПК РФ до воєнних дій у майбутньому.

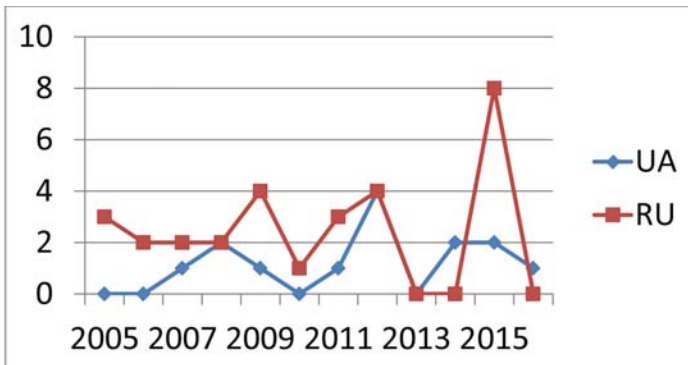

Рис. 7. Динаміка патентування

Маркетингові дослідження (розвідка) на основі патентної і науково-технічної інформації

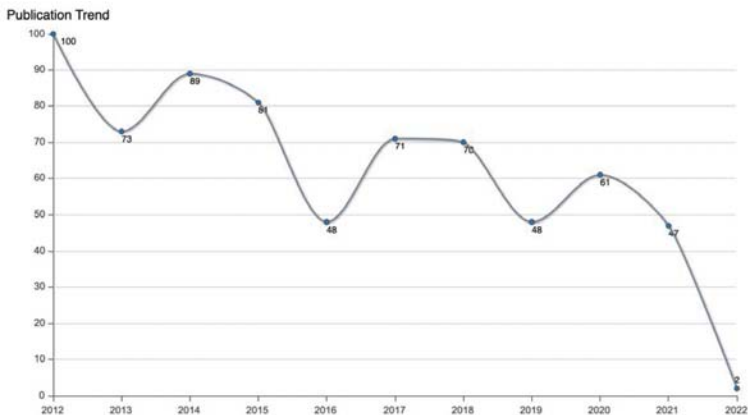
В процесі подібних досліджень можуть бути поставлені такі запитання; (напрямок ДКР — Хто? (спеціалісти) — Де? (країна, організація) — Інтенсивність розробок? (оцінка капіталовкладень, вектори інтересів, співробітництво+ патентне цитування).

Прикладом є задача визначення фактів співробітництва українських винахідників з російськими громадянами у часовий період, що охоплює період російської агресії у Криму та Донбасі на основі патентів зареєстрованих у РФ.

Формула пошуку у базі даних — аналога ESPACENET

Search {ccin:(ua) AND ccin:(ru) AND cc:ru} дає результат 4157 патентних документів, в тому числі 47 патентів, що були опубліковані у 2021 році (Див. Рис. 8) Більшість патентів подані фізичними особами, але методами бібліографічного пошуку у БД SCOPUS, або пошуковій системі Scholar.Google у ряді випадків дає можливість з'ясувати місце роботи винахідників. Так, один з патентів 2021 року, що присвячений «суперкондесатору на основі нано-

технологій» зареєстрований у РФ фізичними особами містить ознаки входження цього об'єкта у список технологій, які можуть бути віднесені до державної таємниці, а українські спів винахідники можливо пішли на співробітництво з громадянами країни -агресора без відома установи, де проводилися відповідні розробки.

Моніторинг (контррозвідка) інтелектуальної безпеки підприємства/галузі/держави

Такий моніторинг можливий на основі використання патентних баз даних, які забезпечують пошук по критеріям «країна громадянства винахідника», «країна подання пріоритетної заявки». Прикладом таких баз даних є патентна база даних USPTO, база даних INPADOC (пропріетарний аналог БД Espacenet), та інші що створені на тому ж масиві документів ЕРО а також БД «Derwent WordPatent Index» та аналітичні системи на її платформі. Предметом моніторингу є ідентифікація заявок та опублікованих документів, які фактом свого існування порушують права на ОІВ або порушують комерційну таємницю суб'єкта господарського діяльності або органа управління. Як правило порушниками є фізичні особи, які є учасниками відповідних розробок, що без дозволу власника відповідного ОІВ подають заявку на ОІВ від свого імені, або за допомогою Заявника — Іншого юридичної (фізичної) особи. Іншим варіантом є звільнення з роботи у легального власника інтелектуального продукту або перехід на роботу до компанії конкурента.

Приклад — Патенти втікачі (проблема на національному рівні)

Винахідники багатьох країн вдаються до патентування за кордоном власної країни з багатьох причин, серед яких можна назвати:

- Бажання знайти спонсора (інвестора) в обраній країні з кращими умовами винагородження за інноваційні рішення;
- Плани переїзду на постійне місце проживання і комерціалізацію власного інтелектуального капіталу;
- Постійна робота в компанії — нерезидента, яка проводить відповідні розробки
- Стажування у вищезгаданій компанії, та ін.

В Україні перші дві з таких причин можуть бути неможливі через вимоги ст.37 Закону України «Про винаходи...» про обов'язкову подачу пріоритетної заявки до Укрпатенту та використання інтелектуальної власності, яка не належить означеній фізичній особі. Додатковим аспектом уваги для такої ситуації може бути віднесення об'єкту винаходу до Переліку критичних технологій і потенціальна можливість порушення вимог дотримання державної безпеки.

Практично завдання такого моніторингу для України представляє велику технічну та юридичну задачу, через те, що 10–15 % від річної кількості патентів України складають патенти інших країн, заявники яких порушили вищезгадану статтю 37. Найбільш інтенсивно іде патентування в США, Південній Кореї, Тайвані.

Головним висновком даної публікації є твердження, що патентні дослідження здатні надавати інформацію для прийняття аргументованих рішень у сфері національної безпеки (інтелектуальної безпеки підприємств), та можуть бути корисними для організації НДР, ДКР та маркетингових робіт ВПК, а в деяких випадках для воєнної практики

Список використаних джерел:

1. Патентні дослідження. Основні положення і порядок оформлення: ДСТУ 3575-97 від 06.06.1997 року.
2. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення: ДСТУ 3574-97 від 06.06.1997 року.

Верес Шоломі Маріанн

*д.е.н, професор, декан економічного факультету
Мішкольцьський університет (м. Мішкольц, Угорщина)*

Гаєриць О.О.,

*старший викладач кафедри економіки бізнесу
кафедри маркетингу Національний технічний університет
«ХПІ» (м. Харків, Україна)*

Ткачов М.М.,

*к.е.н., доцент кафедри права Національний технічний
університет «ХПІ» (м. Харків, Україна)*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Людські досягнення в сфері нематеріальних активів є похідною від обсягу роботи і ресурсів, а також творчості і таланту з урахуванням сучасного стану знань, в поєднанні з виробничим потенціалом підприємства складають силу даного суб'єкта на ринку. Звичайно, збереження такого запасу матеріальних і нематеріальних активів, а також необхідність постійного розвитку потребують великих витрат. Тому виправданням цих витрат є очікування того, що ці компоненти будуть генерувати більш високу ефективність виробництва, збільшувати продажі і, відповідно, збільшувати дохід [1–22]. Для забезпечення цього необхідно захистити інновації і максимально використовувати пріоритет, наданий для розміщення продукту на ринку. Зрозуміло, що відсутність захисту перерахованих вище цінностей може призвести до швидкої імітації продукції конкурентами і зриву стратегічних планів даної компанії, а також може навіть загрожувати створенням значних збитків.

Звичайно, інноваційні рішення в технологічній сфері мають принципове значення для економічного розвитку і поєднуються з розвитком інших галузей, в тому числі теорією управління. Необхідність такого підходу пояснюється наступним твердженням: якщо право власності на дане нематеріальне право, засноване лише на економічних міркуваннях, таких факторів як, наприклад, сума вкладених коштів, масштаб понесеного ризику може виявитися недостатнім. Без використання правових положень охорони і захисту інтелектуальної власності, патентовласник знаходиться в програшному становищі в протистоянні недобросовісній конкуренції, яка дуже зацікавлена в копіюванні продуктів або технологій, що є економічно успішними.

Сильна система захисту інтелектуальної власності важлива не тільки для захисту даного інноваційного рішення, але і для норми

прибутковості даного проекту. Це трюїзм стверджувати, що науково-дослідна і дослідно-конструкторська діяльність потребує багато витрат, і крім того, з точки зору підприємця, понесення цих витрат пов'язане з високим ризиком в контексті невизначеного кінцевого результату даного виду діяльності.

Рішення підприємця визначаються в основному ситуацією на ринку, на якому він працює. Теоретично часто вказуються дві модельні ринкові структури: так звана досконала конкуренція і монополія. Досконала конкуренція — це держава, на ринку якої є значна кількість покупців і продавців і жодна зі сторін не має достатньо сильної позиції, щоб самостійно впливати на ринкову ціну. Протилежністю такої ситуації є монополія, яка полягає в тому, що компанія з монопольним становищем (єдиний постачальник даного товару на ринку) не враховує поведінку інших підприємств, оскільки не конкурує з пропозицією монополіста, отже, має можливість довільно встановити вигідну їй ціну, єдиний обмежуючий фактор якої є рішення самого підприємця. Причини створення монополії можуть бути різними, але ми не будемо займатися цим питанням, а лише скажемо, що такий стан речей викликає конкретні умови, коли мова йде про наявність патенту, виключних прав на товарний знак, дизайн, інші нематеріальні права. Звичайно, з точки зору споживача — кінцевого одержувача пропонованого товару, існування конкурентного ринку вигідніше, а стан монополії сприяє встановленню більш високих витрат, пов'язаних з купівлею певних товарів, створених на основі об'єктів інтелектуальної власності.

Однак, з іншого боку, отримання даним суб'єктом господарювання певних виключних прав виробництва та розповсюдження даного продукту з точки зору самого виробника та в більш широкому контексті може вплинути на збільшення комерційних ефектів, ефективності процесу управління. Отже, системні рішення, спрямовані на захист інтелектуальної власності або сприяння дослідженням по розробці нових технологій, наприклад, фіскальні послаблення, співфінансування науки можуть призвести до підвищення конкурентоспроможності економіки та її підприємців.

Створення інноваційних рішень, а потім і їх економічне використання вимагає не тільки технічних знань, але і знань з економічних та правових питань, а також уміння управляти проектами. На даний момент технологічні переваги і конкурентоспроможність вже не так сильно залежать від розміру підприємства або грошових ресурсів, а центр тяжіння інноваційної діяльності переміщується в сторону людського капіталу, технологій або інших знань, які потребують спеціального правового захисту. Відповіддю на цю вимогу є нормативні акти, що містяться в законах про інтелектуальну влас-

ність, які спрямовані на правове забезпечення нематеріальних активів підприємства. Спільним знаменником цих прав є можливість для правовласника заборонити іншим суб'єктам господарювання певну діяльність, пов'язану з виробництвом, розповсюдженням та використанням товарів, які мають правову охорону.

Поширеною помилкою підприємців є недооцінка важливості захисту їх потенціалу, пов'язаного з їх нематеріальними ресурсами. Існує думка, що отримання правового захисту є дорогим і складним процесом, або що немає ніякої загрози від конкуренції, коли мова йде про несанкціоноване придбання певних знань. Однак право інтелектуальної власності підлягає постійному розвитку, і багато чого також змінюється, коли справа доходить до захисту виключних прав правовласників, наприклад, в суді.

Однак варто усвідомити, що рішення про отримання захисту прав інтелектуальної власності може визначити майбутній успіх або провал запланованої виробничо-комерційної діяльності. Варто пам'ятати, що права інтелектуальної власності є не тільки інструментом для захисних, але і для наступальних дій. Суб'єкт господарювання, який нехтує питаннями правової охорони своїх нематеріальних активів, піддає себе атакам з боку конкурентів, які можуть протиправно підробляти продукти (технології), які здатні досягти успіху в бізнесі. Історія знає багато таких випадків, в тому числі і по відношенню до відомих і великих компаній, які дізналися, що витрати, пов'язані з захистом інтелектуальної власності, можуть становити лише невелику частину витрат, в порівнянні з витратами на протидію недобросовісній конкуренції або на судові процеси з недобросовісними конкурентами.

Економіка XXI століття виробляє продукцію, яка вимагає все більше і більше витрат з інтелектуальним характером. Це явище підтверджується статистичними даними, з яких виникає зростаюча тенденція в кількості патентів, що видаються щорічно суб'єктам найбільш розвинених економік світу.

В економіці, заснованій на знаннях, основними джерелами конкурентних переваг для учасника ринку є:

- а) ефективне управління процесом пошуку нових ідей — продуктових, технологічних і технологічних інновацій;
- б) ефективна передача нової ідеї в нову якість і її ринкову вартість, яку приймуть споживачі — ефективна комерціалізація ідеї;
- в) ефективна охорона та захист об'єктів інтелектуальної власності, з використанням яких виготовлені інноваційні продукти.

Загально визнані тенденції розвитку, разом зі швидкою інтернаціоналізацією економічної діяльності, свідчать про те, що сталий економічний розвиток може бути забезпечений лише шляхом вико-

ристання конкурентних переваг промисловими підприємствами, які здійснюють свою виробничо-комерційну діяльність з використанням результатів інноваційної діяльності.

Ще занадто мало для фінансування інноваційних проєктів використовується власних ресурсів і запозичених ресурсів із зовнішніх джерел. Такий стан справ обмежує можливості підприємств ефективно здійснювати вести НДДКР і впровадження інноваційних рішень для зміцнення своїх ринкових конкурентних позицій. Інновації, як відомо, є детермінантами творчості в наступних сферах: виявлення незадоволених потреб споживачів; виробництво товару (послуги), техніко-економічні характеристики якого в повній мірі відповідають сучасним вимогам ринковому попиту; збереження та/або збільшення частки цільового ринку, прибутковості та вартості підприємства.

У світлі викладених думок можна поставити резонне питання про відповідні межі в сфері охорони інтелектуальної власності – чи виправданий у кожному конкретному випадку її абсолютний захист як приватної власності, чи було б корисно для розвитку економіки, якби вона була частиною загальнодоступної соціальної спадщини? Інша не менш важлива проблема може стосуватися питання про те, чи виявляє держава реальний (належний) інтерес до винаходів, ідей та раціоналізаторських проєктів вітчизняних вчених, комерціалізації знань та нових технологічних рішень? Дати однозначну відповідь на подібні питання неможливо, проте всі ініціативи в цій сфері, підтримані проектами державної підтримки мають бути оцінені позитивно. Все це свідчить про те, що охорона об'єктів інтелектуальної власності ґрунтується на структурі абсолютних та виключних прав, але у сфері об'єктів промислової власності ці права поширюються лише на товари, зазначені у відповідному акті. Важливо зазначити, що для правовласників не існує прямого зобов'язання набувати формальних прав на охорону промислової власності. В такому випадку «адміністратор» незахищеного товару може використовувати його, але має враховувати, що його охорона буде не такою сильною, як захист, що випливає з формального виключного права. У такій ситуації вони можуть скористатися лише захистом, передбаченим положеннями діючого національного та міжнародного законодавства про боротьбу з несумлінною конкуренцією.

Література

1. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.
2. Kocziszky G., M. Veress Somosi, Pererva P.G. Model of three lev-

els compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

3. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

4. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

5. Nagy S., Pererva P.G. Compliance principles // Universum View 9. Economics and management: матеріали конф. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. С. 89-96.

6. Sikorska M., Nagy S., Pererva P.G. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали конф. Київ: НАУ, 2018. С.21-22.

7. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

8. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.-242 с.

9. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

10. Nagy S., Pererva P.G. Methods of evaluation of management efficiency // Авіація, промисловість, суспільство: матеріали Міжнар. конф., Кременчук, 12 травня 2021 р.: Ч. 2. Харків : ХНУВС, 2021. С. 443-446.

11. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

12. Nagy S., Pererva P.G. Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів конф. Харків : ХНАДУ, 2018. С. 88-89.

13. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

14. Nagy S., Pererva P.G. Sources of financing innovation // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2020". Харків : Томенко Ю. І., 2020. С. 242-246.

15. Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Гладенко І.В., Товаж-нянський В.Л. Маркетингове забезпечення моніторингу інновацій-

ного розвитку підприємства // Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2012. № 16. С. 24-29.

16. Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг и предпринимательство // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези конф. MicroCAD у 5 ч. Ч. 3. Харків : Планета-Прінт, 2021. С.45.

17. Коциски Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153-155.

18. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of antimonopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.

19. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

20. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

21. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

22. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

Верес Шомоші Маріанн

*д.е.н, професор, декан економічного факультету
Мішкольцький університет (м. Мішкольц, Угорщина)*

Косенко О. П.,

*д.е.н., професор кафедри маркетингу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

РИНОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу неодноразово наголошувало на тому, що має місце позитивний зв'язок між інтелектуальною власністю та економічними вигодами від резуль-

татів інноваційної діяльності. Інтелектуальна власність відіграє головну роль на шляху кожного підприємства до ринку, незалежно від того, чи розробляє воно інтелектуальну технологію всередині країни чи набуває її ззовні. Аналіз, під час якого були використані дані 127 000 компаній з усіх країн-членів ЄС, показує, що цей зв'язок особливо яскраво виражений для малих і середніх підприємств (МСП), які лежать в основі європейської економіки.

За даними Європейської комісії, МСП становлять 99 % усіх підприємств ЄС. При контролі відповідних параметрів, таких як країна чи галузевий сектор, МСП з інтелектуальною власністю мають на 68% вищий середній операційний дохід для працівників, ніж МСП, які не розробляють і володіють жодною інтелектуальною власністю. Крім того, 98% МСП з комбінацією патентів, торгових марок і зареєстрованих зразків отримують майже вдвічі більший дохід на одного працівника порівняно з компаніями, які не володіють жодним із трьох прав інтелектуальної власності. Дослідження, раніше опубліковане Європейським патентним відомством та відомством інтелектуальної власності Європейського Союзу в 2019 році, показало, що МСП, які експлуатують інтелектуальну власність, частіше за інші компанії досягають високого зростання обороту в наступні роки.

У сукупності ці дослідження дають переконливі докази того, що існує позитивна кореляція між володінням інтелектуальною власністю та економічними вигодами окремих підприємств. Хоча цю кореляцію не слід інтерпретувати як прямий причинно-наслідковий зв'язок — простої реєстрації інтелектуальної власності недостатньо, щоб ініціювати зростання, — вона може свідчити про те, що МСП має більшу здатність досягати успіху у своєму інноваційному процесі (це ключовий фактор зростання) і вижити в конкурентному діловому світі.

Інновації, що розуміються як складний процес виведення ідеї на ринок, виявилися серйозним викликом для підприємців та МСП. З цієї причини існує концепція «Долини смерті», яка відноситься до періоду, коли більшість підприємств зазнають невдачі через відсутність зовнішньої підтримки.

Усі інноваційні процеси включають два основних етапи:

- етап досліджень і розробок, на якому компанія набуває технології;
- комерційна стадія, на протязі якої інтелектуальний продукт виводиться на цільовий ринок.

В інноваційному процесі вирішальне значення має правова охорона знань, які в кінцевому підсумку будуть впроваджені в продукт або технологію. З цієї причини захист інтелектуальної власності є стратегічним інструментом інноваційного процесу підприємства.

Патенти, авторські права та конфіденційна інформація (наприклад, комерційна таємниця) відіграють важливу роль на етапі

досліджень і розробок. Вони відіграють вирішальну роль до того, як продукт буде виведений на ринок, коли конкуренти можуть спробувати порушити інновації підприємства. Торгові марки та дизайн вступають у дію під час комерційної фази інноваційного процесу, коли продукти необхідно відрізнити від продуктів конкурентів. Захист ідентичності товару за допомогою торгової марки та захист зовнішнього вигляду продукту з дизайном може зіграти ключову роль у разі несанкціонованого використання третіми особами.

Не всі підприємства працюють в однакових умовах. Деякі підприємства мають достатні технічні ресурси для завершення інноваційного процесу власними силами, а іншим потрібно співпрацювати із зовнішніми джерелами знань. У інноваційній моделі замкнутого циклу, коли весь інноваційний процес здійснюється всередині самого підприємства, винятковість і захист, що надаються правами інтелектуальної власності, є вирішальними для інноваційних МСП, щоб дозволити окупитися їхнім ідеям, які отримати належну цінність і забезпечити їх інвестиціями для подальшого розвитку і перетворення в нематеріальні активи. Однак у відкритій інноваційній моделі інтелектуальна власність є цілком стратегічною, оскільки розробка інноваційних рішень здійснюється у співпраці з іншими компаніями, науково-технічними організаціями або університетами з використанням зовнішніх знань.

Незалежно від того, чи беруть участь у відкритому чи закритому циклі інновацій, МСП, безсумнівно, повинні почати управляти своєю інтелектуальною власністю на ранній стадії інноваційного процесу та розробити стратегію інтелектуальної власності для належного її використання з самого початку. З огляду на це, Європейська комісія звернулася до Управління інтелектуальної власності Європейського Союзу з проханням очолити низку ініціатив для підтримки малих і середніх підприємств у розпочаті та розширенні їх діяльності. В результаті Європейське бюро інтелектуальної власності створило проєкт малого та середнього бізнесу як частину плану дій ЄС щодо інтелектуальної власності для розширення можливостей МСП в ЄС та за його межами. Серія ініціатив, започаткованих у рамках кампанії «Креативність для розвитку бізнесу», є першими результатами реалізації цього проєкту.

Згідно положень даного фонду Європейські МСП можуть отримати вигоду від нього двома невиключними способами:

- відшкодування 50 % основного збору за подачу заявки на торгові марки та зразки на національному, регіональному рівні та рівні ЄС;
- відшкодовується 75 % вартості послуги попередньої діагностики інтелектуальної власності (сканування інтелектуальної власності).

Кожна послуга може містити лише одну заявку, а МСП можуть подавати заявку на обидві послуги. Кожному МСП може бути відшкодовано до 1500 євро.

Рівень географічного охоплення захисту буде залежати від бізнес-стратегії та планів розвитку кожного підприємства. Таким чином, МСП можуть вирішити спочатку провести сканування інтелектуальної власності, а потім вирішити, на які права, пов'язані з торгівельною маркою чи дизайном, подавати заявку.

Ми підкреслили важливість розробки стратегічного плану щодо того, коли і як правильно використовувати інтелектуальну власність початкових етапах інноваційного процесу. Послуга попередньої діагностики інтелектуальної власності або сканування інтелектуальної власності конкретного бізнесу може стати хорошим першим кроком до цього.

МСП повинні розпочати управління інтелектуальною власністю на ранній стадії інноваційного процесу та розробити стратегію інтелектуальної власності для належного використання інтелектуальної власності з самого початку.

Сканування інтелектуальної власності можна порівняти з медичним оглядом, де пацієнт є підприємство, а лікар — експертом з інтелектуальної власності. Розглядаючи бізнес-модель малого та середнього бізнесу та його існуючі продукти та послуги, експерти з інтелектуальної власності можуть допомогти МСП розробити план, спрогнозувати майбутнє зростання та розробити стратегію інтелектуальної власності. Ця послуга може допомогти МСП вирішити:

- які нематеріальні активи підприємства можуть бути захищені правами інтелектуальної власності;
- яким чином МСП повинні розвивати свій портфель інтелектуальної власності, якщо вони вже мають зареєстровані права;
- як спланувати свою майбутню виробничу та маркетингову стратегію.

Через фонд МСП підприємства можуть подати заявку на відшкодування 75% вартості послуг з попередньої діагностики інтелектуальної власності. Деякі країни ЄС вже почали пропонувати цю послугу. Перед тим як подати заявку, МСП повинні перевірити контрольний список, щоб переконатися, що послуга доступна в їх країнах-членах.

Література

1. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

2. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єк-

тів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

3. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of antimonopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.

4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

5. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

6. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

7. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

8. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

9. Nagy S., Pererva P.G. Compliance principles // Universum View 9. Economics and management: матеріали конф. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. С. 89-96.

10. Sikorska M., Nagy S., Pererva P.G. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали конф. Київ: НАУ, 2018. С.21-22.

11. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

12. Грабченко А.И., Смолвик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

13. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

14. Nagy S., Pererva P.G. Methods of evaluation of management efficiency // Авіація, промисловість, суспільство: матеріали Міжнар. конф., Кременчук, 12 травня 2021 р.: Ч. 2. Харків: ХНУВС, 2021. С. 443-446.

15. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

16. Nagy S., Pererva P.G. Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів конф. Харків : ХНАДУ, 2018. С. 88-89.

17. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

18. Nagy S., Pererva P.G. Sources of financing innovation // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2020". Харків : Томенко Ю. І., 2020. С. 242-246.

19. Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Гладенко І.В., Товажнянський В.Л. Маркетингове забезпечення моніторингу інноваційного розвитку підприємства // Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2012. № 16. С. 24-29.

20. Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг и підприємство // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези конф. MicroCAD у 5 ч. Ч. 3. Харків : Планета-Прінт, 2021. С.45.

21. Коциски Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153-155.

22. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veres Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

23. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

Глізнуца М.Ю.

*к.е.н, доцент кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

Долина І.В.

*к.е.н, професор кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

Перерва П.Г.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Серед головних загроз національній безпеці в галузі економіки в системі національної безпеки України виділяються низька конкурентоспроможність, збереження експортно-сировинної моделі розвитку та висока залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури, відставання у розробці та впровадженні перспективних технологій. Подолання цих загроз та забезпечення економічної безпеки має здійснюватися шляхом розвитку промислово-технологічної бази та національної інноваційної системи, модернізації та розвитку пріоритетних секторів національної економіки, підвищення інвестиційної привабливості української економіки, покращення ділового клімату та створення сприятливого ділового середовища. Усе це має бути реалізовано за умови підвищення ефективності державного регулювання економіки.

У зв'язку з цим, одним із головних напрямів забезпечення національної безпеки в галузі науки, технологій та освіти є підвищення рівня технологічної безпеки, удосконалення державної інноваційної та промислової політики. Нині існує стійка тенденція щодо відродження практичної значущості промислової власності, що передбачає використання інтелектуальної, і перш за все, промислової власності не тільки для задоволення споживчого попиту, але й для вирішення поточних виробничих завдань та перспективних проблем на користь вирішення глобальних питань людського розвитку на основі революційних технологій та принципово нових інновацій у різних галузях діяльності (демографія, зміна клімату, підвищення життєвого рівня та здоров'я населення та ін.). На наш погляд, саме це визначає стратегічне значення

інтелектуальної власності загалом та промислової власності, зокрема.

Узагальнення вітчизняної та зарубіжної практики сучасного стану правових аспектів у сфері регулювання промислової власності (винаходи та промислові зразки, товарні знаки, топології інтегральних мікросхем та ін.) дозволяють зробити, на наш погляд, наступні висновки про тенденції розвитку традиційних правових режимів охорони промислової власності. До них, зокрема, можна віднести такі чинники.

1. Диференціація обмежень виняткових (майнових) прав, що виражається у формуванні істотно нових правових явищ у сфері охорони промислової власності, і зокрема: утворення груп «базових» патентів, поява нових форм зловживання винятковим правом (патентний тролінг, кіберсквотинг та ін.), посилення антимонопольних обмежень використання виняткових прав, а також перехід від захисту товарного знаку до ширшого, комплексного захисту бренду.

2. Модифікація принципу вичерпання прав як застосування «гібридного» принципу вичерпання прав поруч із міжнародним, регіональним чи національним. Крім цього, зберігається явно виражена тенденція до розширення сфери дії, тобто екстериторіальності виняткових майнових прав промислової власності.

3. Перехід від процесів уніфікації та однomanітності національного законодавства держав як у рамках регіональних політико-економічних та торгових спілок на основі багатосторонніх міжнародних договорів до створення глобальних торговельно-інвестиційних міжнародних угод. Нові угоди глобального характеру породжують міжнародні норми права — універсальні стандарти правового регулювання прямої дії, включаючи сферу правового регулювання промислової власності.

4. Спрощення та уніфікація національних процедур надання правової охорони різним видам промислової власності (на основі патентів на винаходи та промисловий дизайн, реєстрації товарних знаків, географічних вказівок) у вигляді однomanітності, уніфікації процедур надання правової охорони промислової власності на основі спеціальних міжнародних угод (договорів). Тенденція уніфікації міжнародного патентування за процедурами, наприклад, Європейської патентної конвенції переходить до введення унітарного Європейського патенту та єдиного Патентного суду або уніфікація у межах Євразійського економічного союзу. Паралельно відбувається глобалізація правової охорони товарних знаків, промислового дизайну, географічних вказівок та перехід від багатосторонніх міжнародних угод до комплексних міжнародних угод (включаючи питання охорони та заохочення застосування промислової власності) гло-

бального характеру, а також запровадження спрощених міжнародних процедур надання правової охорони промислової власності.

5. Уніфікація правових режимів охорони та використання промислової власності в нетрадиційних галузях, як то: комерційні секрети та ноу-хау в ЄС та США, а також створення структурованого механізму взаємодії прав інтелектуальної власності та антимонопольного законодавства на користь збереження справедливої конкуренції, запобігання зловживанню правами інтелектуальної власності у рамках глобальних ринків.

6. Активне стимулювання з боку держави як самої винахідницької активності, так і практичного використання патентів та інших об'єктів промислової власності ("patent box regime") у промисловості та сфері послуг.

7. Розвиток та розширення застосування інституту правової охорони службових об'єктів промислової власності через ускладнення структури ланцюжка розробки, фінансування та практичної реалізації результатів НДДКР, переходу від «вертикальної» виробничої інтеграції в рамках однієї корпорації до «горизонтальної» моделі створення та використання промислової власності (аутсорсинг, краудсорсинг, відкриті технології) на базі промислової кооперації.

8. Посилення міжгалузевого правового регулювання на користь інноваційного розвитку та балансу інтересів усіх учасників інноваційного циклу: правовласників, споживачів, інвесторів та держави. Це досягається, у тому числі, шляхом поєднання норм приватного, цивільного права (правова охорона та захист прав промислової власності) та норм митного, антимонопольного та податкового законодавства.

9. Поява нових функцій та завдань промислової власності як високоліквідних нематеріальних активів. Це проявляється у придбанні прав промислової власності нових функцій: інвестиційної функції (права як об'єкт інвестування), забезпечувальної функції (застава прав), функція капіталізації (формування з прав промислової власності активів сучасних високотехнологічних компаній, що визначають її капіталізацію).

10. Перехід від принципу всеосяжного захисту прав промислової власності до принципу збалансованості інтересів правовласників, інвесторів, споживачів, суспільства та держави.

11. Поява принципово нових технологій та інших науково-технічних результатів та способів їх передачі та використання у реальному виробництві на основі формування так званого «Інтернету речей» (Internet of things) та інших засобів глобальної взаємодії та комерційних зв'язків.

На наш погляд, ускладнення технічного рівня продукції та її призначення стимулює залучення до цивільного обігу складних

об'єктів правової охорони, що включають кілька об'єктів промислової власності, зокрема: технології, бренди, інноваційні компанії, патентні (технологічні) пули, основою яких є сукупність майнових прав на різноманітні об'єкти промислової власності.

Література

1. Карцхия А.А. Промышленная собственность как фактор национальной безопасности // Правовая информатика. 2015. № 4. С. 22–25.
2. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.
3. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.
4. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
5. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
6. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П. Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22
7. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies.- Miskolc : Miskolz University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.
8. Tkachova, N.P., Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149.
9. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.
10. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.
11. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.
12. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

13. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
14. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // навч. посіб. для інж.-техн. вузів. Харків: «Основа», 1993. 288 с.
15. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. Маркетинг і цифрові технології. 2021. Т.5, №3. С.18-29.
16. Romanchik, T.V., Kobeleva, T.O., Pererva, P.G. Compliance as a factor of innovative development of the enterprise. Bulletin of NTU "KhPI": Economic Sciences Series, 2018, №1, P.205-220.
17. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
18. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.
19. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
20. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
21. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

Духа М. В.,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4405-9429>
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства
і підприємництва,
Хмельницький національний університет
(м. Хмельницький, Україна)

СВІТОЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ Є НЕОБХІДНИМИ І НЕМИНУЧИМИ

*«...Ми будемо захищати свою землю, маючи підтримку партнерів
чи не маючи. ... Ми цінуємо будь-яку допомогу... Це ваш внесок у безпеку
Європи та світу.*

*... НАТО. Нам кажуть: двері відкриті. Але поки що стороннім вхід
заборонено. Якщо не всі члени Альянсу хочуть нас бачити або всі члени
Альянсу не хочуть нас бачити — скажіть чесно. Відкриті двері – це
добре, але нам потрібні відкриті відповіді, а не роками незакриті пи-
танья... »*

19.02. 2022 р.;

58-а Мюнхенська конференція з питань безпеки;

Володимир Зеленський

За заявленою темою IV Міжнародної науково-практичної конференції: «Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки» опубліковано авторські публікації, у яких розкрито теоретико-методологічні та прикладні аспекти щодо формування та використання інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності, техніко-технологічної модернізації економіки, впровадження інновацій у різних сферах життєдіяльності, досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення національної безпеки в розрізі її складових [див. детальніше публікації 1–10].

На жаль, рішення, які б унеможливлювали загрози безпеці, зокрема, енергетичній, як важливої складової національної безпеки, не приймалися вчасно. «Стратегічні домовленості, рішення щодо унеможливлення будівництва проекту «Північний потік-2» було упущено» [2]. Більше того, такий проект з самого початку ніс у собі загрози не лише для України, а й для усієї Європи та безпеки світу. В умовах диктату Росії, неадекватного ставлення до світоцивілізаційних порядків, сприймати даний проект як економічний аж ніяк не можна було, що й показав час. Енергетична «залежність» від Росії у поєднанні з відсутністю належного реагування цивілізованих країн, міжнародних інституцій на порушення норм міжнародного права,

злочини Росії проти людства, скоєні нею у різні роки, обумовлювало посилення з боку Росії (як виявилось) вкрай збочених її намірів, які переросли у повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. Лише по факту розпочатої повномасштабної війни Німеччина призупинила сертифікацію проекту «Північний потік-2» і на сьогодні з великою ймовірністю можемо стверджувати про його закриття та демонтаж труб як таких.

Безкарність, відсутність превентивних заходів та реакції цивілізованого світу на ігнорування Росією норм міжнародного права, зазіхання на територіальну цілісність та суверенітет інших держав, анексія Криму у 2014 р. та «приховані» військові дії на Донбасі вилились якнайменше у економічні збитки як для Німеччини (у контексті уже необхідності демонтажу «Північний потік-2») так і збитки для інших країн, які пов'язані з війною Росії в Україні. Але найбільші збитки несе Україна, найстрашніші і непоправні із них, — втрачені людські життя.

У контексті теми: «Світоцивілізаційні зміни є необхідними і неминучими» зупинюсь на аспектах, які виводять на даний висновок і аргументують необхідність змін задля забезпечення безпеки усього світу. Маємо розуміти глобальний контекст питань безпеки, які не обмежуються кордонами будь-якої країни чи сферами/галузями впливу (зокрема, загрози для здоров'я людини від пандемії Covid-19 спричинили наслідки у країнах у різних сферах життєдіяльності). Війна Росії в Україні спричинює безліч загроз, починаючи від загроз для безпеки людини в Україні, так і загроз продовольчої, економічної тощо безпеки країн світу. Обстріли атомних станцій в Україні є загрозою для людства та екосистем континенту в цілому, подальші обстріли можуть призвести до непоправних наслідків.

Живемо у складний для усього цивілізаційного світу час. Росія бомбардує Україну (у т. ч. здійснює наступи з території Білорусі), вбиває мирних жителів, знищує інфраструктуру...

На сьогодні Україна є «щитом» усього цивілізованого світу. Підтримка, допомога Україні є. Зокрема, прийняття країнами вимушених біженців з України — це порятунок для людей, але це допомога з наслідками війни. Необхідно нівелювати причини, консолідувати усі зусилля та зупинити безчинства Росії.

Із системою превентивних заходів не склалося.

Необхідність світоцивілізаційних змін, здатних забезпечити гарантії безпеки, обумовлена:

- недовістю норм міжнародного права та укладених угод (окремих норм та / або ігнорування / порушення їх окремими країнами);
- запізнілістю рішень країн цивілізованого світу;

- відсутністю або недостатністю необхідних превентивних заходів / дій на відповідні виклики та загрози, які мали місце, і які є зараз.

Якщо такі заходи й були, то по факту агресії Росії щодо багатьох країн у різні роки, злочинних дій Росії щодо України (анексія Криму, військові дії на Донбасі, повномасштабне вторгнення в Україну 24.02. 2022 р.) можемо констатувати їх неефективність та недостатність.

Алогічність, ірраціональність війни Росії в Україні, інформаційна неадекватність Росії не вкладається у рамки «здорового глузду».

Необхідність світоцивілізаційних змін викликана також тим, що:

1. ООН давно перетворилась на «нафталінову» організацію, клуб обміну думками без конструктивних рішень і впливів на світоцивілізаційні процеси.

НАТО, декларуючи цінності демократії, свободи, верховенства права, споглядає за безчинствами Росії та відмовляє Україні закрити небо над Україною. Тобто, відмовляє у проханні захисту таких цінностей через окремі регулюючі статті діяльності Альянсу.

Будапештський меморандум не забезпечив Україні гарантій безпеки...

2) Проблема/парадокс у тому, що цивілізований світ діє у рамках нормативно-правового поля, а «слова стурбованості» тим більше не зупинили брехню, підступні дії, безчинства Росії.

Запроваджені санкції діють, але їх вплив на Росію є не таким швидким, як потрібно. Кожен день війни Росії в Україні — це вбивства народу України, злочини проти людяності, це скалічені тисячі людських долей, це масштабні руйнування інфраструктури, об'єктів культури тощо.

3) Реакція / дії усього цивілізованого світу мають бути адекватними викликам та загрозам ...

Чи усе зроблено тими, хто міг не допустити, а зараз зупинити війну Росії в Україні? Дане питання потрібно розглядати, спираючись на аналіз різних аспектів розвитку та співпраці країн світу, ролі лідерів, міжнародних інституцій, а також, безсумнівно, дане питання буде актуальним предметом численних ґрунтовних досліджень.

На сьогодні зрозуміло, що зволікання з рішеннями в умовах війни — це людські жертви (при цьому розуміючи, визнаючи життя людини — найвищою цінністю). Відповідь на питання: «Чи справедлива ця війна?» є очевидною: немає в Україні примарних «бандерівців-нацистів», і визволяти нас — не потрібно. Народ України відстоює свою свободу та незалежність України, не посягаючи на території інших країн, права й свободи їх громадян.

Варто звернути увагу на очевидній інформаційній дезінформації населення Росії та недоопрацюванні країн (включаючи Україну) у контексті спростування неправдивої інформації та донесення реальної / достовірної інформації. Необхідно було знайти механізми донесення достовірної інформації або превентивно ізолювати Росію (у т. ч. санкціями, які запроваджені лише зараз).

Чудовий фільм: «Поїздка в Америку». Завдяки короткій фразі королеви Іоліон: «Я думала, ти — король», король Джаффе змінив традиції ... Не науковий приклад, але все ж, правила, які не діють або не відповідають сучасним реаліям, потрібні змінювати.

Отже, **СВІТОЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ Є НЕОБХІДНИМИ**, проте, **ЇХ НЕМИНУЧІСТЬ: ЗМІСТ, ЧАС НАСТАННЯ ТА НАСЛІДКИ ЗМІН** залежить від багатьох.

Для якнайшвидших світоцивілізаційних змін щодо перемоги «добра над злом», «світла над темрявою» **НЕОБХІДНО** усім силам «прогресивності, технологічності, добра, людяності» проявляти ще сміливість, швидко та адекватну реакцію на виклики та загрози.

Відносно вкладу наукової спільноти для реалізації вище зазначених змін з метою досягнення максимальної ефективності / інтелектуальної віддачі, результатів інтелектуальної праці **ІНІЦІУЮ СТВОРЕННЯ ГРУПИ НАУКОВЦІВ**, здатних:

- синтезувати / узагальнювати результати численних фундаментальних досліджень;
- відмежовувати «раціональне зерно» від «інформаційного шуму», у т. ч. відкидаючи будь-які популістичні ідеї;
- тезисно доносити синтезовану інформацію до представників органів законодавчої та виконавчої влади.

Для реалізації даної ідеї доцільними будуть проведення круглих столів – засідань (1-2 рази в рік), у рамках яких будуть закумульовані вище зазначені ініціативи (тобто, тезисні реалістичні і доцільні до впровадження рекомендації розвитку України), а також закумульовані ідеї у т. ч. методом мозкового штурму наявним інтелектуальним потенціалом учасників.

Список використаних джерел

1. Диха М.В. Економічна безпека країни: сутність та складові. Нова траєкторія розвитку національної економіки: мікро-, макро- та прикладні аспекти: монографія / під ред. О.В. Покатаєвої, М.В. Болдуєва, Г.Ю. Кучерової. Запоріжжя: КПУ. 2017. С. 284-298. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/7635>

2. Диха М.В., Диха В.В. Енергетична безпека України у контексті загроз запуску «Північний потік – 2» Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах

сучасних глобальних викликів: зб. наук. праць за матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (5 листопада 2021 р.). Хмельницький: ХНУ. 2021. С. 60-63. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/10862>

3. Диха М.В. Здоров'я людини як базова складова людського потенціалу в системі досягнення цілей сталого розвитку України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 20-25. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/8968>

4. Диха М.В. Інновації – ключовий чинник соціально-економічного розвитку країни. Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2012. № 4(30). С. 28-33. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/2405>

5. Диха М.В. Інтелектуальний капітал у системі забезпечення інноваційного розвитку країни. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 6. С. 45-49. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/8725>

6. Диха М.В., Колісник Г.М. Податки в системі забезпечення економічної безпеки та розвитку національної економіки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 4. С. 49-53. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5699>

7. Диха М. В. Соціальна сфера України в контексті забезпечення соціальної безпеки. Сучасні питання економіки і права: зб. наук. праць. Серія економічні науки. К.: КиМУ, 2020. Випуск 1(11). С. 119-128. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/9068>

8. Диха М.В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: монографія. К.: Центр учбової літератури. 2016. 388 с. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5964>

9. Dykha Mariia V., Liubokhynets Larysa, Tanasiienko Nataliia P., Moroz Serhiy and Poplavska Olga (2019). Elimination of the influence of investment, financial and operational risks on the organisation economic security. Journal of Security and Sustainability Issues, 9(1), 13-26. URL: [http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1\(2\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(2)) ; <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/8397>

10. Voynarenko Mykhaylo, Dykha Mariia V., Mykoliuk Oksana, Yemchuk Ludmyla and Danilkova Anastasiia (2018). Assessment of an enterprise's energy security based on multi-criteria tasks modeling. Problems and Perspectives in Management, 16(4), 102-116. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.10](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.10)

Дорожко Г.К.

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
заступник директора, к.т.н., доцент*

Ромашко А.С.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського,
доцент, к.т.н., доцент*

Кравець Л.

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
науковий співробітник
(м. Київ, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ «ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ» ТА СЛУЖБОВИХ ТВОРІВ В УКРАЇНІ

Аналіз розподілу майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності найбільш складна частина нормативно-правового забезпечення цієї сфери. Особливо це стосується службових творів та творів створених за замовленням, що виникають в наукових, освітніх установах та сфері бізнесу. Додатково це ускладнюється у разі створення службового твору співавторами, коли слід враховувати, що стороною договору, укладеного з замовником твору, може бути колектив фахівців. Твір, який створений у співавторстві, належить всім виконавцям роботи незалежно від того буде він єдиним цілим, чи складається з частин, кожна з яких може мати самостійне значення.

В роботі розглянуто питання майнових прав на комп'ютерну програму, як об'єкт авторського права згідно Закону України «Про авторське та суміжні права». Це пов'язано з тим, що цей об'єкт набуває важливу роль у останні роки у зв'язку з переходом всього світу до інформаційного суспільства з широким використанням практично у всіх галузях економіки новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та виникненню принципово нових суспільних відносин. Тому особливу вагу набувають творчі розробки у цій сфері, використання яких може суттєво відобразитись на економічному стані компаній і взагалі всієї країни в цілому оскільки значно впливає на конкурентоспроможність діяльності.

Аналіз українського законодавства свідчить, що в питаннях використання та захисту службових творів відносно комп'ютерних програм існують суттєві протиріччя між Цивільним Кодексом України

далі ЦКУ) та Законом України «Про авторське та суміжні права» (далі Закон). Так в статті 429 ЦКУ визначено:

«2. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором.»

3. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.»

В статті 430 ЦКУ визначено:

«Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором або законом.»

В статті 440 ЦКУ визначено:

«3. Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать працівникові, який створив цей твір, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором або законом.»

Майнові права на комп'ютерні програми та (або) бази даних, створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать юридичній або фізичній особі, де або у якій працює працівник, який створив ці комп'ютерні програми та (або) бази даних, якщо інше не встановлено договором....»

4. Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений за замовленням, належать замовникові, якщо інше не встановлено договором або законом...»

Але інакше, щодо майнових прав трактується ст. 16 Закону України:

Стаття 16. Авторське право на службові твори

«2. Розподіл майнових прав на службовий твір визначається законом, якщо інше не передбачено договором між автором і роботодавцем.»

3. За створення і використання службового твору, а також за перехід прав на нього автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються договором між автором і роботодавцем.»

Якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів, авторська винагорода за створення і використання таких творів, а також за перехід прав на них може бути включена до заробітної плати автора відповідно до договору між автором і роботодавцем.»

Для унаочнення відмінностей вищезазначена інформація зве-

дена в таблицю «Порівняння положень нормативних документів, щодо майнових прав».

Таблиця

Порівняння положень нормативних документів, щодо майнових прав

Зі статті 429 ЦКУ	Зі статті 430 ЦКУ	Зі статті 440 ЦКУ	Зі статті 16 Закону
Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) , належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно , якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором.	Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням , належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором або законом	3. Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) , належать працівникові, який створив цей твір, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором або законом. Майнові права на комп'ютерні програми та (або) бази даних , створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать юридичній або фізичній особі , де або у якій працює працівник, який створив ці комп'ютерні програми та (або) бази даних, якщо інше не встановлено договором... 4. Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений за замовленням , належать замовникові, якщо інше не встановлено договором або законом...	2. Розподіл майнових прав на службовий твір визначається законом , якщо інше не передбачено договором між автором і роботодавцем. 3. За створення і використання службового твору, а також за перехід прав на нього автору належить авторська винагорода , розмір та порядок виплати якої встановлюються договором між автором і роботодавцем. Якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів, авторська винагорода за створення і використання таких творів, а також за перехід прав на них може бути включена до заробітної плати автора відповідно до договору між автором і роботодавцем.

За аналізом вищенаведеної таблиці визначено, що:

- Ст.429 ЦКУ посилається на положення Кодексу і відсилає до норми ст.440 ЦКУ щодо комп'ютерних програм та баз даних;
- Ст.429, ст.430 та 440 ЦКУ стосуються об'єктів, створених «у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту)» та «за замовленням»;

- В Законі нічого не сказано про майнові права щодо творів, створених «за замовленням»;
- В статті 16 Закону задекларовано, що розподіл «майнових прав на службовий твір визначається законом, якщо інше не передбачено договором між автором і роботодавцем», але насправді визначення такого розподілу в Законі відсутнє.

Окрім того в Законі приведене визначення терміну службовий твір, а відповідно до Закону це «твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем». В ЦКУ відсутнє поняття «службовий твір», «службові обов'язки» та «службове завдання» (останні два терміни хоч і наявні в Законі, але не розкриті в цьому Законі, див. статтю 1 «Визначення термінів»).

Відносно немайнових прав між автором твору і роботодавцем теж є певні неузгодженості. Так ще в Бернській конвенції у статті 6 bis визначено, що незалежно від майнових прав, тобто навіть після їх передачі, автор залишається володільцем особистих немайнових прав і має право наполягати на їх визнанні та будь якому посяганню на твір, особливо такому, що здатні завдати шкоди його честі або репутації. Ці права зберігаються навіть після його смерті і повинні здійснюватися особами або установами, уповноваженими на це законодавством країни де здійснюється охорона.

Такої позиції тримається і Закон України у якому згідно ст.16 особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові, який його створив.

В ЦКУ є певні відмінності, які не обґрунтовуються самим нормативним документом:

«Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де (або) працює працівник». Однак ні в ЦКУ, ні в спеціальному Законі таких випадків про належність особистих немайнових прав іншій особі, у тому числі роботодавцю, не встановлено.

Таким чином, якщо відносно особистих немайнових прав автора у наведених нормативно-правових актах протиріччя чітко не визначені, відносно майнових прав вони кардинально розходяться. Так в ЦКУ встановлено спільне володіння майновими правами на службовий твір між роботодавцем та працівником, що створив його, то Закон встановлює власником майнових прав на твір виключно роботодавця.

В правовому відношенні ЦКУ є більш вагомим документом, тому автори будуть керуватися його приписами. Згідно ЦК України ст.440 одним із головних прав на твір (інтелектуальну власність) є «виключне право на використання твору», що створює умови для використання автором свого твору (програмного продукту) на свій розсуд, а для організації та взагалі країни загрозу витоку інформації, шляхом передачі її третій стороні. В своїй роботі Г.О.Андрошук [3] вважає, що витік інформації є однією з найбільш небезпечних загроз для підприємства і може «...привести не тільки до прямого фінансового збитку, але й до зниження конкурентоспроможності та втрати репутації компанії в очах бізнес спільноти». Він також приводить думку науковців, що збільшення витоків може бути пов'язане з фінансовою кризою, що відбувається сьогодні в нашій країні та багатьох країнах світу у зв'язку з пандемією. Тому питання пов'язане з використанням майнових прав на програмне забезпечення може бути вкрай актуальне.

Дуже шкода що послуга WIPO PROOF, яку з 27.05.2020 року запустила Всесвітня організація інтелектуальної власності і яка дозволяла довести факт володіння файлом на певний час та дату, вже з 2022 року припинена і створення токенів неможливе. Послуга припинила своє існування на підставі рішення держав-учасниць через швидку еволюцію ринку та переоцінку бізнес-обґрунтування. Ми думаємо, що в Україні варто спробувати реалізувати аналогічний проєкт, але як слабка альтернатива цьому проєкту можлива реєстрація авторського права, оскільки твір долучається до заявки при реєстрації і може бути витребуваний для судочинства. Правда зі сторони важко перевірити умови зберігання твору в Укрпатенті.

Тому враховуючи слабкий рівень захищеності інтелектуальної власності авторським правом, організації повинні розробляти додаткові заходи, а саме впроваджувати системні підходи до керування інформацією, орієнтуючись на визначення своїх життєво-необхідних процесів та управління ними через впровадження різних стандартів з систем управління (зокрема ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою). Стандарт містить додаток А «Цілі заходів безпеки та заходи безпеки» і містить обов'язкові цілі та заходи, які не є вичерпними. В додатку А приділена увага заходам організації безпеки, комунікаціям, віддаленій роботі, ресурсам (в т.ч. людським), рівням захисту, контролю доступу, криптографічним засобам, безпеці при відносинах з постачальниками, управління інцидентами, відповідності правовим та контрактним вимогам і т.д.

Висновки.

З точки зору охорони майнових/немайнових прав на програмні продукти, до процесів організації має бути інтегроване наступне:

- умови щодо розподілу майнових прав обов'язково повинні бути зафіксовані в трудовому договорі;
- умови щодо дотримання немайнових прав автора повинні бути зафіксовані в трудовому договорі;
- умови щодо дотримання немайнових прав автора при виконанні робіт «на замовлення» бути зафіксовані в договорі;
- вимоги поводження з інтелектуальною власністю замовника;
- розподіл відповідальності в разі порушення прав третіх осіб;
- умови щодо фіксації твору та його реєстрації.

Щодо автора — йому рекомендовано створений твір зафіксувати на матеріальному носії і зафіксувати наявність твору на певний час та дату у нотаріуса, а також (якщо це не суперечить умовам вищезазначених нормативно-правових актів та договорів) отримати свідоцтво про реєстрацію авторського права.

Щодо Укрпатенту — окрім реєстрації авторського права Укрпатенту варто створити та запропонувати послугу «цифрового нотаріуса» (за зразком WIPO PROOF), яка би дозволяла довести факт володіння файлом на певний час та дату. Це значно знизить ризики розголошення/крадіжки інформації при комунікаціях між творцями та роботодавцями чи замовниками. Така послуга була би корисною не лише для комп'ютерних програм, але й для інших об'єктів авторського права, матеріалів для реєстрації інших об'єктів інтелектуальної власності, а також комерційних таємниць. Така послуга підвищувала би інформаційну безпеку.

Список використаних джерел

1. ЦК України
2. Закон « Про авторське та суміжні права».
3. Андрощук Г.О. Економічна безпека підприємств: аналіз витоків і система захисту конфіденційної інформації. :зб.наук.праць. Випуск 10.-К.: НДІ ІВ НАПрНУ, «НВП Інтерсервіс», 2012.-278с.
4. ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2013, IDT). Видання офіційне. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2016.

ДОРОШЕНКО О.Ф.,

*к.ю.н., директор Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України*

ПІЧКУР О.,

*науковий співробітник Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

БЕЗПЕЧНІСТЬ НОВИХ СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ У РОСЛИННИЦТВІ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ МІЖНАРОДНОГО СОЮЗУ З ОХОРОНИ НОВИХ РІЗНОВИДІВ РОСЛИН ТА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

За даними ФАО (Food and Agriculture Organization of the United Nations — FAO) більше ніж 80 % харчового раціону населення планети Земля становлять рослини.

На даний момент люди вирощують або збирають більше ніж 7 тис. domestikованих та диких їстівних рослин, але тільки 30 видів культурних рослин годують населення Землі, і лише 5 видів — рис, пшениця, кукурудза (маїс), сорго і просо, тобто зернові культури, забезпечують 60 % енергетичної цінності харчового раціону людей.

Незалежна Україна вибрала для себе шлях європейської інтеграції, шлях побудови демократичного європейського суспільства, а не суспільства тоталітарного.

Співпраця демократичної незалежної України з країнами Європейського Союзу, з іншими демократичним країнами світу можлива лише за умови формування законодавства на підставі норм європейського та міжнародного законодавства.

Але з моменту ліквідації колишнього СРСР українське законодавство, зокрема законодавство у сфері права інтелектуальної власності (у тому числі і законодавства з питань правової охорони нових сортів рослин) було зорієнтоване на норми законодавства Російської Федерації, яке не узгоджується з нормами міжнародного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Україна першою з країн колишнього СРСР забезпечила правову охорону сортів рослин як об'єктів права інтелектуальної власності згідно Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 р. № 3116-ХІІ, що дозволило їй у травні 1995 року стати 29 членом Міжнародного союзу з охорони нових різновидів рослин (The International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV) is an intergovernmental organization based in Geneva, Switzerland /.Publication No. 437(EN) April 11, 2016.

Першим представником від Уряду України в Адміністративній Раді UPOV було призначено голову Державного патентного відомства України, а його заступником — президента Української академії аграрних наук/

Тобто, виходячи з п. «іі» ч. 2 ст. 3 Акту Конвенції UPOV 1991 р., починаючи з 19.01.2012 р. Україна, як держава-учасник цього Акту, має забезпечувати **правову охорону всіх без винятку видів рослин, що існують на Землі.**

Інформація про розвиток законодавства щодо охорони прав на сорти рослин у всіх країнах публікується у Бюлетені «Plant Variety Protection» (публікація UPOV № 438(E). Країни-члени UPOV і Секретаріат UPOV постійно підтримують контакти і надають юридичну, адміністративну та технічну допомогу урядам все більшого числа держав, що виявляють інтерес до діяльності Союзу, а також до забезпечення правової охорони нових різновидів рослин. Регулярні контакти підтримуються також з багатьма міжурядовими і міжнародними неурядовими організаціями.

Але на даний момент в Адміністративній раді UPOV фактично немає офіційного представника Уряду України — державного службовця уповноваженого державного органу з охорони прав на сорти рослин, оскільки Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 № 1085/2010 (Офіційний вісник України, 2010, № 94, с. 15, ст. 3334) Державну службу з охорони прав на сорти рослин ліквідовано, функції з реалізації державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин покладено на Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України, утворену шляхом реорганізації Державного комітету ветеринарної медицини України, а останнього голову Державної служби з охорони прав на сорти рослин, якого згідно з Указами Президента України від 12.10.1995 р. № 952/95, від 09.08.2008 р. № 700/2008 було призначено представником Уряду України в Адміністративній раді UPOV, звільнено з цієї посади і він не може продовжувати представляти державу Україна в Адміністративній раді UPOV.

Заступником представника України в Адміністративній раді UPOV було призначено народного депутата IV і VI скликання згідно з Указами Президента України від 12.10.1995 р. № 952/95, від 18.06.2004 р. № 658/2004. На даний момент він є приватною особою — представником бізнес-структури, тому також не може представляти державу Україна в Адміністративній раді UPOV.

Складається враження, що у вищих посадових осіб аграрної України не викликало інтересу питання створення, забезпечення правової охорони нових перспективних різновидів рослин українсь-

кої селекції, створення їх насінневої бази та правових засад для реалізації оригінального матеріалу для їх розмноження і розповсюдження, що є основою стабільності економіки в галузі рослинництва та продовольчої безпеки України.

Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України, на яку покладено функції охорони прав на сорти рослин, ці питання також не цікавлять, оскільки фахівці з питань ветеринарної медицини, які становлять її основу, далекі від покладених на них питань правової охорони селекційних досягнень у сфері рослинництва. Тобто, в аграрній Україні адміністративною реформою фактично свідомо зупинено реалізацію державної політики з правової охорони селекційних рослинницьких досягнень, забезпечення захисту майнових прав та інтересів суб'єктів селекції і насінництва, а також прав та інтересів громадян України і держави в цілому щодо розповсюдження матеріалу для розмноження національних сортів рослин на внутрішньому та міжнародному рівні.

Тобто, адміністративна реформа 2010–2012 років фактично припинила реалізацію державної політики у сфері охорони прав на нові українські різновиди рослин на міжнародному рівні, захист національних інтересів у цій сфері, оскільки в Адміністративній Раді UPOV офіційно не представляє ніхто.

Тобто, адміністративна реформа 2010–2012 років фактично припинила реалізацію державної політики у сфері охорони прав на нові українські різновиди рослин на міжнародному рівні, захист національних інтересів у цій сфері, оскільки в Адміністративній Раді UPOV офіційно не представляє ніхто.

Виходячи з наведеного, виникає питання, чи відповідає чинне законодавство України у сфері охорони прав на нові різновиди рослин міжнародним, зокрема європейським вимогам?

Виходячи з аналізу та словесної логіки, буде правильним застосувати в українській назві і тексті Акту Конвенції UPOV 1991 р. замість слів «**нові сорти рослин**» в усіх родах та відмінках сполучення слів «**нові різновиди рослин**», що є дослівним перекладом англійського словосполучення «**New Varieties of Plants**». Аналогічну словесну конструкцію потрібно застосувати і у назві Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

Але незважаючи на зазначене, в офіційному перекладі українською мовою назва Актів Конвенції UPOV 1978 і 1991 років наводиться як Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин [31].

Слід зазначити, що офіційна назва The Convention on biological diversity звучить як Конвенція про охорону біологічного різноманіття.

Тобто українська та англійська назва не є тотожними. По-друге, в абз. 4 ст. 2 у визначенні поняття «біотехнологія» допущено суттєву

лінгвістичну помилку, а саме англійське словосполучення «*modify products or processes*» українською перекладено як «*зміцнення* продуктів або процесів», хоча відомо, що слово «*modify*» має перекладатися як модифікація, змінення, тому українську редакцію абз. 4 ст. 2 Конвенції про біологічне різноманіття невідкладно потрібно змінити.

Виходячи з наведеного, слова «*розмножувальний матеріал*» у ч. 1 і 2 ст. 14, п. «і» ч. 2 ст. 16 Акту Конвенції УРОВ 1991 р. в українській редакції слід замінити на слова «*матеріал для розмноження*», а замість поняття «*посадковий матеріал*» у Законі № 2986-III, поняття «*насіння*» і «*садивний матеріал*» у Законі № 411-IV, слід застосувати таке загальне поняття:

«матеріал для розмноження — насіння, бульби, бульбоцибулини, цибулини, коренеплоди, живці, частини кореневищ або інші частини рослин, включаючи матеріал, отриманий in vitro (в пробірці), що є засобами для розмноження рослин із збереженням їх основних характерних ознак, наведених в описі відповідного різновиду рослини, занесеного до Реєстру різновидів рослин України, або вирощування рослин шляхом висівання, висадки або щеплення живців чи вічок з бруньками з метою клонування рослин для одержання відповідної продукції рослинного походження».

Законом України № 2986-III порушуються всі можливі права автора-селекціонера, тобто не виконується головне зобов'язання держав-учасниць

Конвенції, визначене її ст. 2, — надавати та охороняти права селекціонера. Внаслідок наведеного, норми Закону України № 311-V мають бути визнані недійсними, а відповідно до ст. 4 Закону і ст. 10 Цивільного кодексу України для встановлення прав автора-селекціонера та забезпечення захисту цих прав мають бути застосовані норми Конвенції, про приєднання до якої проголошено Законом України від 02.08.2006 р. № 60-V. Крім того, п. «iii» ч. 1 ст. 21 Конвенції чітко роз'яснено, що кожен член УРОВ має право оголошувати право селекціонера недійсним і таким, що не має сили, якщо буде встановлено, що це право «було надано особі, яка не мала на це права, якщо тільки це право не передається особі, яка має на це право».

Оскільки низка положень Закону України № 311-V суперечить ст. 22, 41 і 54 Конституції України, нормам трудового і цивільного законодавства, Конвенції щодо набуття та охорони прав селекціонера, принципам усталеної практики селекції та насінництва, правилам подання заявки на сорт та матеріалів, що її супроводжують, правилам української лексики, беззаперечно можна стверджувати, що висновки ініціаторів змін до Закону № 2986-III не відповідають дійсності. У цих висновках зазначено, що, «прийняття законопроекту дозволить розширити права і свободи вітчизняних селекціонерів,

сприятиме розвитку національної селекції і насінництва, що, в свою чергу, забезпечить подальший розвиток українського ринку продукції рослинництва та продовольчу безпеку держави». Насправді, норми Закону № 311-V, створили суттєві перепони для виконання Україною головного зобов'язання, визначеного ст. 2 Конвенції, — надавати та охороняти права селекціонера

Дієслово «*discovered*», застосоване у п. «iv» ст. 1 Акту Конвенції UPOV 1991 р. у розумінні «*виявляти у навголишньому природному середовищі*» нові різновиди рослин не тільки культурні, але й дикі, а не «винаходити» їх. З наведеного випливає, що **рослини не є винаходом** у сенсі такого об'єкта промислової власності, а є результатом співпраці науковця-рослинника з природою, саме від проявів якої залежить набуття рослинами певного виду характерних морфологічних і фізіологічних ознак.

Крім того, у ч. 1 ст. 17, ст. 19, ч. 1, 2 і 5 ст. 37 Закону № 2986-III йдеться не про виведення або виявлення нового сорту, а про його створення, що суперечить положенням абз. 2 п. «vi» ст. 1 Акту Конвенції UPOV 1991 р., ст. 11 Регламенту Ради ЄС від 27 липня 1994 р. № 2100/94 про права на різновиди рослин Співтовариства (ps змінами, внесеними Регламентом Ради С № 1650/2003 від 18 червня 2003 р.) — Official Journal of the European Union. 1994. L227 (далі — Регламент № 2100/94) та абз. 2 ст. 1 Закону № 2986-III щодо особи селекціонера.

Виходячи з викладеного, напрошується висновок, що чинні редакції Законів України «Про охорону прав на сорти рослин» та «Про насіння і садивний матеріал» потребують суттєвого опрацювання для їх приведення у відповідність з основоположними нормами Акту Конвенції UPOV 1991 р. та відповідних актів європейського законодавства у цій сфері з метою виконання зобов'язань України згідно з договором про асоціацію, укладеним у 2014 році з Європейським Союзом.

Зайківський О. Б.,
*старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
(м. Київ, Україна)*

ЩОДО КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ

Сьогодні в Україні особливо актуальним питанням є використання результатів науково-дослідних робіт в оборонній сфері. Воно має першорядне значення для забезпечення обороноздатності України, для підвищення конкурентоздатності продукції українського виробництва й залучення додаткових коштів у бюджет за рахунок комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності — це процес перетворення результатів науково-технічної та інноваційної діяльності в товар і їх ефективна реалізація в промислових масштабах з метою одержання матеріальної чи іншої вигоди. У Цивільному кодексі України вживається інший термін — «використання об'єкта права інтелектуальної власності», а способи використання об'єкта права інтелектуальної власності (ОПІВ) визначаються цим Кодексом та іншим законом [1].

Основними способами комерціалізації ОПІВ є:

- використання ОПІВ у власному виробництві;
- внесення прав на ОПІВ до статутного капіталу підприємства;
- передача (продаж) прав на ОПІВ;
- передання (трансферт) технологій.

Проте в оборонній сфері існує низка проблемних питань, які ускладнюють цю діяльність.

За сучасних умов у світі переважна більшість (близько 90 %) об'єктів патентного права (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) створюються в результаті науково-технічних розробок на промислових підприємствах, в науково-дослідних інститутах, лабораторіях та наукових центрах. У зв'язку з цим важливу роль відіграє наявність ефективного правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником (творцем науково-технічної розробки), яке могло б стимулювати зацікавленість роботодавців у розробці та використанні технічних новинок, а працівників — у їх створенні.

Цивільний кодекс України уникає поняття службовий винахід, натомість застосовується поняття об'єкта, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору [1]. Цивільний кодекс України визначає, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт,

створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором.

В Україні питання, пов'язані зі службовими винаходами, регулюються нормами Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [2].

Закон службові винаходи визначає як винаходи, що створені працівником чи у зв'язку з виконанням службових обов'язків, чи за дорученням роботодавця, за умови, що трудовим договором не передбачено інше, або з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця. Службовими обов'язками визнаються зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення винаходу. Право на одержання службового винаходу має роботодавець винахідника. Роботодавцем за законом визнається особа, яка найняла працівника за трудовим договором (контрактом). Роботодавець має право чи подати заявку на одержання патенту, чи прийняти рішення про збереження службового винаходу як конфіденційної інформації, чи передати право на одержання патенту іншій особі, чи відмовитися від цих дій. У перших трьох випадках роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому винагороди. В останньому випадку право на одержання патенту переходить до винахідника [2].

Однак Закон не визначає чітко коло осіб, на яких поширюється дія наведеної статті (наприклад, не все визначено щодо правового статусу таких груп винахідників, як військовослужбовці, державні службовці тощо).

Крім того не визначено, хто є роботодавцем зазначених осіб, тобто хто буде патентовласником створених ними винаходів. Доки ж патентовласниками службових винаходів, які створюють військовослужбовці та працівники Міністерства оборони України, як правило, виступають військові частини, які не мають права їх комерційного використання та не мають коштів на підтримку дії охоронних документів.

Також не визначено, кому може належати ОПВ, створений працівником центрального органу виконавчої влади — державним службовцем.

Відповідно до Закону службовим визнається винахід, створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше.

Службові (функціональні) обов'язки, які фіксуються в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях, розробляються відповідно до положень колективного договору, що укладається між власником і первинною профспілковою організацією. Проте в нормах Кодексу законів про працю [3], що визначають зміст колективного договору, жодним чином не згадуються питання стосовно врегулювання майнових прав інтелектуальної власності. А стаття 31 Кодексу на пряму встановлює заборону власнику вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором.

Роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому винагороди. Проте в нормах Кодексу законів про працю [3] та Закону України «Про оплату праці» [4] ці питання теж не врегульовані.

Крім того в Законі не визначено особу, якій роботодавець може передати право на реєстрацію винаходу, а також підстави та умови такої передачі.

Ці невідповідності можуть привести до оскарження винаходу службовим та права роботодавця на нього.

Цивільний кодекс України визначає, що «особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом» [1].

Проте інших законів, які регулюють здійснення майнових прав інтелектуальної власності на зазначені об'єкти, до цього часу не прийнято.

В оборонній сфері значна частка використання секретних винаходів. На секретний винахід видається патент на секретний винахід, який значно обмежує обсяг прав його власника в порівнянні з патентом на несекретний винахід.

Виключні права, що випливають з патенту на секретний винахід, обмежуються тим, що використання секретного винаходу власником патенту має здійснюватися з додержанням вимог Закону України «Про державну таємницю» [5] та за погодженням з Державним експертом з питань таємниць.

Якщо обмеження права власності на секретну інформацію завдають шкоди їх власнику, відшкодування здійснюється за рахунок держави у порядку та розмірах, що визначаються у договорі між власником такої інформації і органом державної влади (органами), якому державним експертом з питань таємниць надається право приймати рішення щодо суб'єктів, які матимуть доступ до цієї інформації. Зазначеним договором також обумовлюється згода власника цієї інформації на здійснення права власності з урахуванням обмежень, встановлених відповідно до цього Закону.

Якщо власник секретної інформації відмовляється від укладення договору чи порушує його, за рішенням суду ця інформація може бути вилучена у власність держави за умови попереднього і повного відшкодування власникові їх вартості.

Власник секретного винаходу може передавати на підставі договору право власності на секретний винахід або дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання секретного винаходу на підставі ліцензійного договору тільки за погодженням з Державним експертом з питань таємниці.

Проте механізму використання (комерціалізації) секретного винаходу не розроблено, як і винагороди автору за його використання, але законодавчо проголошена можливість вилучення інтелектуальної власності, що віднесена до державної таємниці, у власність держави.

В цій ситуації винахід підпадає під дію двох антагоністичних правових систем: патентної системи і системи правової охорони державної таємниці. Перша з них направлена на стимулювання технічної творчості і передбачає оперативне інформування громадськості про нове технічне рішення. Система правової охорони державної таємниці, навпаки, обмежує доступ до відомостей, вільне поширення яких може завдати шкоди безпеці країни. Дане протиріччя створює специфіку правовідносин, що повинні бути урегульовані спеціальним законодавчим актом.

В оборонній сфері ОПВ створюються, в основному, при виконанні державного оборонного замовлення (ДОЗ) на розроблення (модернізацію) озброєння та військової техніки (ОВТ). Використання зазначених ОПВ регулюється Законом України «Про оборонні закупівлі» [6] та постановою Кабінету Міністрів України «Питання державного оборонного замовлення» [7].

Відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі» «власником виробничих потужностей, а також об'єктів права інтелектуальної власності, створених за державні кошти в результаті виконання оборонних закупівель, є держава в особі державних замовників. Володіння, розпорядження та використання, у тому числі на умовах оренди, об'єктів, товарів і потужностей, створених у результаті виконання оборонних закупівель, здійснюються в порядку, визначеному законодавством, з додержанням зобов'язань щодо охорони прав на створені об'єкти права інтелектуальної власності» [6].

Постановою Кабінету Міністрів України «Питання державного оборонного замовлення» [7] затверджено «Типовий державний контракт на виконання дослідно-конструкторської (науково-дослідної, технологічної) роботи за державним оборонним замовленням».

Майнові права інтелектуальної власності на науково-технічну продукцію, право на її використання, розпорядження та на дозвіл

або заборону використання іншими особами в установленому порядку передаються виконавцем замовникові.

Виконавець не має права передавати створену науково-технічну продукцію іншим особам.

Винагорода творцеві ОПІВ сплачується виконавцем згідно із законодавством.

Усі створені або придбані за Контрактом і оплачені замовником майнові права на ОПІВ переходять у власність держави, право на використання та розпорядження якими відповідно до законодавства належить замовникові [7].

Проте Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [8], який регулює порядок передачі майнових прав на технології, що створені за бюджетні кошти, дещо по іншому визначає власників майнових прав інтелектуальної власності.

Відповідно до Закону майнові права на технологію та/або її складові, що створені у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, передаються виконавцями замовникам якщо технологію та/або її складові віднесено до державної таємниці та в інших випадках, визначених законом.

Особа, за якою закріплюються майнові права на технологію, або уповноважена нею державна установа та замовники створення технології:

- 1) вчиняє дії з набуття та охорони прав на технологію та/або її складові, отримує охоронні документи на ОПІВ — складові технології;
- 2) виплачує винагороду авторам технологій та/або ОПІВ після їх трансферу та укладає договори про передачу технологій.

Між підприємством, де створено технологію та/або куди здійснюється її трансфер, і авторами технології укладається договір, в якому визначаються майнові права, що передаються за цим договором, умови виплати та розмір винагороди за передачу і використання майнових прав на технологію [8].

Висновки

На сьогоднішній день в Україні відсутні законодавчі акти, які регламентують відносини стосовно використання службових і секретних винаходів, комп'ютерних програм та ОПІВ, створених з використанням коштів державного бюджету.

Крім того, немає жодного нормативно-правового акта щодо визначення методики розрахунку розміру винагороди (роялті) за використання науково-технічної продукції та ОПІВ, особливо при виконанні ДОЗ. Взагалі не розроблено порядок використання ОПІВ після виконання ДОЗ.

Недосконалість існуючої відповідної законодавчої бази дає можливість представникам закордонних фірм практично безперешкодно використовувати результати вітчизняних науково-технічних розробок, в тому числі, створених за кошти державного бюджету України. Значна частина отриманих в Україні наукових результатів не патентується, а залишаючись без попиту в Україні, публікується у відкритих виданнях, передається за кордон безпосередньо науковими установами або недержавними структурами.

Для усунення наявних неузгодженостей та протиріч необхідно: законодавчо врегулювати використання службових і секретних винаходів, комп'ютерних програм та ОПІВ, створених з використанням коштів державного бюджету;

законодавчо визначити критерії, порядок та умови нарахування і виплати винагороди за використання зазначених ОПІВ.

Використані джерела

1. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1452597396210285>.

2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі Закон України від 15.12.1993 р. № 3687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 № 322-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print1452597396210285>.

4. Про оплату праці Закон України від 24.03.1995 р. № 108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про державну таємницю Закон України від 21.01.1994 р. N 3855. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Про оборонні закупівлі Закон України від 17.07.2020 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.

7. Питання державного оборонного замовлення Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р. N 464. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF>.

8. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій Закон України від 14.09.2006 р. № 143. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.

Зеров К.О.,

*к.ю.н., старший науковий співробітник відділу авторського
права і суміжних прав Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України
асистент кафедри інтелектуальної власності та інформа-
ційного права Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ РОСІЙСЬКИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Наразі українські суб'єкти господарювання активно використо-
вують 44 програмні продукти з країни-агресора або її сателітів [1].

Використання комп'ютерних програм, якщо інше не встанов-
лено законом, допускається лише на підставі передбаченого статтею
1107 ЦК України договору щодо розпоряджання майновими пра-
вами інтелектуальної власності.

Проблеми використання «російських» комп'ютерних програм ре-
зидентами України в нинішніх умовах доцільно розглядати в трьох
площинах: а) юридичній, б) моральній, в) кібербезпеці.

Юридичні аспекти

Чинні винятки та обмеження майнових авторських прав в
Україні не містять такого обмеження як «використання творів, май-
нові права на які безпосередньо або через афілійованих осіб належать
Російській Федерації та її резидентам». Більше того, таке обмеження
однозначно порушувало би «трьохрівневий тест», що закладений в
угоді ТРПІС та Бернській конвенції, а механізм «примусового ліцен-
зування», що характерний для сфери права промислової власності, не
притаманний для сфери права авторського.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про основні
засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Ро-
сійської Федерації та її резидентів» (№ 2116–ІХ). Закон врегулює
питання націоналізації всього майна, об'єктів, коштів та вкладів
агресора, які знаходяться на території України. Так, примусове ви-
лучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її
резидентів здійснюється без будь-якої компенсації (відшкодування)
їх вартості, враховуючи повномасштабну агресивну війну, яку Ро-
сійська Федерація розв'язала і веде проти України та Українського
народу. Рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права
власності Російської Федерації та її резидентів, приймається РНБО
та вводиться в дію указом Президента України. Примусове вилу-
чення в Україні об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема і
об'єктів авторського права, Російської Федерації та її резидентів тео-

ретично можливе через застосування практики ЄСПЛ (оскільки Стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод застосовується до інтелектуальної власності як такої (Anheuser-Busch Inc. v. Portugal) [ВП], § 72).

Водночас законодавство в сфері інтелектуальної власності доволі статичне, його основи були закладені ще в кінці XIX ст. Жодна міжнародна угода не передбачає механізму «вилучення» «націоналізації» об'єктів права інтелектуальної власності. Використання такого механізму вбачається радикальним шляхом, який може порушити ці основи і точно не буде сприяти запровадженню технологічних нововведень та передачі і розповсюдженню технологій для обоюдної вигоди виробників та користувачів технологічних знань у такий спосіб, що сприяє соціальному та економічному добробуту, а також рівновазі прав і обов'язків (стаття 7 угоди ТРІПС). Крім того, використання такого механізму також може спричинити для України негативні наслідки в аспекті її членства у СОТ.

Так само вбачається і щодо альтернативних теоретично можливих механізмів «накладення мораторію (заборони) на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності», «визнання їх недійсними» чи примусове видання «відкритої» ліцензії на такі ОПІВ.

З іншої сторони, позадоговірне використання комп'ютерних програм резидентами України потенційно може мати наслідком позов до суду про виплату компенсації та/або ініціалізації кримінальної справи приватного обвинувачення за ст. 176 КК України, перспектива вирішення яких на користь суб'єкта з країни - агресора в нинішніх умовах вбачається доволі туманною.

Моральна площина

Використання «ліцензованого» комерційного програмного продукту з країни-агресора або її сателітів, найімовірніше призведе до прямої чи опосередкованої виплати винагороди (роялті / підставі договору постання програмної продукції / на підставі виплати дивідендів кінцевим бенефіціарам в межах корпоративної структури тощо) резиденту країни-агресора, та оподаткування такої винагороди (найімовірніше) на території країни-агресора, тобто в т.ч. фінансування її збройних сил.

Ризики, що пов'язані з кібербезпекою

Комп'ютерна програма може виконувати додаткові функції, які можуть не сприйматися антивірусним програмним забезпеченням як потенційно шкідливі.

Наприклад, відправляти на сервери розробника пакети з даними про IP-адресу, операційну систему, дані облікового запису користувача, корпоративний домен та дані мережі, інші інсталювані програми або навіть власне дані кінцевого користувача! Саме та-

кими функціями на практиці користуються іноземні правоволодільці щодо вузькоспеціалізованих комп'ютерних програм для ідентифікації особи-порушника (кінцевого користувача, що використав так званий «скаск» для обходу технічних засобів захисту).

Перевірити такі аспекти функціонування комп'ютерної програми можна дослідивши її вихідний код. Однак вихідний код пропріетарної комп'ютерної програми не є відомим кінцевим користувачам; можливість її декомпіляції (перетворення її з об'єктного коду у вихідний текст) технологічно — складна задача, а щодо SaaS рішень здійснити декомпіляцію кінцевому користувачу взагалі неможливо. Крім того така декомпіляція має відповідати положенням ст. 24 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Передача таких даних в своїй сукупності (особливо якщо комп'ютерна програма вузькоспеціалізована) може надати інформацію ворогу про [відносно] місцезнаходження об'єктів, де і яким суб'єктом вона використовується, що в нинішніх умовах може спричинити пряму загрозу для життя і здоров'я фізичних осіб.

Замість висновків.

Використання комп'ютерних програм з країни-агресора або її сателітів наразі можливе лише на загальних підставах використання будь-яких інших творів. Однак таке використання несе моральні та кібербезпекові ризики. З метою їхнього нівелювання представники українських компаній Оpendатобот та Netpeak зібрили перелік українських та світових компаній, якими можна безпечно замінити програмне забезпечення російського походження [1]. На цьому наполягає і автор.

Список використаних джерел.

1. Оpendатобот та Netpeak створили перелік програмного забезпечення російського походження. URL : <https://opendatobot.ua/analytics/russian-software>.

2. CASE OF ANHEUSER-BUSCH INC. v. PORTUGAL (Application no. 73049/01). URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78981>.

Кабак К.С.,
студентка гр.БЕМ-818а
Національний технічний університет «ХПІ»

Перева П.Г.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

КОРУПЦІЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СФЕРІ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Охорона та захист від порушення прав інтелектуальної власності та порушення антикорупційного законодавства серед співробітників промислових підприємств при виконанні завдань у сфері інтелектуально-інноваційної діяльності досить складний. Ще важче запобігти неадекватній поведінці співробітників і робітників за контрактом третіх осіб. Результати проведеного дослідження свідчать про зростання витрат на запобігання порушенням прав інтелектуальної власності, запобігання корупційній діяльності, включаючи навчання співробітників у цій сфері, усунення проблеми, пов'язаних з глобальними ланцюгами поставок, належною обачністю, розробкою ефективних програм дотримання умов контракту, оцінкою ризиків та аудит, а також правовий нагляд [1–19].

В якості основних завдань (методичних рекомендацій) проведеного нами дослідження було поставлено деякі ключові проблеми щодо можливих проявів корупції в сфері інтелектуальної власності та її впливу на рівень національної безпеки. Виокремимо основні з них [1, 5, 11, 14, 18]:

- порушення прав інтелектуальної власності та корупційна діяльність можуть мати значний вплив на компанію через фінансові втрати, державні санкції, ризики цивільного судочинства та завдаючи шкоди її бренду та репутації;
- хоча захист інтелектуальної власності та боротьба з корупцією — це різні питання та, як правило, обробляються різними підрозділами на підприємстві, типи інструментів та заходів, які використовуються для пом'якшення ризиків у кожній з цих сфер, подібні;
- програми підвищення захисту прав інтелектуальної власності та запобігання корупційній діяльності повинні мати практичне спрямування та спиратися на те, що вже роблять підприємства, вони також повинні мати чітку пропозицію щодо їх використання та простоту реалізації;

- найбільші ризики порушень інтелектуальної власності та корупції в ланцюжку поставок виникають на основних ринках, що розвиваються, тому на цих ринках потрібно зосередити основну увагу;
- хоча постійний моніторинг важливий, ефективна належна обачність перед тим, як підприємство залучить стейкхолдера (посередника, поставщика, споживача, ліцензіата), має вирішальне значення;
- визначаючи належний рівень перевірки, підприємства повинні використовувати підхід, що ґрунтується на оцінці ризику, який враховує характер діяльності підприємства, місцезнаходження стейкхолдера (посередника, споживача, ліцензіата), характер товарів чи послуг, що надаються, та потенційні фінансові втрати;
- захист інтелектуальної власності є складним, оскільки підприємство повинна враховувати як свою власну інтелектуальну власність, так і те, чи порушують постачальники інтелектуальної власності інших підприємств, коли вони надають (продають, використовують) інноваційні товари чи інноваційні послуги.

На наш погляд, загальний кодекс захисту інтелектуальної власності, який застосовувався б як виробників інноваційних продуктів, так і до стейкхолдерів, міг би зменшити витрати. Це також може підвищити дотримання вимог, дозволяючи стейкхолдерам отримати сертифікат на етичну поведінку, що допоможе їм у забезпеченні нового бізнесу. Слід почати вирішувати ключові практичні питання щодо розробки та розгортання ефективної структури для управління цілісністю ланцюга поставок. В цій сфері рекомендуємо звернути особливу увагу на наступні напрямки:

- враховуючи велику кількість стейкхолдерів, які мають тісні зв'язки з промисловими підприємствами, проведення ефективної оцінки ризиків є важливим перед проведенням належної перевірки.
- щоб переконатися, що треті сторони розуміють, які практики є прийнятними, підприємства повинні розглянути можливість створення сторонніх кодексів поведінки, спеціально орієнтованих на їхніх стейкхолдерів і партнерів.
- як промислові підприємства, так і стейкхолдери/партнери могли б скоротити час, витрачений на належну обачність, аудит та сертифікацію, якби можна було розробити процес сертифікації для боротьби з корупцією та/або для інтелектуальної власності, які отримали визнання;
- важливе значення має навчання як співробітників підприємства, так і сторонніх працівників, однак таке навчання має бути

специфічним для бізнесу підприємства та має бути передано просто та місцевою мовою.

Корупція як негативний соціальний прояв, може привести до знищення довіри до влади, деградації держави або порушення згоди народу з владою, погіршення рівня економічної безпеки підприємства. Суб'єкти які порушили правила своєї посади можуть бути залучені до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності.

Проблема корупції існує не тільки в Україні, а і у всьому світі. Цим питанням займаються такі поважні організації як Європейський парламент, Організація Об'єднаних Націй, Організація безпеки та співтовариства в Європі. У нашій країні явище корупція викликає звикання у суспільства, таким чином люди вважають, що такий негативний фактор є нормою життя. Через корупцію країна підставляє економічну сторону держави, це зупиняє інвестування іноземних країн, також це створює тіньову економіку.

На наш погляд, для вітчизняних підприємств характерні такі види корупції:

- *хабарництво*: отримання посадовою особою або через посередника хабара у вигляді грошей, цінних паперів, іншого майна;
- *розкрадання*: це вчинене протиправного безоплатного вилучення та звернення чужого майна з корисливою метою, що завдало шкоди власнику чи іншому власнику цього майна;
- *шахрайство*: розкрадання чужого майна або набуття права на чуже майно шляхом обману чи зловживання довірою;
- *вимагання*: отримання протизаконної майнової вигоди за допомогою примусу, на волю потерпілого;
- *зловживання*: порушення закону, яке перебуває у незаконному, злочинному використанні своїх прав, можливостей;
- *кумівство*: службове заступництво, яке надається посадовою особою переважно своїм родичам, близьким або друзям на шкоду інтересам служби.

Якщо уявити, що проведено спеціальне дослідження з питання «Що викликає корупцію?», то, ймовірно, будуть отримані дві основні відповіді — жадібність та злидні.

У країнах з високими рівнями корупції часто говорять про те, що внаслідок низьких зарплат у секторі державної служби службовці намагаються збільшити свій прибуток, вимагаючи хабара. Аргумент держслужбовців (у багатьох країнах це включає суддів, прокурорів, лікарів та вчителів) полягає в наступному: «Якби я отримував зарплату, що дозволяє мені та моїй сім'ї жити гідно, то мені б не доводилося брати хабарі». Цей аргумент вказує на бідність як причину корупції. Проте можна сказати, що зростання зар-

плат державних службовців не зупиняє корупцію, якщо вона широко поширена.

Ще одна часто звана причина корупції — це особливості культурного характеру. Відповідно до цього підходу існують суспільства та держави, де корупція — нормальний та загальноприйнятий спосіб життя. Зазвичай у такому контексті подарунки — як стверджують — не розцінюються як акт корупції, і як ми відмічали раніше, підтримка членам сім'ї для отримання роботи у багатьох країнах — це нормальна, очікувана поведінка.

В даній причині є як мінімум два контраргументи. Перший: навіть у країнах, де корупція, нібито, є способом життя, існують закони, що карають корупцію. Другий: у тому, що стосується подарунків — часто званих подякою за якісно надану послугу — можна подивитися на це питання з іншого боку: була б послуга якісно надана і без подарунка? Корупція є негативним явищем в Україні та є проблемним питанням для економічного та демократичного розвитку держави. Інші країни допомагають Україні побороти корупцію. Таким чином існує антикорупційна ініціатива ЄС в Україні.

На нашу думку, є два методи боротьби з корупцією, це превентивні (методи, які мають застосовувати ще до того як корупцію вчинять) та каральні методи (ці методи проводять вже після того як злочин було зроблено). Превентивні методи: застосування таких умов у різних сферах, наприклад: законодавстві, економіці, бізнесу, для того щоб корупція стала неможливою або мінімізувати її існування.

В нашій країні з 2014 року діє Закон України «Про запобігання корупції». В цьому законі говориться про поняття корупції та переліку осіб, які можуть нести відповідальність за зроблений злочин. Також у законі згадується про методи за допомогою яких ведеться боротьба з корупцією.

Крадіжка інтелектуальної власності передбачає пограбування людей або підприємств, їхніх ідей, винаходів і творчих проявів, відомих як «інтелектуальна власність», що може включати все, від комерційної таємниці та запатентованих продуктів і частин до фільмів, музики та програмного забезпечення. Це зростаюча загроза, особливо з розвитком цифрових технологій та мереж обміну файлами в Інтернеті. І велика частина крадіжок відбувається за кордоном, де закони часто нестійкі, а їх дотримання важче. Загалом, крадіжка інтелектуальної власності коштує українському бізнесу сотні мільйонів доларів на рік і позбавляє країну робочих місць і податкових надходжень.

Запобігання крадіжок інтелектуальної власності є пріоритетом програми кримінальних розслідувань СБУ. Зокрема, вона зосереджується на крадіжці комерційної таємниці та порушеннях прав на продукти, які можуть вплинути на рівень національної безпеки

України, а також на здоров'я та безпеку споживачів, як-от підроблені літаки, автомобілі та електронні частини. Ключем до успіху програми є пов'язування значних ресурсів і зусиль приватного сектора з партнерами з правоохоронних органів на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівнях.

Література

1. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.
2. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Pererva P.G., Kobieliava T.O., Kuchinskiy V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.
4. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
5. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
6. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В.Гладенко, П.Г.Перерва, В.Л.Товажнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22.
7. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies. Miskolc : Miskolc University Press. 2010. Volume 7. Number 2. S.171-183.
8. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.
9. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.
10. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.
11. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследования рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.
12. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному

підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

13. Перерва П.Г. Комплаєнс-программа промислового підприємства: сутність и задачі // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

14. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

15. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

16. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

17. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. «Технічний прогрес і ефективність виробництва». Харків : НТУ "ХПІ". 2015. № 25 (1134). С. 79-84.

18. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком : зб. наук. праць – Харків : ХНЕУ. 2011. № 4 (101). С. 258-260.

19. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

УДК 330.111.62:339.166.5

*Капіца Ю. М.,
д.ю.н., директор Центру досліджень інтелектуальної
власності та трансферу технологій НАН України
(м. Київ, Україна)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ ТА КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Війна та зусилля керівництва держави подолати ворога ставлять питання, що має бути зроблено в Україні, щоб у кожному напрямку економіки формувати умови та посилювати діяльність з забезпеченням більш сприятливих умов та високих стандартів діяльності бізнесу, установ державної сфери, державного управління ніж ми маємо у країні агресорі та інших країнах, що її підтримують.

30 років після незалежності України — інновації, охорона інтелектуальної власності не були пріоритетом Урядів країни з відсутністю як стимулів розвитку інновацій (податкових, фінансових, кредитних), так сучасних важелів створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності (ОІВ). Безумовно — це послаблювало економіку України та тримало її у стані, що по показникам розвитку інновацій, створення та використання винаходів поступається країні агресору — Росії, а також Білорусі. Безумовно, це не сприяло посиленню обороноздатності країни та розвитку сучасного машинобудування, інших сфер виробництва, що вкрай потрібні Україні на цей час.

Різні плани розвитку інновацій, що приймалися в Україні або не виконувалися, або не передбачали дієвих важелів розвитку інноваційної діяльності. Проект Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», а також зміни до Податкового, Бюджетного кодексів України щодо сприяння інноваціям, що становили сучасне системне європейське орієнтовано законодавство, з 2015 року не були погоджені Міністерством фінансів України та Мінекономіки України. Зазначені проекти були розроблені робочою групою МОН України, до якої входили фахівці НАН України, ЗВО, інших наукових установ.

У 2019 р. в рамках проекту Мінекономіки України та ВОІВ було розроблено проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 роки, що розглядалася 16.12.2019 р. на парламентських слуханнях «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні». Проект Стратегії став першим в Україні поряд з рекомендаціями парламентських слухань документом, де було надано детальний аналіз стану та недоліків державного управління у сфері інтелектуальної власності, законодавства, проблематики генерації та використання ОІВ, а також визначено виклики та система заходів із зміни становища. Особливістю Стратегії було її розробка експертним середовищем — фахівцями наукових установ НАПрН України, НАН України, патентних та юридичних фірм, суддями. У опублікованій на початку 2021 р. книзі «Винахідницька діяльність у наукових установах» нами зазначалося, що реалізація Стратегії може змінити становище в Україні у сфері винахідництва та в цілому стосовно створення та використання ОІВ [1]. Так що прийняття та реалізація Стратегії — це виклик для органів державної влади в Україні, перевірка спроможності йти європейським вектором розвитку творчої діяльності та використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності в інтересах суспільства. На початок 2022 р. вказану Стратегію не було прийнято, хоч пройшло вже півтора року з її розробки.

Події війни свідчать, що пріоритет посилення обороноздатності, посилення економіки держави має бути головним на цей час. Вказане, у тому числі вимагає розробки плану дії з найбільш важливих заходів, які мають бути реалізовані терміново для розвитку інновацій, створення та комерціалізації ОІВ кращих ніж у країні — агресорі та її сателітів, а також, які відповідають кращим зразкам країн ЄС. Зокрема, зрозуміло, що промисловість України, бюджетні установи, як наслідок нав'язаного у 2019 р. підвищення зборів за подання заявок та підтримання у силі патентів на винаходи згідно постанови Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 496, — не подають заявки, не забезпечують охорону, у тому числі у сферах, пов'язаних з обороною. Та вказані високі ставки зборів сприяють, щоб важливі винаходи, у тому числі у сферах, пов'язаних з обороною, або не захищалися, або ця інформація переходила до ворога.

Зазначимо, що згідно вказаної постанови для наукових установ, закладів вищої освіти (неприбуткових установ) збори за подання заявок та отримання патентів для винаходів були збільшені у 4 рази. Для інших юридичних осіб, підприємств зазначене збільшення становило 2 рази. Проект постанови було внесено до Кабінету Міністрів України Мінекономрозвитку України 14.02.2018. Після звернень НАН України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, МОН України щодо негативного впливу прийняття постанови на інноваційний розвиток України її було відкладено, проте 12 червня 2019 р. прийнято.

Уявляється нагально потрібним формування з боку наукового, освітянського середовища, а також з залученням позитивно налаштованих на розвиток інновацій представників урядових органів плану термінових дій, спрямованих на посилення інновацій, охорони інтелектуальної власності у сферах, пов'язаних з укріпленням оборони України, забезпеченням стратегічних інтересів України у галузях комунікацій та інформації, машинобудування, енергетики та інших.

Список використаних джерел:

1. Винахідницька діяльність у наукових установах / За ред. Ю.М. Капіци; кол. авторів: Ю.М. Капіца, Т.Г. Косско, Д.С. Махновський, І.І. Хоменко, Н.І. Аралова, М.П. Туров: Наук.-практ. вид. К.: Логос, 2021. 455 с. URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=1890.

Кашинцева О. Ю.,
*завідувач відділом досліджень прав інтелектуальної
власності та прав людини у сфері охорони здоров'я
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У СФЕРІ ФАРМАЦІЇ, ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Забезпечення доступу до лікарських засобів вже довело своє місце у складовій національній безпеці України в умовах пандемії і сьогодні ставить нові виклики в умовах війни.

В міжнародному законодавстві запровадження виключень та тимчасових обмежень із права інтелектуальної власності в умовах війни та за інших надзвичайних обставин передбачаються ст. 73 «Винятки щодо безпеки» та ст. 31 «Інше використання без дозволу власника прав» Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угоди ТРІПС).

Відповідно до проведеного аналізу міжнародного законодавства, можливими є декілька підстав для запровадження тимчасових виключень з прав інтелектуальної власності у час війни та в період подолання її наслідків.

Перша — це запровадження порядку виключення з прав інтелектуальної власності відповідно до ст. 73 Угоди ТРІПС. Друга — це процес вдосконалення механізмів примусового ліцензування на використання Урядом через внесення відповідних змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» у відповідності до ст. 31 Угоди ТРІПС. Для зняття різночитань у підходах до можливості посилання до досє оригінального лікарського засобу при використанні механізму примусового ліцензування та використання запатентованого лікарського засобу Урядом, доцільним є також внесення відповідних змін до Закону України «Про лікарські засоби».

Проте наразі виникла необхідність використання Урядом України наявних в Угоді ТРІПС «блискавичних» способів реагування на виклики воєнного стану з метою забезпечення населення лікарськими засобами. Водночас для нас критичними є також і вибори медичного призначення, у зв'язку проте не лише у зв'язку із способом введення в організм людини відповідних лікарських засобів а також медичних виробів першої необхідності для надання медичної допомоги в польових умовах.

Відповідно до вище зазначеного, викладаємо юридичне обґрунтування розробки та подання таких нормативно-правих актів, які

мають забезпечити швидке налагодження національного виробництва критично важливих лікарських засобів та виробів медичного призначення в умовах війни та у період подолання її наслідків – варіант перший з зазначених нижче:

1. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про вжиття заходів щодо забезпечення населення критично необхідними лікарськими засобами та медичними виробами на час війни та на період подолання її наслідків» (робоча назва).

2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою розширення доступу до критично важливої продукції (назва робоча)

Отже, щодо швидкого механізму запровадження виключень з прав власності в умовах війни та подолання її наслідків.

В ст. 73 «Винятки щодо безпеки» Угоди ТРІПС зазначається:

«Ніщо в цій Угоді не слід тлумачити так, щоб: b) утримати члена від вжиття будь-яких заходів, які він вважає необхідними для захисту його основних інтересів безпеки... iii) вжитих під час війни або в умовах інших надзвичайних ситуацій в міжнародних відносинах;...»

Відповідно до статті 1 ТРІПС «Характер та сфера дії зобов'язань» зазначається, що «для цілей цієї Угоди термін «інтелектуальна власність» означає всі об'єкти інтелектуальної власності, які підпадають під дію розділів 1–7 Частини II». Таким чином, до об'єктів інтелектуальної власності в Угоді ТРІПС належать:

- авторське право і суміжні права;
- товарні знаки;
- географічні позначення;
- промислові зразки;
- патенти;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- нерозголошена інформація.

Відтак винятки щодо власності в умовах війни стосуються таких важливих для сфери охорони здоров'я об'єктів, як:

- патенти (зокрема лікарські засоби, вироби медичного призначення),
- промислові зразки (зокрема вироби медичного призначення),
- нерозголошена інформація (зокрема дані досьє лікарського засобу),
- авторське право (зокрема програмне забезпечення виробів медичного призначення).

З 24 лютого 2022 року в Україні проголошено воєнний стан Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», що дає нам підстави розробити відповідний нормативно-правовий акт Уряду щодо запровадження винятків з прав власності на час дії воєнного стану з метою забезпечення населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення.

Важливим є те, що відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану»

1. Воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях, що і має бути передбачено в Постанові Уряду.

2. Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози безпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відтак із метою захисту права на життя і здоров'я населення механізмами права ІВ пропонується розробка проекту Постанови КМУ «Про вжиття заходів щодо забезпечення населення критично необхідними лікарськими засобами та медичними виробами на час війни та на період подолання її наслідків».

Також звертаємо увагу, що відповідно до Кодексу Цивільного захисту України одним зі суб'єктів, на якого покладаються обов'язки цивільного захисту є Кабінет Міністрів України (стаття 6), під цивільним захистом розуміють запобігання та подолання надзвичайних ситуацій (ст. 6). Класифікаційні ознаки надзвичайного стану затверджені Наказом № 658 МВС України «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайного стану» від 6 серпня 2018 року.

Відтак у Постанові КМУ України «Про вжиття заходів щодо забезпечення населення критично необхідними лікарськими засобами та медичними виробами на час війни та на період подолання її наслідків» мають бути врегульовані такі ключові положення:

- підстави та термін дії обставин у продовж яких діють положення постанови: воєнний стан та період його подолання;
- дія положень Постанови на окремих територіях, де може зберігатися воєнний стан і після його припинення у більшості регіонів України;
- визначення обставин, які діють після припинення воєнного стану відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайного стану;
- зобов'язати МОЗ визначити перелік та потребу у критично важливих ЛЗ та виробів медичного призначення.

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України буде негайно розпочата адвокаційна та законопроектна робота зазначеними вище ініціативами.

Кваша Т.К.,

*зав. відділу прогнозно-аналітичних
досліджень науково-технологічного розвитку УкрІНТЕІ,*

Андроцук Г.О.,

*головний науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України
канд. екон. наук, доцент
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ АНАЛІТИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРЕНДІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Уряди, військові відомства передових країн світу уділяють аналізу розвитку технологій, численних «слабких сигналів», що регулярно виникають на перетині технологічних секторів і галузей наукового знання, і здійснюють довгострокове науково-технологічне прогнозування.

У світовій практиці для технологічного прогнозування все частіше використовується патентний аналіз й аналітика інтелектуальної власності [1].

Аналітика інтелектуальної власності — це область науки, яка на основі аналізу великої кількості інформації про інтелектуальну власність виявляє зв'язки, тенденції та закономірності для прийняття рішень.

Застосування інструментів аналітики інтелектуальної власності надає можливість виявити найбільш перспективні напрями технологічних змін, скорегувати інноваційну політику, вчасно враховувати зміни в широкому діапазоні сфер, щоб отримати потенційні вигоди та мінімізувати ризики і негативні наслідки розвитку нових технологій.

Цей аналіз складається із 4-х етапів:

етап попередньої обробки (патентний пошук),

етап обробки (патентний аналіз),

етап постобробки (патентний моніторинг),

етап розроблення пропозицій для прийняття рішення.

Переробка та візуалізація великих обсягів патентних даних є потужним інструментом аналізу і формування технологічного ландшафту. Адже патенти містять юридично важливу інформацію про винахідників, типи технологій, дату винаходу, відомості про патентні родини, їх географічний розподіл і т. п. За допомогою патентного аналізу можна здійснити планування технологій, визначити тенденції їхнього розвитку та тенденції науки у цільових

секторах економіки, провести аналіз технологій конкурентів, отримати розуміння того, чи варто проводити НДДКР і впроваджувати технології [2].

Методологія:

Перші 2 етапи здійснювалися на основі патентної бази Derwent Innovation:

Етап попередньої обробки: Відбір із усієї бази Derwent Innovation патентів на винаходи, що стосуються досліджуваної сфери — на основі кодів Міжнародної патентної класифікації (МПК) і ключових слів та об'єднання двох масивів в один.

Етап основної обробки [3]:

(1) Визначення світових технологічних напрямів із високими темпами росту патентування винаходів (перспективних напрямів).

(2) Аналіз напрямів патентування / придбання технологій основних світових патентоволодільців відповідної сфери за кодами МПК та темпами росту. Окреслення напрямів патентування із високими темпами росту.

(3) Відбір з двох масивів (1) та (2) співпадаючих напрямів.

(4) Аналіз розміщення відібраних у п. 3 швидкозростаючих напрямів на патентній ландшафтній карті.

(5) Формування переліку найбільш перспективних (пріоритетних), перспективних та популярних технологічних напрямів.

Етап постобробки: визначення ключових технологічних напрямів для української військової сфери шляхом:

(1) Аналізу нормативно-правової бази України.

(2) Проведення опитувань представників наукових організацій щодо їх пропозицій стосовно розроблення нових технологій для військової сфери і порівняння їх пропозицій із світовими трендами та аналізом нормативно-правової бази. Формування масиву технологій, які у змозі розробити науковий сектор України.

(3) Проведення опитування представників підприємств України, які реалізують продукцію для військової сфери, та представників відповідних центральних органів виконавчої влади щодо їх зацікавленості у запропонованих науковцями технологій із врахуванням світових трендів та аналізу нормативно-правової бази.

(4) Формування переліку технологічних напрямів з урахуванням світових тенденцій та їхньої цінності для промислових підприємств та управлінського сектору України відповідно до завдань урядових рішень і можливостей країни.

Етап розроблення пропозицій для прийняття рішення: опрацювання результатів (2) та (4) пп. цього етапу і формування проекту технологічних напрямів, які є необхідними для нашої країни.

Ця методологія була застосована при проведенні форсайтних досліджень із оновлення переліку критичних технологій у сфері озброєння та військової техніки відповідно до Розпорядження КМУ від 30 серпня 2017 р. № 600-2017[4].

На основі результатів перших двох етапів визначено, що до найбільш перспективних досліджень у військовій сфері відносяться технології штучного інтелекту, телекомунікацій та комп'ютерних інформаційних систем; радарних систем; робототехніки; розроблення і виробництва матеріалів, у т.ч. броньованих; автоматизації систем контролю, у т.ч. транспортними засобами та криптографічний, червоний криптографічний ключ для передачі інформації; літако- та суднобудування, зокрема літальні апарати спеціального призначення (Рис. 1). А також передавання зображення (телебачення, відео) — локальні розподілені мережі, їх сполучання, розділення мультиплексованого потоку, керування даними клієнта; математичне оброблення існуючих або очікуваних умов або станів у реальних пристроях або системах — способи взаємодії між користувачем та обчислювальною машиною.

До перспективних напрямів відносяться наукові дослідження щодо виробництва снарядів, бомб, вогнепальної зброї, деталей озброєння, бойових транспортних засобів, вибухових робіт, маскування тощо.

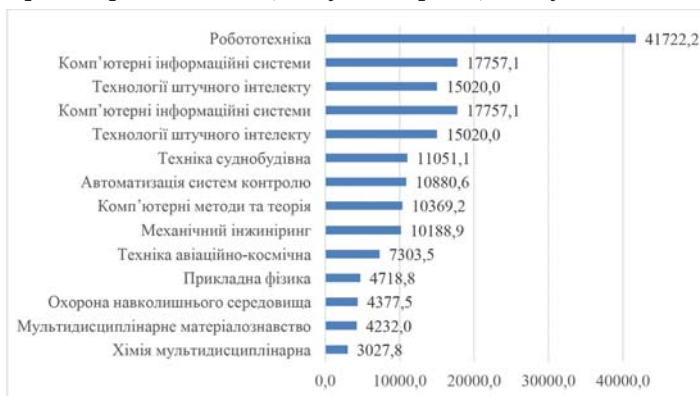

Рис. 1 Топ-12 категорій за індексом патентних публікацій, % (до 2016 р.)

Патентний ландшафт [5] військової сфери свідчить про насиченість патентами багатьох військових сфер. Наприклад, технології штучного інтелекту розміщуються, переважно, на патентно-насичених ділянках ландшафтної карти. Але завжди знаходяться нові перспективні напрями технологічних досліджень, зокрема мережі

комутування даних, оброблення даних, дослідження та оброблення матеріалів тощо (Рис. 2).

Рис. 2 Патентний ландшафт штучного інтелекту у військовій сфері

Патентний ландшафт — візуалізація результатів патентного пошуку щодо значущих тенденцій і взаємозалежностей у масиві обраної тематики. При патентному картуванні описані в документації технічні рішення відображаються на карті у вигляді ізольованих «островів», які показують окремі напрями дослідницької діяльності, найбільш популярні з яких утворюють великі «материки». Ці острови і материки можуть бути білими, коричневими або зеленими:

Білий колір — найбільша насиченість патентами і незначна кількість реєстрації нових патентів (стара область або область уповільнення);

Коричневий колір — децю менша насиченість, нова реєстрація більш активна, але має спадну тенденцію (область уповільнення);

зелений — відбувається активна реєстрація нових патентів (область зростання);

блакитний — нові тематичні області, ще не визначені їх назви. Ці області можуть стати новими перспективними напрямками і областю зростання або відразу перейти в категорію "область уповільнення" чи зникнути з поля зору.

(G06F0015 — Цифрові комп'ютери в цілому (конструктивні елементи); пристрої оброблення даних у цілому (червоні крапки); G01N0033 — Дослідження або аналізування матеріалів особливими способами (сині крапки); H04L0012 — Мережі комутування даних (взаємозв'язок або обмін інформацією чи іншими сигналами між запам'ятовувачими пристроями, пристроями введення-виведення або центральними процесорами) (зелені крапки)

А патентний ландшафт літальних апаратів спеціального призначення є патентноненасиченим, тобто, значна тематика у цьому напрямі є перспективною для науково-дослідних та технологічних досліджень. Особливо це стосується дронів, систем контролю і навігації, систем управління безпілотниками (Рис. 3).

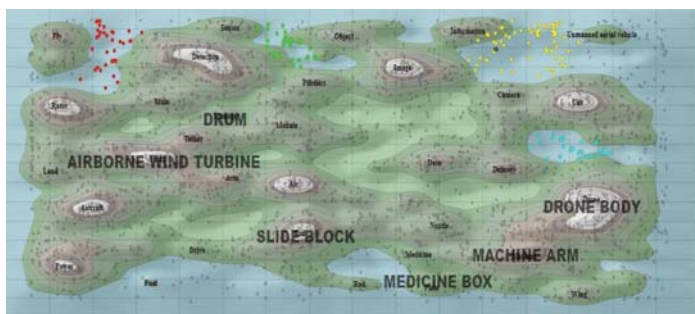

Рис. 3 Патентний ландшафт літальних апаратів спеціального призначення

(червоні крапки — дрони, гелікоптери; зелені крапки — системи, методи управління безпілотними, віддаленими транспортними засобами, ракетами; жовті — системи контролю, комп'ютерна навігація польоту, система стабілізації безпілотних літальних апаратів; голубі крапки — системи, методи управління безпілотними, віддаленими транспортними засобами)

Крім того, патентно-ненасичені ділянки або перспективні напрями озброєння та військової техніки стосуються магнітних, флуоресцентних матеріалів; системи подачі водню, що використовується для військових підводних човнів; інструменту для обслуговування ствола гармати; куленепробивної керамічної композитної броні; системи безпеки морських суден або плавучих засобів, а також:

- вибухові заряди, пули, боєприпаси, кумулятивний ефект, вибухонебезпечний (F42B);
- броня, броньові башти, броньовані або бойові транспортні засоби, засоби наступу або оборони (F41H);
- функціональні ознаки або деталі, спільні для стрілецької і артилерійської зброї;
- засоби безпеки, саморушні і керовані снаряди, пристрої для пуску снарядів і прицільні пристосування.

Слід зауважити, що завдяки винаходу 3D друку до революційних технологічних напрямів останнім часом почало відноситися розроблення і виробництво нових матеріалів.

Повний аналіз інтелектуальної власності у військовій сфері дозволить визначити, що майбутній науково-технічний ландшафт цієї сфери буде характеризуватися наступним:

- Інтелектуальність: інтегрований штучний інтелект, передова аналітика та можливість прийняття рішень у всьому технологічному спектрі.

- Автономія: автономні системи із штучним інтелектом, здатні до певного рівня автономного прийняття рішень. Такі автономні системи можуть бути роботизованими, заснованими на платформі або (цифровими) агентами.
- Гуманістичний інтелект: безшовна інтеграція психо-соціально-технологічних систем, що підтримують об'єднання людей і машин та синергетична поведінка.
- Взаємозв'язок: накладання реального та віртуального доменів, включаючи датчики, організації, установи, приватних осіб, автономних агентів та процеси.

За результатами всього циклу методології аналітики інтелектуальної власності сформовано оновлений перелік критичних технологій, на основі якого МОН розробив, а КМУ затвердив Розпорядженням від 23.02.2022 р. № 223 [6] означений перелік за такими групами:

- Технології створення засобів ураження та захисту від них.
- Інформаційні технології.
- Матеріали нового покоління та вироби з них.
- Техніка і технології радіоелектронної боротьби і розвідки, позиціонування і навігації.
- Авіаційно-космічна техніка і критичні комплектувальні вироби до неї.

Висновок. Технологічні прогнози є цінними для військового командування. Вони допомагають визначити, які зусилля щодо закупівель необхідно здійснити, щоб оптимізувати вартість майбутньої продукції або профінансувати дослідження/впровадження новітніх технологій. У військовій сфері такі технології спрямовані на розширення здатності сил та засобів діяти в оперативній обстановці, що швидко змінюється. Визначення і реалізація новітніх критичних технологій дозволить створити передумови для подальшого розвитку висококонкурентних технологічних напрямів, а також забезпечить розробку та впровадження сучасних зразків військової техніки, модернізувати наявне озброєння і поліпшити його тактико-технічні характеристики.

Список використаних джерел

1. Кваша Т.К., Андрощук Г.О. Патентний ландшафт як інструмент аналітики інтелектуальної власності (на прикладі аналізу сфери військових технологій) / Питання інтелектуальної власності : зб. наук. праць, за ред. к.е.н. Г. О. Андрощука; НДІ ІВ НАПрНУ-країни. Випуск 18. К. :Інтерсервіс, 2021. 168 с. С. 94-105.
2. Chang P.L. Investigation of technological trends in flexible display fabrication through patent analysis / P.L. Chang, C.C. Wu, H.J. Leu //Disp. 33 (2), 2012. Pp. 68–73.

3. Андрощук Г.О., Кваша Т.К. Патентний ландшафт як інструмент прогнозування світових технологічних трендів: сфера озброєння та військової техніки // Наука, технології, інновації. 2019. № 4 (12). С. 28-40. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-4-04>.

4. Писаренко Т.В., Кваша Т.К. КРИТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ ФОРСАЙТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ У 2021 РОЦІ // Наука, технології, інновації. 2022. № 1 (21). С. 38-45.

5. Андрощук Г.О. Кваша Т.К., Коваленко О.В. ПАТЕНТНИЙ ЛАНДШАФТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОГНОЗУВАННЯ СВІТОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРЕНДІВ: ТРАНСПОРТНА СИСТЕМА, РАКЕТНО-КОСМІЧНА ГАЛУЗЬ, АВІА- І СУДНОБУДУВАННЯ // Наука, технології, інновації, 2020. - № 3 (15). – С. – 10-24/ - <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2020-3-02>.

6. Розпорядження від 23.02.2022 р. № 223 Про внесення змін у додатки 1 і 2 до розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 600. URL: Про внесення змін у додатки 1 ... | від 23.02.2022 № 223-р (rada.gov.ua).

Кметик-Подубінська Х.І.,

кандидат юридичних наук,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

(м. Львів, Україна)

ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У час, коли вся увага суспільства прикута до інформаційних джерел, які надають важливі повідомлення з безпеки, актуальним є питання цифрового контенту. Сьогодні можемо спостерігати широке різноманіття контенту — творів відповідної тематики, фото-, аудіо- та відеоматеріалів, авторських інформаційних текстів, блогів та інтерв'ю як відображення нинішньої дійсності. Така насиченість цифровим контентом зумовлює потребу в з'ясуванні його ролі в системі забезпечення національної і, зокрема, інформаційної безпеки.

Під цифровим контентом (з англійської *content* — зміст, вміст, наповнення) в літературі розуміється змістовно-інформаційне наповнення сайту, зокрема тексти, картинки, музика та відео, розміщені на інформаційному ресурсі. Інакше кажучи, цифровий контент є інформацією, що втілена у спеціальну форму та розміщена у спеціальному джерелі. Синонімами відповідного терміну можна вва-

жати поняття електронний контент, онлайн-контент чи медійний контент [3, С. 102]. В силу стрімкого розвитку інформаційних технологій поняттям «контент» сьогодні позначається фактично будь-яка інформація, що наповнює Інтернет-простір, зокрема засоби масової комунікації, в тому числі та, що належить до об'єктів інтелектуальної власності.

Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022 було затверджено Стратегію забезпечення державної безпеки, яка, серед інших важливих компонентів, важливу роль відвела для інформаційної безпеки. Так, відповідно до ч. 3 Загальних положень Стратегії інформаційна безпека визначена як стан захищеності національних інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній сфері, за якого унеможливлено завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується, негативний інформаційний вплив; витік державної таємниці та службової інформації; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, у тому числі шляхом проведення іноземними спецслужбами, окремими організаціями, групами, особами спеціальних інформаційних операцій та деструктивних інформаційних впливів, а також забезпечується своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України [4]. Поряд з тим, Стратегія інформаційної безпеки акцентує на проблемах інформаційної загрози, інформаційних заходів оборони держави, антикризових та кризових комунікацій, стратегічних комунікацій та наративів, а також урядових комунікацій [5]. Отже, цифровому контенту належить важлива роль в забезпеченні інформаційної безпеки як складової національної безпеки України.

Свого часу у Доктрині інформаційної безпеки України було зазначено, що елементом конституційного права громадян на інформацію є надання рівних можливостей доступу кожному громадянину до інформаційних ресурсів мережі Інтернет. Пріоритетами державної політики в інформаційній сфері Доктрина, серед інших, визначала законодавче врегулювання механізму виявлення, фіксації, блокування та видалення з інформаційного простору держави, зокрема з українського сегмента мережі Інтернет, інформації, яка загрожує життю, здоров'ю громадян України, пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення територіальної цілісності України, загрожує державному суверенітету, пропагує комуністичний та/або націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні ре-

жими та їхню символіку [1]. Цими положеннями фактично було закладено можливі загрози та основи чинного на сьогодні законодавства у цій сфері.

Положення Стратегії інформаційної безпеки значну увагу приділяють питанням цифрових трансформацій та технологій, цифрового мовлення та мережі, забезпечення населення послугами з доступу до Інтернету, а також проблемам приватності в цифровому середовищі [5]. Позаяк, життєво необхідною сьогодні в інформаційній сфері є цифрова компетентність як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій. Існуюча Концепція розвитку цифрових компетентностей покликана забезпечити готовність суспільства до процесів глобальної цифровізації, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій [2]. Як бачимо, в теперішніх умовах забезпечення доступу до цифрового контенту, відповідні навички його отримання, аналізу, поширення і захисту в цифровому середовищі є вкрай необхідними не лише для окремих громадян, але й для фахівців суб'єктів забезпечення державної безпеки.

Отже, питання цифрового контенту посідає важливе місце в системі забезпечення інформаційної безпеки. Тому сьогодні цифровий контент, навіть за умов перебування під охороною законодавства про інтелектуальну власність, з огляду на його важливий суспільний інформаційний вплив, вимагає особливо відповідального ставлення з дотриманням правил його створення, поширення і захисту.

Список використаних джерел:

1. Доктрина інформаційної безпеки України. Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017 (втратила чинність на підставі Указу Президента № 685/2021 від 28.12.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.

2. Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

3. Мілаш В. Поняття та природа цифрового контенту в межах господарського обороту. Підприємництво, господарство і право. 12/2017. С. 102-106. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/23.pdf>.

4. Стратегія забезпечення державної безпеки. Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>.

5. Стратегія інформаційної безпеки. Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.

КОРНУХ О.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький національний університет (м. Кривий Ріг, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

З появою реальних загроз національній безпеці України після вторгнення російських окупантів на її територію 24 лютого 2022 року гостро постають питання всебічного перегляду складових національної безпеки та, зокрема, такої її складової як інтелектуальна безпека. Інтелектуальна безпека відносно нове поняття в сучасній економіці, тому потребує подальшого вивчення як з теоретико-методичних підходів, так і визначення у законодавчих актах України.

На початку дослідження розглянемо основні терміни щодо складових національної та економічної безпеки, які визначені нормативними законодавчими актами України. Так, національна безпека України — захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1]. На сьогодні не існує єдиної класифікації національної безпеки, але більшість науковців розглядають такі її складові як: політичну, економічну, соціально-культурну, інформаційну, екологічну та військову.

В Україні функціонує Бюро економічної безпеки України, яке виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції. Економічна безпека — це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [2].

Складові економічної безпеки чітко визначені [2]: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки.

Розглянув сутність і зміст складових економічної безпеки, можна впевнено говорити, що інтелектуальна безпека знаходить своє відображення в такій складовій економічної безпеки як інвестиційно-інноваційна безпека. Інвестиційно-інноваційна безпека - це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [2]. Але відмітимо, що в самому терміні не згадується інтелектуальна складова.

Дослідивши перелік індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки (табл. 1), можна впевнено стверджувати, що він також недостатньо охоплює й характеризує інтелектуальну безпеку, її сутність та складові.

Наступний нормативний документ, який слід розглянути в даному напрямі дослідження — це Указ Президента України № 347/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» [3].

В цьому документі чітко визначені завдання у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки, де зокрема важливою складовою є інтелектуальна безпека:

- розвитку інституційної системи супроводження інвесторів, у тому числі інформаційно-консультаційного забезпечення інвестування, здійснення її належного ресурсного забезпечення;
- впровадження системи оцінки впливу іноземних інвестицій на національну безпеку, запобігання концентрації іноземного капіталу у сферах, що мають стратегічне значення для національної безпеки України;
- розроблення механізму і реалізація державного супроводження впровадження розроблених в Україні новітніх технологій у галузях, що мають стратегічне значення для національної безпеки держави та її критичної інфраструктури;
- створення умов для малих та середніх підприємств для інвестування в науково-дослідну діяльність шляхом реалізації заходів з розвитку співпраці науково-дослідного та реального секторів;
- забезпечення комплексної перевірки походження іноземних інвестицій у стратегічні об'єкти державного значення та інші об'єкти критичної інфраструктури;

- забезпечення належного рівня захисту прав інтелектуальної власності;
  - активізація заходів зі своєчасного виявлення та припинення протиправних спрямувань до вітчизняних технологічних розробок та інновацій з боку іноземних суб'єктів та недопущення їх несанкціонованого витоку за кордон;
  - удосконалення правового захисту прав власності;
  - запровадження економічних стимулів та механізму підтримки вітчизняних підприємств у разі впровадження ними новітніх технологій;
  - створення сприятливих умов для генерування і комерціалізації завершених наукових розробок та для виробництва інноваційної продукції, надання інноваційних послуг та впровадження інноваційних технологій;
  - запровадження дієвих економічних механізмів стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності до впровадження новітніх технологій, виробництва (надання) нових або вдосконалених конкурентоспроможних видів продукції (послуг) на різних етапах цієї діяльності;
  - впровадження моделі «відкритих інновацій»;
  - забезпечення інклюзивності та реалізації нової системи оцінювання суб'єктів науково-технічної та освітньої діяльності на основі визначення рівня якості нових наукових і технічних знань, науково-технічної інформації, освітніх послуг, а також значного підвищення суспільного статусу науки й освіти в Україні;
  - забезпечення міжнародної співпраці у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності, сприяння участі вчених, науковців, малих та середніх підприємств у Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та інтеграція України до європейського дослідницького та інноваційного простору;
  - впровадження інструментів державної регіональної політики, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіонів.
- Аналіз нормативних актів та досліджень науковців щодо інтелектуальної безпеки як складової національної безпеки показав, що дане питання потребує суттєвого доопрацювання з урахуванням сучасних загроз і реалій, а також врахування всіх складових стратегії економічної безпеки.
- Вважаємо за необхідне розробити кроки для інституціонального забезпечення інтелектуальної безпеки України, а саме: виокремити інтелектуальну безпеку у складі економічної безпеки; розробити й прийняти концепцію інтелектуальної безпеки України; визначити цілі, пріоритети та завдання впровадження моделі «відкритих інно-

вацій»; розробити дієві економічні механізми стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності до створення інноваційних продуктів та інноваційної продукції тощо.

Таблиця 1

**Перелік індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки
у складі економічної безпеки [2]**

Найменування індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора
Валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП	-
Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відсотків	вартість введених у дію нових основних засобів, млн. гривень / капітальні інвестиції, млн. гривень x 100
Інтегральний індекс інвестиційної сприйнятливості бізнес-середовища, відсотків	середнє значення нормованих показників (індекс умов ведення бізнесу, індекс інвестиційної привабливості та індекс поточного фінансово-економічного стану підприємств України), де індекс поточного фінансово-економічного стану підприємств України - середньозважений за структурою випуску товарів та послуг в економіці України показник нормованих індексів поточного фінансово-економічного стану сільськогосподарських, промислових, будівельних, торговельних, транспортних підприємств та підприємств сфери послуг
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, відсотків	прямі інвестиції (сальдо), млн. доларів США x середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень x 100
Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), відсотків ВВП	$((\text{Кнеф. корп. у гривнях} + \text{Кд.г. у гривнях}) + ((\text{Кнеф. корп. у євро} + \text{Кд.г. у євро}) / \text{Тр гривні до євро}) + ((\text{Кнеф. корп. у доларах США} + \text{Кд.г. у доларах США}) / \text{Тр гривні до долара США}) + (\text{Кнеф. корп. в інших валютах} + \text{Кд.г. в інших валютах})) / \text{ВВП} \times 100$, де Кнеф. корп. - кредити, надані нефінансовим корпораціям у розрізі валют на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (залишки коштів на кінець періоду), млн. гривень; Кд.г. - кредити, надані домашнім господарствам у розрізі валют на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (залишки коштів на кінець періоду), млн. гривень; Тр гривні до євро - темп зростання середнього курсу гривні до євро, відсотків до відповідного періоду попереднього року; Тр гривні до долара США - темп зростання середнього курсу гривні до долара США, відсотків до відповідного періоду попереднього року
Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року)	
Розмір економіки України, відсотків до світового ВВП	(валовий внутрішній продукт України, млн. гривень / середній курс гривні до долара США) / світовий валовий внутрішній продукт, млн. доларів США x 100

Таблиця 1 (продовження)

Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, відсотків	-
Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, відсотків ВВП	-
Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб)	чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, тис. осіб / чисельність зайнятого населення у віці 15 - 70 років, млн. осіб
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	-
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, відсотків	-
Відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, відсотків до ВВП	((комп'ютерні та інформаційні послуги (кредит), млн. доларів США + роялті та ліцензійні послуги (кредит), млн. доларів США + наукові та конструкторські розробки (кредит), млн. доларів США + послуги в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях (кредит), млн. доларів США) / середній курс гривні до долара США) / ВВП, млн. гривень x 100
Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету (обстеження домогосподарств), відсотків	

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Наказ від 29 жовтня 2013 року N 1277 Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/me131588?an=22&ed=&dtm=&le>.
3. Указ Президента України №347/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.

Косенко О.П.,

*д.е.н, професор кафедри маркетингу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Колотюк О.І.,

*асистент кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Перерва П.Г.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО ЗАХИСТУ ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ

Останнім часом набула особливої ваги проблема захисту споживчого ринку від фальсифікованої, контрафактної продукції, щорічний оборот якої у світі становить понад 650 млрд євро на рік.

На сучасному етапі розвитку міжнародного співтовариства інтелектуальна власність є одним із потенційних ресурсів багатств нації, а проблеми її захисту набувають загальносвітового значення. Конституційна норма про охорону інтелектуальної власності набула розвитку й у митному законодавстві. Держава уповноважила митні органи на здійснення митного контролю, у тому числі щодо переміщуваних через митний кордон товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Їхня діяльність у даному ракурсі спрямована на забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та припинення незаконного обігу контрафактної продукції. У встановленому митним законодавством порядку та за наявності достатніх підстав митні органи вправі вживати заходів, пов'язаних із призупиненням випуску товарів

Митним органам відводиться ключова роль у припиненні переміщення контрафактної продукції через митний кордон України. Відповідно до українського законодавства одним із завдань митних органів є забезпечення захисту прав інтелектуальної власності на митній території нашої країни, а також контроль за правильністю визначення митної вартості товару та стягнення митних платежів.

Тому при перетині товарами митного кордону України особливого значення набувають два аспекти:

а) включення платежів за використання об'єктів інтелектуальної власності у митну вартість товарів;

б) дотримання заходів захисту прав інтелектуальної власності.

На сьогоднішній день у сфері інтелектуальної власності виділено два ключові завдання: боротьба з розповсюдженням контрафактної та фальсифікованої продукції та гармонізація українського

законодавства з нормами міжнародного права.

Митний контроль товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, має кілька цілей:

- захист інтересів правовласників;
- забезпечення надходження до державного бюджету сум від стягнення мит, податків, так як вартість прав на користування об'єктами інтелектуальної власності враховується при розрахунку митної вартості товарів;
- забезпечення правової безпеки споживачів товарів.

Варто зазначити, що при здійсненні митного регулювання міжнародної торгівлі товарами, що містять інтелектуальну власність, розкрилися проблеми економічного та правового характеру, спричинені недоліками понятійного апарату, що відображає економічні та правові об'єкти та відносини, пов'язані з використанням інтелектуальної власності у комерційному обороті. Це викликає певні труднощі у практичній роботі митних органів при здійсненні регулятивної та правоохоронної функцій.

В результаті цього не всі товари, що містять інтелектуальну власність і підлягають митному оподаткуванню, обкладаються митом, податками в повному обсязі. Недоліки понятійного апарату служать благодатним ґрунтом для ухилення від сплати податків, приховування прибутку, вилучення незаконного прибутку, безконтрольний вивіз капіталу за кордон контрафактного та фальсифікованого товару та ін.

У зв'язку з цим необхідна комплексна уніфікація в галузі цивільного національного законодавства, а також включення до національного законодавства легального визначення понять контрафактна (тобто випущена з порушенням авторських прав) та фальсифікована (тобто підроблена) продукція. Однією із основних особливостей законодавчого регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні є територіальний характер таких прав. Тобто права автора охороняються та захищаються лише на території тієї держави, де про них було належним чином заявлено. І отримання таких прав в одній державі зовсім не тягне за собою їх визнання в іншій.

У цьому випадку виникає проблема вичерпання прав. У різних країнах ставлення щодо нього різне. У одних країнах застосовується територіальний принцип вичерпання прав, в інших — міжнародний. Міжнародний принцип вичерпання прав полягає у тому, що виключне право правовласника вважається вичерпаним щодо конкретного продукту на момент першого його введення у оборот у даній країні. Вирішенню цієї проблеми сприятиме функціонування єдиного митного реєстру об'єктів інтелектуальної власності.

Для вирішення вищезазначених завдань необхідно використати досвід європейських країн. З моменту свого утворення Європейський Союз надавав особливого значення охороні інтелектуальної власності, особливо наголошуючи на необхідності гармонізації регулювання захисту товарних знаків. Було ухвалено рішення про створення єдиної Європейської системи реєстрації товарних знаків, за якої реєстрація такого товарного знаку діяла б у всіх країнах Європейського Союзу. Це рішення було закріплено у постанові Ради Європейського Союзу від 20 грудня 1993 р. № 40/94 «Про товарний знак Європейського Союзу». Цим документом закріплено товарний знак Європейського Союзу, що має однаковий статус та рівну юридичну силу на всій території Європейського Союзу.

Варто зазначити, що в Європейському Союзі діє регіональний принцип вичерпання прав, який передбачає, що виключне право на товарний знак вважається вичерпаним після введення товару в цивільний обіг правовласником або іншою особою за його згодою на території однієї з країн, що входить до ЄС.

Незважаючи на певний прогрес, митні органи мають вирішити ще кілька проблем, зокрема, необхідно вдосконалювати митне законодавство. Одним із кроків у цьому напрямі має стати наділення митних органів повноваженнями щодо припинення випуску товарів без заяв правовласника, так званий принцип *ex officio*, який вже обговорюється в нашій країні. Сенс цього нововведення в тому, що будь-яка продукція сумнівної, на думку працівників митниці, якості, може бути віднесена до контрафактної.

Також потрібне запровадження єдиного тлумачення таких термінів, як «фальсифіковані товари», «контрафактні товари», необхідні поправки до положень, що визначають подальшу долю конфіскованого контрафакту.

Крім того, актуальним завданням є створення єдиної інформаційної системи щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. В даний час на офіційних сайтах розміщено лише деякі нормативні правові документи. Митні реєстри об'єктів інтелектуальної власності розміщені на сайтах національних митних органів, що не завжди дозволяють вчасно розпізнати та усунути спроби порушення виняткових прав. Результативність заходів багато в чому залежить від інформаційної підтримки з боку правовласників товарних знаків, тому що саме вони мають у своєму розпорядженні найбільш повну і своєчасну інформацію про порушення власних прав у сфері інтелектуальної власності. Захист споживчого ринку від ввезення неякісної контрафактної продукції пов'язана із захистом економічних та стратегічних інтересів держави, виконанням міжнародних зобов'язань України.

Література

1. Тот Л.П., Рогачева М.Б. Проблемы таможенной защиты интеллектуальной собственности и пути их решения с учетом опыта ЕС // Инновационное развитие через рынок интеллектуальной собственности. 2013. С.204-206.
2. Kocsiszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.
4. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
5. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999. 242 с.
6. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
7. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.
8. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Тovaжнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22
9. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladienko// Business Studies.- Miskolc : Miskolcz University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.
10. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.
11. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.
12. Тovaжнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
13. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.

14. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

15. Kosenko O.P., Kobieliieva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

16. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібн. для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288 с.

17. Kocziszky G., Kobieliieva T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 р.

18. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследования рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

19. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

20. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

Крамський Д.Ю.,

*к.е.н, доцент кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Побережний Р.О.,

*к.е.н, доцент кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Перерва П.Г.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

(м. Харків, Україна)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Цифрова економіка, під якою розуміють економіку, суттєвим елементом якої є використання інформаційних технологій, нині пронизує всі сфери суспільного та економічного життя більшості країн світу, впливаючи на різні сфери світового та національного господарства: банківську систему, торгівлю, енергетику, транспорт, освіта, охорона здоров'я та ін. Якщо у 1995 р. лише близько 45 млн людей мали доступ до інтернету, то у 2021 р. — вже понад 4,5 млрд, тобто більше половини населення Землі. Вже близько 100 % світових даних вважаються оцифрованими і більше 50 % має IP-адресу.

Реальне значення цифрової економіки, на наш погляд, дещо перебільшено. Головний мотив, який спонукає всі країни прискорити перехід до цифрової економіки, полягає у потребах національної оборони, тобто у здатності попередити або ліквідувати загрози національній безпеці у випадку, якщо потенційний противник має такі засоби нападу, які чинні в даний час ІТ-системи не можуть виявити і нейтралізувати при існуючому рівні розвитку інформаційних технологій або масштабів їх розвитку (застосування).

Тому дуже важливим та актуальним, на наш погляд, є виявлення проблем, пов'язаних з цивільно-правовим статусом об'єкта, що називається цифровим твором, та спроба відповісти на питання про те, чи є об'єктом цивільних відносин, чи входить він у сферу інтелектуальної власності, яке його місце у системі інших об'єктів.

Проведемо певний аналіз деяких негативних наслідків розвитку цифрових технологій як для окремої людини (користувача технології), так і для суспільства загалом, а також для національної економіки.

По-перше, звертаємо увагу на можливі негативні наслідки для людини і суспільства в цілому, до яких слід, на наш погляд, віднести феномен «психологічного цифрового рабства», яке можна трактувати як формування залежності людини від роботи її цифрових пристроїв, що породжує нервову занепокоєння, якщо щось раптом перестає функціонувати. За результатами проведених досліджень 48 % власників смартфонів у США перевіряють їх 56 разів на день, 36 % роблять це кожні 4–5 хвилин, більше 80 % переглядають їх перед сном, близько 90% використовують їх у процесі спілкування з друзями чи членами сім'ї, у театрі чи на концерті.

По-друге, іншою істотною проблемою стає самоізоляція і «капсулювання» людини у системі – людина-комп'ютер – догляд життя мережі, тобто у віртуальну реальність. Прямим наслідком цього є втрата багатьох життєво важливих навичок як у професійному плані, так і у плані проведення комунікацій з іншими людьми.

По-третє, зростає соціальний егоїзм, тобто використання наявних можливостей, будучи анонімним, не слідувати нормам соціальної моралі.

По-четверте, не можна не відзначити, що люди в інтернеті, усвідомлено чи ні, йдуть на скорочення чи повну відсутність особистого простору.

По-п'яте, не можна не бачити, що перетворення населення на бездіяльних споживачів і користувачів, які постійно діють на споживчому ринку, в умовах цифрової економіки розвивається з надзвичайною швидкістю. Тільки в країнах Європейського союзу близько 75 % інтернет-користувачів купували онлайн. Якщо у 2012

році лише 24 % користувачів інтернету здійснювали онлайн-покупки, то у 2020 році їх кількість зросла до 37 %. Доступність онлайн шопінгу провокує вчинення маси непотрібних дій, у тому числі імпульсивних покупок, що, безперечно, добре для виробника та продавця, але є нераціональним витрачання коштів споживача.

По-шосте, цифровізація об'єктивно породжує зникнення багатьох робочих місць та провокує потенційне масове «технологічне» безробіття серед висококваліфікованого населення. «Технологічне безробіття», тобто обумовлене новими технологіями, виникає неминуче, оскільки швидкість імплементації цифрових технологій у бізнес-процеси суттєво перевищує швидкість професійної перекваліфікації громадян. Цифровий компонент потенційно є у будь-якій професії, проте не всі громадяни можуть його сприймати та вбудовувати у свою поточну діяльність.

По-сьоме, з'являються та стають надзвичайно затребуваними спеціальності та робочі місця, які потребують компетенції виключно у цифровому полі, що сприяє надзвичайно широкому розшаруванню оплати праці співробітників в цифрові та в інших галузях. Так, наприклад, у США останні три роки надзвичайно зріс попит на фахівців для роботи в соціальних мережах. Пропозиції із зарплати коливаються від 40 до 80 тис. дол. за повної зайнятості і вимагають від потенційного працівника вміння просувати інтереси компанії через соціальні мережі. Вже зараз середня погодинна робота такого фахівця у США коливається від 15 до 30 дол.

По-восьме, просування у соціальних мережах стає головним чинником успішності компанії, тому цілком зрозумілим стає резонансність всього, що відбувається з найбільшими соціальними мережами. Так, наприклад, витік даних про 50 млн користувачів Facebook у березні 2018 року не тільки робить вразливим приватне життя цих людей, а й спрощує доступ до них усіх, хто просуває свій товар або послуги в цифровому полі.

По-дев'яте, відсутнє наднаціональне регулювання цифрової економіки. На Конференції світової організації торгівлі (СОТ) у Буенос-Айресі (грудень, 2017) 164 члени цієї організації не змогли консолідувати близько 25 окремих пропозицій щодо електронної торгівлі, включаючи заклик створити центральний форум для переговорів щодо електронної комерції. Хоча група з 70 країн-членів СОТ зобов'язалася розпочати роботу над консолідованими правилами регулювання, можна припустити, що до досягнення консенсусу ще далеко.

По-десяте, наявність цифрового розриву в багатьох країнах. У розвинених країнах частка підключених до інтернету домогосподарств удвічі вища, ніж у тих, що розвиваються. Так, якщо в розви-

нених країнах на 100 осіб припадає близько 50 фіксованих підключень до інтернету, то в країнах, що розвиваються — 12, а найменше розвинених — лише одне. Тільки 18 % домогосподарств із найменш розвинених країн мають доступ до інтернету з дому. У цих країнах доступ до Інтернету можливий лише на роботі або в громадських місцях. Цифровий розрив має особливо далекосяжні наслідки, коли йдеться про освіту.

По-одинадцяте, для дітей із малозабезпечених шкільних округів неадекватний доступ до технологій може завадити їм опанувати технічні навички, які мають вирішальне значення для успіху в сучасній економіці.

По-дванадцяте, збільшення глибини та обсягу особистих та корпоративних даних робить його більш привабливою метою для кіберзлочинців та спонсорованого державою шпигунства або саботажу. У той же час, велика можливість підключення забезпечує більше потенційних векторів атаки. Такі технології, як штучний інтелект, інтернет речей, блокчейн, стають об'єктом для кіберзлочинців як на рівні особистості та бізнесу, так і на рівні державної політики. Логічним способом вирішення даної суперечності могла б стати усвідомлена синергія зусиль країн щодо вироблення та реалізації спільних заходів щодо забезпечення кібербезпеки. Проте нині національні уряди всіх країн зайняті виключно проблемами свого національного суверенітету, створюючи тим самим чергові бар'єри для вирішення загального глобального завдання, яке згодом все одно доведеться вирішувати.

Література

1. Ткаченко И.Ю. Проблемы развития цифровых технологий // Российский внешнеэкономический вестник. 2018. №9. С.76-87.
2. Kobielielia T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.
3. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.
4. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
5. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

6. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Тovaжнiянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22

7. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies.- Miskolc : Miskolz University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.

8. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliyeva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

9. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.

10. Kosenko O.P., Kobieliyeva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

11. Kocziszky G., Kobieliyeva T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.

12. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследования рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

13. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

14. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

15. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

16. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

17. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

18. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

19. Romanchik, T.V., Kobeleva, T.O., Pererva, P.G. Compliance as a factor of innovative development of the enterprise. Bulletin of NTU "KhPI": Economic Sciences Series, 2018, №1, P.205-220.

20. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

Нагі Сабольч

*д.е.н, професор, заступник декана економічного факультету
Мішкольцьський університет (м. Мішкольц, Угорщина)*

Косенко О.П.,

*д.е.н., професор кафедри маркетингу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

ЕКОНОМІЧНІ ТА МАРКЕТИНГОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

На новій хвилі промислової революції, з точки зору загальної концепції національної безпеки, заснованої на сучасному, з довгостроковою перспективою, права інтелектуальної власності в нетрадиційних сферах безпеки увійшли в поле зору людей. Посилити незалежні дослідження, розробку та захист ключових технологій, пов'язаних із національною безпекою; удосконалити закони, нормативні акти, політику та заходи, пов'язані з антимонопольною та чесною конкуренцією інтелектуальної власності, а також сформувати законні та потужні засоби обмеження; сформувати ефективний міжнародний інтелектуальний Ранне попередження про ризики власності та механізм надзвичайних ситуацій, створити систему запобігання та контролю за ризиками, пов'язаними з іноземними державами для інтелектуальної власності... Національна безпека не є тривіальним питанням, захист інтелектуальної власності пов'язаний з національною безпекою, і наш обов'язок захищати національну безпеку в сфері інтелектуальної власності.

В останні роки значна кількість промислових підприємств, які виходять на світові ринки з інтелектуальними продуктами та технологіями, час від часу стикаються зі суперечками щодо інтелектуальної власності. У зв'язку з цим конче необхідно реагувати на суперечки щодо інтелектуальної власності за кордоном, формувати ефективний міжнародний механізм раннього попередження економічних та управлінських ризиків інтелектуальної власності та надзвичайних ситуацій.

Дослідження та формування правила захисту інтелектуальної власності для ключових технологій, пов'язаних з забезпеченням національної безпеки, мають важливе значення для кожної країни. Зовнішня передача прав інтелектуальної власності, удосконалення системи перевірки зовнішньої передачі прав інтелектуальної власності, виконання поетапних цілей і завдань створення сильної країни інтелектуальної власності на перспективний період, а також

значне покращення спроможності та рівня управління і економічних детермінант у сфері прав інтелектуальної власності.

Концепція національної безпеки Угорщини та України включає в себе систему поглядів на забезпечення в країні безпеки особистості, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності. У цьому велику роль грають економічні, політичні, науково-технічні, екологічні та інформаційні чинники. Реалізація національних інтересів країни можлива лише з урахуванням сталого розвитку. У цьому напрямку залучення результатів науково-технічної діяльності у господарський оборот розглядається урядами країн як із ключових напрямів піднесення національної економіки, що забезпечує реалізацію національних інтересів країни, що впливає з основних напрямів реалізації державної політики у цій галузі.

Формування економічних та управлінських детермінант розвитку інтелектуальної власності в країні передбачає, наш погляд, наступні дії:

а) вдосконалення антимонопольної та чесної добросовісної конкуренції інтелектуальної власності;

б) сприяння екстериторіальному застосуванню національних законів і нормативних актів про інтелектуальну власність;

в) дослідження та розвиток вітчизняної системи захисту інтелектуальної власності для потреб імпорту та експорту;

г) удосконалення правил захисту інтелектуальної власності в сфері транскордонної електронної комерції;

д) посилити зміст та дієвість національного законодавства в таких сферах, як географічні зазначення та комерційна таємниця, а також запровадити нормативно-правові акти щодо більш дієвого захисту комерційної таємниці;

е) створити та запровадити систему штрафних відшкодувань за порушення інтелектуальної власності в комплексі та збільшити відповідальність за неналежне відшкодування збитків від порушення виключних прав;

ж) удосконалити систему доступу та спільного використання вигод в сфері генетичних ресурсів, а також створити міжсекторну систему доступу та спільного використання інформації щодо біологічних генетичних ресурсів;

з) дослідити та створити надійну систему спеціального процесуального права, яка відповідає правилам розгляду судових рішень щодо виключних прав;

и) для забезпечення потреб науково-технічного прогресу та економічного та соціального розвитку своєчасно сприяти перегляду, скасуванню та тлумаченню законів та нормативних актів про інтелектуальну власність відповідно до законодавства.

Відповідно до цілей, зазначених у викладених рекомендаціях захист інтелектуальної власності вийде на новий рівень. З'явилося більше якісних прав інтелектуальної власності в ключових галузях інноваційних технологій, що ефективно підвищить рівень модернізації промислового ланцюга та ланцюга поставок, а основна гарантійна роль системи інтелектуальної власності у стимулюванні інновацій була повною мірою реалізована.

Таким чином, проблема охорони та захисту інтелектуальної власності має особливе значення для безпеки національної економіки. Поширеність підробленої продукції призводить до низки стратегічних втрат для вітчизняних виробників та споживачів. Піратство не тільки завдає збитків високотехнологічному виробництву, власникам відомих вітчизняних брендів, корпораціям, які прагнуть використати передові технології, а також впливають на репутацію країни. Виходячи саме з цих позицій, слід відзначити, що важливу стабілізуючу та стимулюючу роль відіграє якісна система правової охорони та захисту ІВ, що сприяє забезпеченню сумлінної конкуренції, а також виконує контрольну функцію за дотриманням законності у процесах створення, розповсюдження та використання інтелектуальної власності, що дозволить знизити кількість правопорушень у цій сфері та в певній мірі підвищити рівень і національної безпеки.

Ще одна проблема розвитку конкурентоспроможної економіки полягає у необхідності розвитку механізмів реалізації результатів вітчизняних досліджень. Вона можлива тільки при підвищенні якості вітчизняних розробок у вигляді готових до виробництва технологій, тим більше що наявність патентного режиму охорони результатів інтелектуальної діяльності в різних країнах світу призводить до необхідності забезпечення їхньої патентної чистоти, яка передбачає її використання на території певних країн без порушення виняткових, що діють там, прав третіх осіб.

На завершення хочеться відзначити необхідність проведення наукових досліджень, що забезпечують створення в інтересах охорони та безпеки держави перспективного та випереджаючого науково-технічного стосунку та подальшу комерціалізацію результатів інноваційної діяльності на національному та світовому ринках.

Література

1. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

2. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в неста-

більшому економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

3. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of antimonopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.

5. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

6. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

7. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

8. Nagy S., Pererva P.G. Compliance principles // Universum View

9. Economics and management: матеріали конф. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. С. 89-96.

9. Sikorska M., Nagy S., Pererva P.G. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали конф. Київ: НАУ, 2018. С.21-22.

10. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

11. Грабченко А.И., Смоліков Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Nagy S., Pererva P.G. Methods of evaluation of management efficiency // Авіація, промисловість, суспільство: матеріали Міжнар. конф., Кременчук, 12 травня 2021 р.: Ч. 2. Харків: ХНУВС, 2021. С. 443-446.

14. Коциски Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153-155.

15. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

16. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

17. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.
18. Nagy S., Pererva P.G. Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів конф. Харків : ХНАДУ, 2018. С. 88-89.
19. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.
20. Nagy S., Pererva P.G. Sources of financing innovation // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2020". Харків : Томенко Ю. І., 2020. С. 242-246.
21. Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Гладенко І.В., Товажнянський В.Л. Маркетингове забезпечення моніторингу інноваційного розвитку підприємства // Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2012. № 16. С. 24-29.
22. Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг и предпринимательство // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези конф. MicroCAD у 5 ч. Ч. 3. Харків : Планета-Прінт, 2021. С.45.

УДК 330.111.62:339.166.5

Нагі Сабольч

*д.е.н, професор, заступник декана економічного факультету
Мішкольцьський університет (м. Мішкольц, Угорщина)*

Гаврись О.О.,

*старший викладач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

Ткачов М.М.,

*к.е.н., доцент кафедри права
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захист прав інтелектуальної власності тісно пов'язані з національною безпекою. Це не тільки піднімає права інтелектуальної

власності на безпрецедентну висоту, але й дає важливий сигнал: захист інтелектуальної власності є важливою перешкодою для національної безпеки. Тільки надійно захищаючи права інтелектуальної власності, ми можемо ефективно протистояти основним міжнародним і внутрішнім ризикам і викликам, а також забезпечити національну та економічну безпеку країни.

Зовнішня передача прав інтелектуальної власності повинна відповідати загальній концепції національної безпеки, щоб забезпечити реалізацію динамічного балансу між розвитком і безпекою. Координація розвитку та безпеки, підвищення усвідомлення небезпеки та підготовка до небезпеки в мирний час є основним принципом управління країною.

Важливо усвідомити, що передача інтелектуальної власності за межі країни має відповідати загальній концепції її національної безпеки. В умовах безпрецедентних змін за останній час відносини між інтелектуальною власністю та національною безпекою важливіші, ніж будь-коли в новітній історії. В епоху глобалізації зовнішня передача прав інтелектуальної власності є центром співпраці та конкуренції між країнами, а також важливою стратегічною точкою зв'язку між правами інтелектуальної власності та національною безпекою. Широка участь у глобальному управлінні інтелектуальною власністю в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності, підтримка національної безпеки у сфері інтелектуальної власності та охорона здобутків країни в сфері передачі інтелектуальної власності за кордон є вирішальними для країни для забезпечення свого домінуючого положення на світовому ринку. Під час передачі прав інтелектуальної власності за кордон необхідно в першу чергу керуватися положеннями національної безпеки.

У процесі передачі прав інтелектуальної власності, якщо основні способи передачі, пов'язані з національною безпекою, не будуть переглянуті та не взяті під контроль, дуже ймовірно, що відсутність захисту прав інтелектуальної власності поставить національну безпеку під загрозу, що призведе до пасивної ситуації національної продукції на світовому ринку. Це може в підсумку призвести до втрати лідерства країни в окремих сферах її виробництва та значних матеріальних втрат. Таким чином, управління передачею прав інтелектуальної власності, пов'язаних з національною безпекою, безсумнівно, створить потужний імпульс для захисту національної безпеки.

Права інтелектуальної власності захищають основні дослідження та розробки інноваційних технологій, щоб забезпечити незалежність і контроль стану національної безпеки.

Внутрішня безпека є основою країни, військова безпека є основою сильної країни, а права інтелектуальної власності створюють

надійний фундамент і для зовнішньої і для внутрішньої національної безпеки. Якщо захист прав інтелектуальної власності буде втрачено, технічні можливості підтримувати національну безпеку будуть пошкоджені, національна безпека перетвориться на пусті розмови, а національні права та інтереси країни будуть безпосередньо порушені.

На наш погляд, ключові (проривні, передові, високі, інноваційні, нові) технології є найважливішою зброєю кожної країни. Ключові технології мають величезну економічну цінність, а суміжні галузі є навіть опорою національної економіки. Наразі ключові технології країни залежать від інших і контролюються ними, а проблема «застрягання» все ще існує. Більше того, передова технологія, яка належить країні, повинна мати величезну економічну цінність для неї, але якщо їй не вистачає захисту, це стане новою проблемою через витік технологій у зовнішній світ. Мало того, проблема не санкціонованої передачі виключних прав є надзвичайно важливою, так як тісно пов'язана з національною безпекою. Інноваційний сектор країни повинен наполегливо працювати в тих місцях, де є національні проблеми, покращувати свою здатність до інновацій та проривів, ставити вдосконалення оригінальних інноваційних здібностей на більш помітне місце та прагнути досягти більшого прориву від «0 до 1». Тільки таким чином є можливість щось докорінно змінити.

Ключові технології також залежать від людського ресурсу. Тому, щоб забезпечити незалежну та контрольовану національну безпеку, необхідно приділяти увагу та посилювати захист усього ланцюжка прав інтелектуальної власності, щоб мати змогу точно прогнозувати ризики, приймати правильні рішення, уникати великих втрат, будувати міцні бар'єри та захищати національні інтереси країни.

Інтелектуальна власність сприяє формуванню законних і потужних засобів для забезпечення національної безпеки та стабільності. Економічна безпека, на нашу думку, є ядром національної безпеки, інтелектуальна власність є основною передумовою економічного забезпечення національної безпеки, запорукою її високого рівня, стратегічним фактором підтримки науково-технічних інновацій та основою науково-технічної безпеки.

Удосконалення законів, нормативно-правових актів та заходів науково-технічної політики, пов'язаних з антимонопольністю інтелектуальної власності та чесною конкуренцією, поза всякими сумнівами забезпечить належний рівень і економічної безпеки, підтримає інноваційний розвиток підприємств різних галузей промисловості, зробить національну економіку більш здоровою та стандартизованою, забезпечить безперешкодну участь на ринку різних учасників, забезпечить чесну конкуренцію, а також перешкоджати деяким підприємствам по-

кладатися на свої технології та переваги свого капіталу для створення на ринку ризику порушення добросовісної конкуренції.

Для забезпечення економічної безпеки та стабільності необхідно однакове значення надавати правовому нагляду та правоохоронній діяльності. Необхідно зосередитися не лише на практиці застосування законодавства про антимонопольне та недобросовісну конкуренцію, а й на налагодженні довгострокового механізму підтримки добросовісної конкуренції. Зміцнюючи правоохоронну діяльність, прискорити вдосконалення правил ринкової конкуренції.

Тому всебічне посилення захисту прав інтелектуальної власності, активне ведення антимонопольної та чесної конкуренції та побудова високоякісної ринкової системи є неминучим вибором для кожної країни. Все це надає реальні перспективи глибокого коригування конкурентного середовища та гарантії якісного економічного розвитку в умовах подальшого розвитку науково-технічної революції.

Інтелектуальна власність допомагає транскордонному судовому співробітництву та закордонному розвитку національних підприємств сформувати ефективний міжнародний механізм раннього попередження та надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ризиками порушення виключних прав.

В останні роки, коли глобальні науково-технічні інновації вступили в новий період інтенсивної діяльності, інтелектуальна власність стала сферою поширення цивільних позовів за кордоном, а також стала гарячою сферою захисту національної безпеки. Насправді, у Сполучених Штатах, Європейському Союзі та інших країнах або регіонах діють положення, які застосовують національне законодавство за межами території, і існує практика розширення юрисдикції у сфері порушення прав інтелектуальної власності та захисту даних. Широко використовуються судові заборони та інші процесуальні заходи. Такого роду механізм стає все більш ефективним інструментом для європейських та американських компаній, щоб конкурувати за юрисдикцію судових спорів щодо інтелектуальної власності.

Необхідно прискорити розбудову правової системи, яка може застосовуватися за межами юрисдикції країни. З огляду на те, що Сполучені Штати продовжують досягати своїх зовнішньополітичних цілей за допомогою односторонніх заходів та внутрішнього законодавства, в нашій країні необхідно якомога швидше створити систему екстериторіальної юрисдикції інтелектуальної власності, яка б відповідала її власним інтересам розвитку, тому щодо захисту законних інтересів національних підприємств у закордонній торгівлі та інвестиціях, а також сприяння дотриманню положень щодо формування справедливого для кожної країни міжнародного порядку інтелектуальної власності. З огляду на складне міжнародне

середовище уряди країн повинні розбудовувати ефективний механізм раннього попередження та надзвичайних ситуацій за допомогою транскордонного судового співробітництва та низки заходів. Слід сформувати систему запобігання та контролю ризиків, пов'язаних з іноземними державами, посилити допомогу та покращити роботу експортно-орієнтованих підприємств.

У майбутньому захист інтелектуальної власності стане ключовою ланкою на шляху до національної безпеки з відповідною специфікою кожної країни і продовжить «зберігання енергії» для забезпечення національної безпеки в різних сферах. Під час нового етапу розвитку науково-технічної революції та глибоких змін у галузі інновацій необхідно глибоко усвідомити важливий зв'язок між захистом прав інтелектуальної власності та забезпеченням національної безпеки зі стратегічної точки зору. Необхідно всебічно посилювати захист прав інтелектуальної власності, в повній мірі сприяти захисту національної безпеки, резервувати енергію для побудови сучасної економічної системи, розширювати потенціал для стимулювання інноваційної життєздатності всього суспільства, сприяти побудові нової моделі розвитку країни.

Література

1. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

2. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

3. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

4. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

5. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.

6. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

7. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

8. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

9. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

10. Nagy S., Pererva P.G. Compliance principles // Universum View 9. Economics and management: матеріали конф. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. С. 89-96.

11. Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Гладенко І.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л. Маркетингове забезпечення моніторингу інноваційного розвитку підприємства // Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2012. № 16. С. 24-29.

12. Sikorska M., Nagy S., Pererva P.G. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали конф. Київ: НАУ, 2018. С.21-22.

13. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

14. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

15. Nagy S., Pererva P.G. Methods of evaluation of management efficiency // Авіація, промисловість, суспільство: матеріали Міжнар. конф., Кременчук, 12 травня 2021 р.: Ч. 2. Харків: ХНУВС, 2021. С. 443-446.

16. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

17. Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг и предпринимательство // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези конф. MicroCAD у 5 ч. Ч. 3. Харків : Планета-Прінт, 2021. С.45.

18. Коциски Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153-155.

19. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

20. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

21. Nagy S., Pererva P.G. Monitoring of innovation and investment

potential of industrial enterprises // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів конф. Харків : ХНАДУ, 2018. С. 88-89.

22. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

23. Nagy S., Pererva P.G. Sources of financing innovation // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард–2020". Харків : Томенко Ю. І., 2020. С. 242-246.

Новік І.О.,

*к.е.н, доцент кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Черепанова В.О.,

*к.е.н, професор кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

Перерва П.Г.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»*

(м.Харків, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Українські виробники нерідко поставляють на світовий ринок інноваційну продукцію, що має правову охорону, втрачаючи при цьому всі права на неї, що призводить до цілком законного запозичення іноземцями українських об'єктів інтелектуальної власності (ІВ). Формування ефективних механізмів захисту об'єктів ІВ – найважливіше загальнодержавне завдання. Зовнішньоекономічні угоди підприємств та організацій, що передбачають передачу контрольованих товарів та технологій іноземним особам, і, навпаки, ввезення контрольованих товарів на територію України підлягають обов'язковому ліцензуванню, тобто укладанню ліцензійних договорів на використання об'єктів ІВ, що містяться в них, іноземними партнерами.

Для України експорт ІВ — одна із перспективних напрямів. Однак це вимагає подальшого збільшення фінансування та інвестицій у науку, створення передової наукової та науково-виробничої інфраструктури, у тому числі кластерного типу, спрощення та прискорення процедур реєстрації прав ІВ, розвитку внутрішнього ринку таких прав та їх повноцінного обліку на балансах організацій як не-

матеріальні активів, прийняття зазначених активів як заставного забезпечення банками, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва, проведення активної науково-технологічної дипломатії.

В нашій країні діють міжнародна та національна системи експортного контролю. При скоєнні зовнішньоторговельних угод перевіряється відсутність у складі продукції результатів інтелектуальної діяльності та об'єктів ІВ, що включені до переліків контрольованих об'єктів.

В Україні діє шість переліків заборонених до вивезення результатів інтелектуальної діяльності. Кожна держава, веде свій митний реєстр об'єктів ІВ. Заходи щодо захисту об'єктів ІВ, не включених до цього реєстру, застосовуються відповідно до національного законодавства держав. Заходи захисту прав на об'єкт ІВ, які приймаються митними органами, не перешкоджають правовласнику вдаватися до будь-яких інших засобів захисту своїх прав на об'єкт інтелектуальної власності. Заява правовласника про включення об'єкта ІВ до реєстру України або митного союзу направляється до національної митної служби або відповідної служби Європейського економічного союзу.

Експорт результатів інтелектуальної діяльності має свою специфіку, яку слід враховувати, щоб уникнути необґрунтованих податкових втрат. Вони можуть бути дуже суттєвими, якщо на підприємстві доходи від продажу інтелектуального продукту значно вищі, ніж від реалізації товарів.

Виходячи з цих положень, є доцільним сформулювати перелік основних завдань та пріоритетних заходів щодо розвитку українського експорту послуг у сфері ІВ.

Пропонується в якості основних завдань визначити наступні.

- забезпечення пільгового оподаткування під час експорту послуг у сфері ІВ;
- зниження вимог та спрощення процедур валютного законодавства під час експорту послуг у сфері ІВ;
- розробка спеціальних заходів фінансової підтримки просування та захисту української ІВ на зовнішніх ринках;
- розробка освітніх програм з організації, техніки та правового забезпечення експортних операцій у сфері ІВ;
- інформаційно-консультаційний та промоутерський супровід діяльності з комерційного використання української ІВ за кордоном.

Пріоритетними заходами щодо розвитку українського експорту послуг у сфері ІВ пропонується визначити наступні.

- встановлення ставки «0» відсотків податку на додану вартість при реалізації іноземним контрагентам прав на використання результатів інтелектуальної діяльності, що охороняються;

- використання ліцензійного договору в електронному вигляді у формі угоди при підтвердженні податкових пільг при реалізації прав на використання результатів інтелектуальної діяльності;
- видання методичних рекомендацій щодо порядку підтвердження витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи при застосуванні підвищуючого коефіцієнта для обліку в базі оподаткування організації;
- забезпечення можливості компенсації витрат ліцензіарів, пов'язаних із проходженням передекспортної стадії результатів інтелектуальної діяльності;
- забезпечення фінансової підтримки діяльності центрів трансферу технологій у частині комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності на зовнішніх ринках;
- визначення порядку віднесення винаходів до службових, порядок та розмір виплати винагороди авторам за створення та використання службових винаходів для різних категорій роботодавців та правласників;
- визначення гарантованого мінімального розміру винагороди авторам за створення та використання службових винаходів, корисних моделей та промислових зразків, обов'язки роботодавця укладати договір про виплату винагороди авторам цих об'єктів, відповідальності роботодавця за невиплату чи несвоєчасну виплату авторської винагороди;
- видання методичних рекомендацій та інструкцій з правил оцінки бухгалтерського та податкового обліку виключних прав на результати інтелектуальної діяльності як нематеріальні активи для бюджетних освітніх та наукових організацій;
- створення спеціалізованого електронного депозитарію результатів інтелектуальної діяльності, права на які пропонуються на експорт, та спеціалізованого електронного торгового майданчика для супроводження та проведення експортних угод із правами на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі з об'єктами авторських прав;
- розробка за підтримки національної служби з ІВ спеціальних безкоштовних інформаційних ресурсів та освітніх програм з авторського права та права промислової власності, заходів та практики захисту ІВ, міжнародних систем патентування та захисту прав;
- проведення дослідження факторів, що перешкоджають виходу українських підприємств на світові ринки ІВ, та за результатами дослідження проведення розробки посібників для потенційних експортерів з організації та техніки експортної діяльності у сфері ІВ, її правового, податкового регулювання в

Україні та за кордоном, існуючим ризикам у цієї діяльності та можливості використання ІВ та інше;

- популяризація серед українських розробників, правовласників та експортерів зарубіжних інструментів просування та захисту ІВ на зовнішніх ринках, включаючи інструменти, що містять інструкції із захисту інтелектуальної власності, інструменти, що дозволяють провести аудит інтелектуальної власності та оцінити рівень її захисту. Це сприятиме кращому розумінню зарубіжних ринків, умов та методів роботи на них, дозволить пройти тести для визначення можливих ризиків та проблем, пов'язаних з управлінням ІВ;
- розробка типових положень захисту прав ІВ для включення до міжнародних договорів за участю України. Такі положення повинні враховувати участь сторін в основних конвенціях захисту ІВ, обов'язок публікації відомостей по режиму її охорони, а також надання доступу до публічних реєстрів ІВ, створення контактних пунктів з питань ІВ, правил щодо використання сторонами торгових знаків, патентів, авторських та суміжних прав та інших.

Література

1. Об утверждении Стратегии развития экспорта услуг до 2025 года. Распоряжение Правительства РФ от 14.08.2019 N 1797-р (ред. от 13.05.2021).

2. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

3. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.

4. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХП». 2009. № 36-1. С. 12-22

5. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies.- Miskolc : Miskolc University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.

6. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliyeva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

7. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.

8. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П.Г., КОБЕЛЕВА Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
9. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.
10. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.
11. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.
12. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.
13. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
14. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.
15. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
16. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
17. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.
18. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.
19. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.
20. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

Олейникова Л.Г.

*д.е.н., професор ННДУ «Академія фінансового управління»
(м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ НА РІВЕНЬ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Наукові дослідження показали, що конкурентоспроможність є інструментом національної безпеки України та регулювання економічного, соціального, політичного становища держави, основою розвитку та підвищення добробуту населення.

Встановлено, що національна безпека складається з енергетичної, продовольчої, транспортної, виробничої, зовнішньоекономічної, фінансової та соціальної складових, які, в першу чергу, забезпечуються рівнем їх конкурентоспроможності.

У всьому цивілізованому світі в системі громадських інтересів пріоритет віддається національним інтересам, відповідно до цього провідна складова безпеки країни — соціальна безпека, яка визначає вимоги, умови і багато в чому управляє забезпеченням безпеки на рівні колективу і особи. Принципове те, що головна складова національного інтересу — це імператив самозбереження держави. При цьому, всі складові дуже тісно взаємопов'язані між собою, т.т. соціальна складова залежить і від виробничої, фінансової, зовнішньоекономічної, і енергетичної складових, які, в свою чергу, залежать від конкурентоспроможності на всіх ієрархічних рівнях. Якщо країна має високий рівень конкурентоспроможності, то і рівень національної безпеки держави буде надзвичайно високим.

Вагомий внесок у дослідження конкурентоспроможності держави зробила Крючкова І., яка в своїх дослідженнях детально проаналізувала доцільність підвищення конкурентоспроможності держави, досвід передових країн у розвитку конкурентоспроможності. В її роботах конкурентоспроможність держави розглядалася як основа підвищення показників діяльності господарюючих суб'єктів, соціально-економічного розвитку [1]. Отже, автором визначено не лише проблеми конкурентоспроможності, слабкі сторони розвитку, але й запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем та підвищення конкурентоспроможності.

Підходи авторів різняться щодо змістовного наповнення такого місткого явища, як конкурентоспроможність держави, втім, їх кожна виокремити у концепціях, які характеризують ставлення авторів до визначення сутності конкурентоспроможності через призму ключових параметрів, всі з яких є складовими конкурентоспроможності.

Так, наприклад, Назиров К. З. [2, с. 46-51; 3, с. 161] запропонував умовний поділ концепцій конкурентоспроможності країни, що дозволяє визначити сутність даної категорії, механізми здійснення конкурентної боротьби, фактори впливу на розвиток національної економіки. Серед основних концепцій конкурентоспроможності країни було визначено (рис. 1):

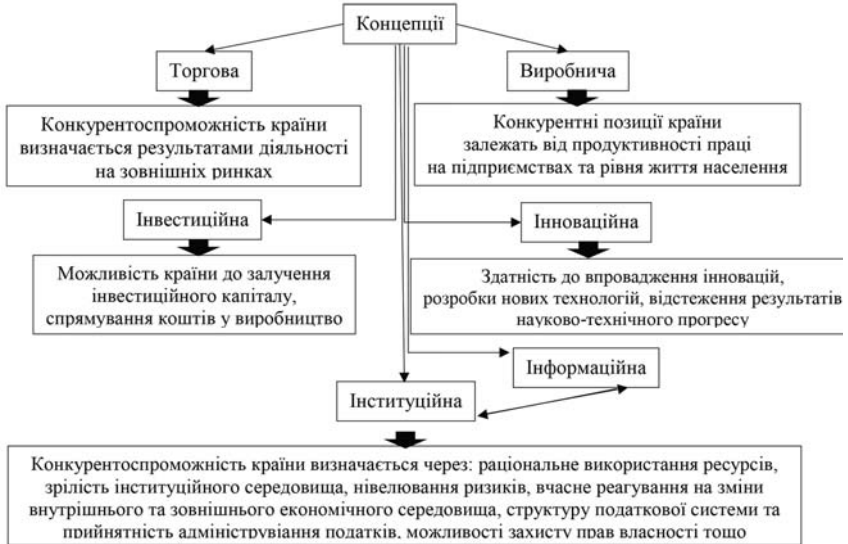

Рис. 1 Види концепцій конкурентоспроможності економіки держави

Примітка: побудовано автором на основі [2, с. 46–51; 3, с. 161]

1) торгова концепція — за якою рівень конкурентоспроможності країни залежить від можливості реалізації продукції на світових ринках з урахуванням цінових і нецінових факторів впливу;

2) виробнича концепція — конкурентоспроможність залежить від особливостей організації виробництва, розміру доходу і витрат, рівня продуктивності праці. Проте дана концепція є простішою, оскільки за умови використання одного показника, інші фактори не застосовуються та конкурентоспроможність країни залежить від темпу зростання ВВП. Недоліком даної концепції є неврахування інших факторів впливу на рівень конкурентоспроможності країни;

3) інвестиційна концепція — ґрунтується на врахуванні інвестиційних факторів, оцінці можливості держави до залучення кваліфікованих працівників, сприяє визначенню факторів відновлення

господарської діяльності. Основним фактором даної концепції є, безперечно, інвестиції внутрішні та зовнішні. Недоліком даної концепції є те, що застосування інвестицій не завжди ефективно та породжує заборгованість в країні;

4) інноваційна концепція — базується на залученні, впровадженні інновацій, можливості держави адаптуватися до змін. Основним положенням концепції є те, що конкурентоспроможність держави залежить від можливості використання інновацій, покращення інноваційної інфраструктури, розвитку виробництва;

5) інституційна концепція — враховує вплив фактору невизначеності на рівень конкурентоспроможності держави, та має його нівелювати, визначає напрями раціонального спрямування ресурсів з метою пристосування до дії чинників оточуючого середовища, має враховувати структуру податкової системи, умови адміністрування податків та належний захист прав власності, що забезпечить розвиток суб'єктів господарювання, домогосподарств та, в кінцевому рахунку, підвищить конкурентоспроможність держави. Дана концепція дозволяє утримувати конкурентні позиції держави на міжнародному ринку протягом тривалого періоду, нівелює негативні коливання зовнішнього середовища та сприяє покращенню фінансово-економічного розвитку.

6) інформаційна концепція — базується на отриманні найбільш достовірної і точної інформації в податкових цілях щодо суб'єктів і об'єктів оподаткування шляхом обміну податковою інформацією та можливостями контролю податкових зобов'язань платників-резидентів в міжнародному економічному просторі, в тому числі через міжнародні цифрові платформи.

Таким чином, усе розмаїття конкурентних переваг можна виокремити у п'ять основних видів: ресурсні; технологічні; інституціональні; людський капітал; пов'язані з ефективністю економічної політики держави.

Великою мірою конкурентоспроможність залежить від економічної ваги і військової потужності країни, що забезпечують її політичний вплив. Вбудовування у світовий ринок можливе на різних умовах, які визначаються рівнем конкурентоспроможності країни й структурою її конкурентних переваг.

Щодо суб'єкта конкурентної боротьби ці переваги можна також поділити на ендогенні та екзогенні, ті що залежать і не залежать від волі суб'єкта. До екзогенних чинників конкурентних переваг належать інституційна структура, яку утворюють сукупність формальних (законодавчих) і неформальних інститутів, норм взаємодії економічних суб'єктів, а також випадкові події, котрі позитивно чи негативно впливають на конкурентні позиції суб'єктів (наприклад,

відкриття нового родовища корисних копалин, державний переворот або стихійне лихо) [4].

Виклики, котрих зазнала Україна під впливом як зовнішніх (фінансова криза, глобалізація економіки, гармонізація законодавства країн Європи), так і внутрішніх (трансформація економіки та її структури, розвиток малого підприємництва, зростання дефіциту бюджету тощо) факторів потребують змін у формах забезпечення конкурентних переваг вітчизняної економіки.

Тож, нами визначено вплив факторів на конкурентоспроможність країни (рис. 2).

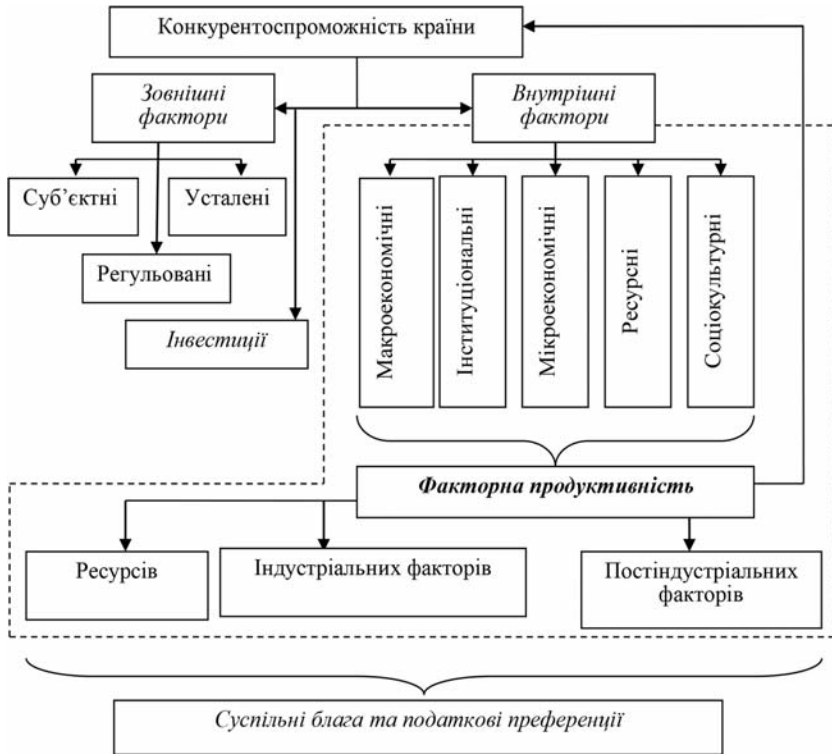

Рис. 2 Чинники конкурентоспроможності країни і конкурентний потенціал національної економіки

Примітка: складено автором на основі [4]

За визначенням фахівців International Institute for Management (IMD), конкурентоспроможність країни означає здатність уряду ге-

нерувати процвітання для свого народу. У цьому розумінні конкурентоспроможності є кілька наслідків [5].

На нашу думку, конкурентоспроможність держави — це її здатність у довгостроковій перспективі забезпечувати стійкість і прозорість діяльності державних та недержавних інститутів на засадах загальноприйнятих міжнародних стандартів і правил, забезпечуючи фундаментальні права й свободи громадянам, гарантуючи права власності та виконання обов'язків з метою здобуття конкурентних переваг на зовнішніх ринках.

Розглядаючи національні економічні системи, можна виділити ряд додаткових аспектів, що проявляються через призму аналізу конкурентоспроможності на макrorівні. Актуальними є питання як належних і справедливих умов національного ринку, так і питання впливу на нього умов здійснення діяльності на ринках інших країн. Так, окремі країни є конкурентними лише тоді, коли власний ринок захищений протекціоністськими інструментами або національні компанії субсидіюються державою. Інші країни, маючи високий рівень продуктивності та потенціал конкурентоспроможності, не зможуть успішно конкурувати у разі, коли національні компанії, що не отримують державних субсидій будуть змушені конкурувати із компаніями, що мають протекціоністський захист свої країні.

Список використаних джерел.

1. Крючкова І. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення: монографія. Київ : Основа, 2007. 488 с.

2. Назиров К.З. Інституційні засади конкурентоспроможності національної економіки. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2016. 224 с.

3. Назиров К.З. Сучасні фактори конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. 2014. №3. С. 159-171. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_3_16.

4. Шнипко О. С. Міжнародна конкурентоспроможність країни: поняття, основні складові і джерела. Економіка і прогнозування. 2002. №1. С. 112.

5. Global Competitiveness Report IMD Business School. URL : <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-reflections/global-competitiveness-report/>.

Омельченко А. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного та трудового права
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
(м. Київ, Україна)*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Відповідно до статей 16 та 17 Конституції України забезпечення екологічної та економічної безпеки України відноситься до найважливіших функцій держави [1].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V трансфер технології — це передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким устанавлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових [2].

Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII відповідно до статей 1, 2, 17, 18, і 92 Конституції України визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Цим законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони [3].

Принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначені у ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України».

У цій статті зазначено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист людини і громадянина — їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства — його демократичних

цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави — її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища — від надзвичайних ситуацій.

До основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони відносяться верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили, дотримання норм міжнародного права. Серед фундаментальних національних інтересів України визначені сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Окремо зазначається, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується, серед іншого, на забезпечення економічної безпеки України.

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України.

Згідно із ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» основним документом довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки, є Стратегія національної безпеки України. Реалізація Стратегії національної безпеки України здійснюється на основі національного оборонного, безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

Стратегія національної безпеки України була затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 [4]. В ній зазначається, що для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити стале і динамічне економічне зростання. Для цього необхідно створити сприятливі, зокрема фінансові умови, для розвитку науки, забезпечити розбудову науково-дослідницької інфраструктури, а також ефективну взаємодію вчених із

державним і приватним сектором, стимулювати інновації та запроваджувати новітні технології, зокрема у сферах безпеки та оборони, охорони здоров'я, промисловості, енергетиці, машинобудуванні, сільському господарстві, будівництві та інфраструктурі, спорті, в інформаційній та телекомунікаційній сферах; сприяти розвитку авіаційної та космічної галузей як таких, що мають значний потенціал і можливості для виробництва високотехнологічної продукції цивільного та оборонного призначення; визначити та впровадити надійний механізм контролю за використанням нових технологій для гарантування безпеки людини і довкілля.

Важливим механізмом забезпечення економічної безпеки у сфері трансферу технологій є демократичний цивільний контроль, який передбачений розділом III Закону України «Про національну безпеку України», система якого складається з контролю, що здійснюється Президентом України, Верховною Радою України, Радою національної безпеки і оборони України, Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, судового контролю, громадського нагляду. Цивільний контроль здійснюється за принципами верховенства права, законності, підзвітності, прозорості, ефективності та результативності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

Пожуєва Т.О.,

професор,

*Національний університет «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя, Україна)*

ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ НА ТЛІ ВОЄННИХ ДІЙ

Національна безпека останнім часом знаходиться в центрі уваги практиків та науковців. Головна задача при цьому — це забезпечити ефективність та максимальну стабільність діяльності держави в цілому та її народногосподарського комплексу в поточний час та високий потенціал розвитку у майбутньому. Розглянемо одну з ключових складових даного процесу — економічну безпеку промисловості.

Як влучно зазначив Перерва П.Г. та Романчик Т.В. Забезпечення економічної безпеки промислових підприємств є важливою умовою безкризового функціонування і розвитку господарської системи підприємства [1, с. 56].

Саме тому у ситуації, що склалась на початок березня у Запорізькому регіоні група компанії «Метінвест» провела масштабне консервування (гаряче) об'єктів виробничої інфраструктури перемістивши фокус уваги на надання гуманітарної допомоги та її стратегічне планування. Так за підтримки Офісу Президента України та органів місцевого самоврядування Метінвест організував доставлення гуманітарної допомоги українцям, зокрема допомогу з евакуацією людей, забезпеченням харчуванням та проживанням на 6 тисяч місць у Запоріжжі [2]. Варто також звернути увагу на ще один об'єкт — це Мотор Січ. Рівно рік тому піднімали питання щодо націоналізації даного підприємства, штучно були створені умови щодо банкрутства одного ключових акціонерів — власника Skyrizon — Beijing Xinwei Technology Group [3]. На сьогодні ці рішення щодо майбутнього одного з провідних авіобудівних підприємств України призвело до того, що китайська компанія Skyrizon та інші інвестори з КНР заявили, що через суд Гааги планують стягнути з України щонайменше \$ 4,5 млрд за збитки, яких зазнали через українського виробника авіадвигунів Мотор Січ. Про це заявили в Skyrizon у соціальній мережі WeChat [4].

«Відповідно до «Угоди між урядом України та урядом КНР про залучення та взаємний захист інвестицій», що набула чинності 31 жовтня 1992 року, китайські інвестори вимагали визнати Україну такою, що порушила двосторонню інвестиційну угоду, і виплатити позивачам повну компенсацію всіх понесених збитків на суму понад \$4,5 млрд», — написали китайські інвестори [4]. Таким чином вже можна

стверджувати про напружені стосунки із Китаєм. І як би не вийшло так, що у відкритому протистоянні Росії, США та Китаю Україну не зробили цапом відбивайлом. А в усьому цьому знов постраждають люди, що працюють на Мотор Січ, компанія вже була змушена відмовитись від авіап перевезень на невизначений строк [5]. Позиція В. Зеленського по даному питанню однозначна — у інтерв'ю НВО він пообіцяв, що не дозволить отримати контрольний пакет акцій Мотор Січі жодній іноземній державі, поки він лишається при владі [6].

Перерва П.Г., Романчик Т.В. зазначають, що гарантувати економічну безпеку підприємству та його комерційний успіх в конкурентній боротьбі на цільовому ринку, може комерціалізація (впровадження) інновацій, яка є важливим засобом підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства, забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його продукції на світовому та національному ринках [1, 56].

З огляду на ситуацію, яка склалась із містоутворюючими підприємствами Запорізького регіону саме така стратегія має стати провідною.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г. Інноваційна діяльність як фактор економічної безпеки промислового підприємства / П. Г. Перерва, Т. В. Романчик // Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції : монографія / заг. ред.: С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми : Триторія, 2018. – Розд. 2.1. – С. 56-74.

2. Інформація щодо діяльності підприємств Metinvest у Україні // Холдинг Metinvest / 22.03.2022 / URL: <https://metinvestholding.com/ua/media/news/update-on-operations-from-metinvest-in-ukraine>.

3. Софіенко Н. Китайський інвестор Мотор Січ збанкрутував // Ліга Бізнес / 23.02.2022, 13:50 / URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/kitayskiy-investor-motor-sich-obankrotilsya>.

4. Софіенко Н. Справа Мотор Січ. Китайські інвестори хочуть через суд Гааги стягнути з України \$4,5 млрд // Ліга Бізнес / 29.11.2021, 09:22 / URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/delo-motor-sich-kitayskie-investory-hotyat-cherez-sud-gaagi-vzyskat-s-ukrainy-45-mlrd>.

5. Зкрытие воздушного пространства Украины // Мотор Січ / 24.02.2022 / URL: https://flymotorsich.com/ru/news#news_item_142.

6. Разбор: 6 главных вопросов о Мотор Сич, или Как Украина дошла до национализации // Ліга Бізнес / 04.03.2021, 12:33 / URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/cards/istoriya-motor-sich-v-shesti-voprosah-kto-kak-i-pochemu-vtyanul-ukrainu-v-bitvu-kitaya-i-ssha>.

Пономарьова О.О.,
*к.ю.н., старший науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
(м. Київ, Україна)*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації (РФ) проти України Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 було введено воєнний стан в Україні. З 24 лютого 2022 року та території нашої держави розпочалася війна, війна в цивілізованій європейській країні. Країна агресор з перших днів обстрілює та наносить бомбардування по військових об'єктах, об'єктах промислового значення, по об'єктах інфраструктури та житлових будинках мирних людей. Агресор вбиває мирних людей, а також завдає неймовірної шкоди навколишньому середовищу. Від збройного вторгнення країни агресора навколишньому середовищу завдається неабияка шкода, яка може призвести до великої екологічної катастрофи на планеті на багато років, а можливо і століть і не лише на території України, адже можливі екологічні катастрофи не мають кордонів (наприклад, застосування ядерної, хімічної, біологічної зброї). Під час війни фіксуються злочини проти довкілля, які спричинені обстрілами та бомбардуваннями енергетичних об'єктів, промислових підприємств, здійснення бомбових атак на нафтові бази, забруднення річок та морів та багато інших злочинів проти довкілля. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України збирають дані, які були і будуть зафіксовані по всій країні, екологічних злочинів, які скоєні РФ проти довкілля України та будуть направлені до міжнародних судів з відповідними позовами. Один з прикладів екологічної загрози ми чітко спостерігали у Чорнобильській зоні, де агресор здійснював ворожі обстріли АЕС та неодноразові підпали лісів у зоні відчуження атомної електростанції. Подібних прикладів завданню шкоди і нанесення загрози екологічній безпеці зафіксовано дуже багато по всій території України.

Екологічна безпека як складова національної безпеки України є важливою для забезпечення життєдіяльності людини і громадянина нашої країни. Україна формує політику національної безпеки нашої країни та забезпечує її виконання шляхом реалізації положень Конституції та законів України.

Забезпечення національної безпеки є стратегічним завданням та важливою функцією держави, основною сферою діяльності її політичних і державних інститутів. Національна безпека гарантує повну реа-

лізацію життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, забезпечення сприятливих умов існування та розвитку нації, збереження та примноження її матеріальних і духовних цінностей[1].

Важливою складовою та ресурсом національної безпеки є здоров'я її громадян, яка забезпечується також і завдяки сприятливим факторам навколишньому середовищу. На сьогодні ми гостро відчуваємо потребу у припиненні злочинів, які шкодять людині через забруднення екології нашої країни, а саме через пошкодження промислових об'єктів, завданню шкоди по енергетичній безпеці, ядерній безпеці, екосистемі тощо.

Закон України «Про національну безпеку» містить визначення національна безпека України під якою законодавець визначає захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. На сьогоднішній день відомо багато зафіксованих екологічних злочинів навмисно скоєних РФ, що є потенційними загрозами та в деяких випадках призводять до катастрофічних наслідків, які несуть потенційну загрозу людству, тваринам та природі.

Законодавець в Кодексі цивільного захисту України (далі - КЦЗУ) надає визначення поняттю *надзвичайна ситуація* — обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Пунктом 25 статті 2 КЦЗУ під *небезпечною подією* законодавець визначає подію, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків.

Держава вживає заходів для збереження національної безпеки України та подолання вже існуючих надзвичайних ситуацій та небезпечних подій, які завдані РФ аби якнайшвидше подолати гуманітарні катастрофи, аварії, пожежі та інші небезпечні події, які призводять до порушення нормального функціонування екологічної безпеки. У подоланні надзвичайних ситуацій задіяні зусилля усіх служб державного і не лише значення, зокрема ЗСУ, ДСНС, медичні служби,

правоохоронні органи та багато інших служб. Варто відзначити, що громадяни України не залишаються осторонь і допомагають службам спеціального призначення у подоланні надзвичайних ситуацій, аби уникнути великомасштабних екологічних катастроф.

Статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено заходи правового режиму воєнного стану, а саме у частині 2 зазначеній статті ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану.

Відтак виділимо декілька аспектів для підтримки функціонування екологічної безпеки під час та після війни для можливості збереження людської популяції та екосистеми, по-перше для забезпечення прав людини і громадянина щодо екологічної безпеки, яка є частиною національної безпеки України та для захисту права на життя і здоров'я громадян і майбутніх поколінь важливо фіксувати під час воєнного стану екологічні злочини та повідомляти про це Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та громадські організації, які опікуються екологічною безпекою, щоб за скоєнні екологічні злочини країна агресор відповіла перед українським народом у міжнародних судах.

По-друге для забезпечення стану захищеності суспільства та навколишнього середовища від екологічних загроз Україна відповідно до статті 27 частини 2 Угоди ТРІПС має право захистити права людини і механізмами права інтелектуальної власності «*Члени можуть не допускати патентування винаходів, перешкоджання комерційного використання яких на їх території необхідно для захисту громадського порядку (ordre public) або суспільної моралі, зокрема охорону життя або здоров'я людей, тварин або рослин, або яке необхідне, щоб запобігти завданню значної шкоди навколишньому природному середовищу за умови, що таке виключення не зроблено тільки тому, що використання заборонено їх законодавством*». В умовах воєнного стану та у період відновлення після війни для забезпечення національної безпеки Україна країна має право скористатися статтею 73 Угоди ТРІПС та «...вжиття будь-яких заходів, які він (Україна) вважає необхідними для захисту його основних інтересів безпеки...» [2].

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 910 від 31.10.2018 «Воєнно-медична доктрина України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-%D0%BF#Text>.
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.

Работягова Л.І.,
провідний науковий співробітник
відділу промислової власності,
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР НА ВИКОРИСТАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Формування національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності, на думку О.Б. Бутніка-Сіверського, має набувати ознак інноваційності національної безпеки України з урахуванням таких принципів: принципу побудови національної безпеки на сукупності вже наявних і спеціально створюваних органів; принципів структурно- функціональної системи; принципу формування стратегії; принципів процесу стратегічного управління; принципів створення та впровадження в господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності; принципу дифузії інновацій з позиції прав інтелектуальної власності [1].

Як інформація комерційна таємниця належить до окремого виду об'єктів цивільних прав (ст. 177 Цивільного Кодексу України). Як оборотоздатний об'єкт цивільних прав комерційна таємниця бере участь в цивільному обігу, тому актуальною є проблема правової охорони цієї інформації в угодах, що укладаються суб'єктами цивільних прав та виникаючих на цій основі зобов'язальних відносинах. Однак на теперішній час не має однозначного правового вирішення питання, що стосується достатності заходів щодо збереження конфіденційності комерційної таємниці в договірних відносинах.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці (ч. 2 ст. 505 Цивільного Кодексу України). Відповідно до Господарського Кодексу України це коло відомостей дещо звужується до відомостей, пов'язаних з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання (ч. 1 ст. 36). При цьому суб'єкт господарювання має право визначити склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю а також спосіб її захисту.

Майнові права інтелектуальної власності, зокрема право на використання комерційної таємниці, належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

Зважаючи на ризик розкриття комерційної таємниці під час укладення ліцензійного договору ліцензіару слід зважити вигоду, яка може бути отримана від такого договору та збитки, які можуть бути завдані внаслідок несанкціонованого розкриття комерційної таємниці ліцензіатом. Для цього необхідно проаналізувати відповіді на наступні запитання.

1. Чи є комерційна таємниця основним елементом комерційної діяльності ліцензіара? Чи забезпечує вона його найважливіші конкурентні переваги? Якщо відповідь на кожне з двох питань є стверджувальною, то укладення ліцензійного договору є недоцільним, оскільки малоймовірно, що вигода, отримана від такого договору, може компенсувати потенційну шкоду від можливого неправомірного розкриття комерційної таємниці.

2. Чи може ліцензіар отримати конкурентну перевагу, якщо ліцензіат порушить договір або не виконає зобов'язання щодо нього? Слід зважити на те, що порушення договору ліцензіатом може надати ліцензіару важелі для зміни умов договору на більш сприятливі для нього.

3. Якими є найбільш ймовірні наслідки неправомірного розкриття комерційної таємниці ліцензіатом і чи є можливість зменшити негативні наслідки від такого розкриття? Наприклад, наслідки розкриття комерційної таємниці ліцензіатом в Інтернеті неможливо усунути.

Однак, у разі розкриття ліцензіатом комерційної таємниці клієнту, наслідки можуть бути усунені таким чином. Якщо відомості, що становлять комерційну таємницю, знаходяться у письмовій формі, ліцензіат повинен на матеріалах проставляти штамп з позначкою «Конфіденційно» або зробити певним чином аналогічне застереження. Якщо відомості, що становлять комерційну таємницю розголошено в усній формі, то ліцензіат повинен негайно надати письмове повідомлення із зазначенням того, що таке усне повідомлення становить комерційну таємницю. При цьому в обох випадках ліцензіат повинен укласти зі стороною, якій розкрита комерційна таємниця договір про конфіденційність.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що при появі будь-якої (навіть щонайменшої) можливості отримання або розголошення комерційної таємниці певною особою або групою осіб укладається Договір про конфіденційність (Confidentiality or Confidential Agreement); Договір про нерозголошення (Non-disclosure Agreement); Договір про секретність (Secrecy Agreement) [2].

Не зважаючи на те, що договір про конфіденційність не передбачений актами цивільного законодавства України, однак відповідно до ч. 1 ст. 6 Цивільного Кодексу України сторони мають право

укласти такий договір, якщо він відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

Договір про конфіденційність є однією з найбільш зручних механізмів охорони прав на комерційну таємницю, який надає свободу вибору відомостей, що становлять комерційну таємницю, кола договірних осіб, строку охорони, забезпечує децентралізований характер охорони прав на комерційну таємницю. Використання договірних зобов'язань дозволяє попередити розголошення комерційної таємниці, що на практиці набагато доцільніше, ніж застосування санкцій за наслідки такого правопорушення.

4. Чи заслуговує передбачуваний ліцензіат довіри? Якщо він протягом тривалого часу був партнером ліцензіара в комерційних угодах, то ризик неправомірного розкриття комерційної таємниці є невеликим.

5. Чи існують технології, здатні замінити ліцензіару технологію, відомості про яку становлять комерційну таємницю? Якщо конкурентна перевага, що забезпечується ліцензіару відомостями, що становлять комерційну таємницю є незначною, то негативний вплив їх неправомірного розкриття є також незначним.

6. Чи існує для ліцензіара можливість об'єднати комерційну таємницю з іншою своєю технологією чи послугою? У цьому випадку, якщо застосовується ефективна маркетингові стратегії, збитки при розкритті комерційної таємниці можуть бути мінімальними. Наприклад, публічне розкриття секретів формули кока-коли не мало б істотного впливу на діяльність компанії у зв'язку з тим, що сила бренду та розгалужена дистриб'юторська мережа гарантувала би від отримання значної шкоди.

7. Чи зможе ліцензіар забезпечити правові, організаційні, технічні та інші заходи щодо збереження секретності комерційної таємниці, тобто протягом дії ліцензійного договору комерційна таємниця не стане загальнодоступною? Ліцензіат може вимагати доказів цієї умови. Будь-які відомості не будуть вважатись комерційною таємницею, і ліцензіат не буде мати ніяких зобов'язань стосовно цих відомостей, якщо відомості стають розголошеними в результаті вчинення ліцензіаром умисних або необережних дій або в результаті допущення ліцензіаром бездіяльності внаслідок умислу або необережності з його боку [3].

При складенні ліцензійних угод часто використовують готові стандартні форми, які, однак, не охоплюють усіх можливих ситуацій. Особливу складність становить формулювання умов ліцензійного договору на використання комерційної таємниці. Розглянемо деякі з них більш детально.

Зазвичай в договір включають перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю і документів, в яких вони містяться або

додають такий перелік як додаток до договору, який є його невід'ємною частиною.

В договорі повинен бути зазначений строк, протягом якого зберігається зобов'язання додержуватись конфіденційності щодо комерційної таємниці після припинення його дії. Дуже часто такі договори не передбачають якогось обмеження в часі, а просто містять фразу наступного змісту: «положення про нерозголошення комерційної таємниці, що містяться в цьому договорі, продовжують діяти після припинення будь-яких відносин між сторонами укладеного договору».

Щоб уникнути непорозуміння стосовно того, чи є інформація на момент розголошення ліцензіатом комерційною таємницею в договорі доцільно встановити конкретний строк заборони розголошення, наприклад, п'ять або 10 років після закінчення або припинення дії договору таким чином: «протягом 5 (п'яти) років з дати укладення договору сторона, яка одержує комерційну таємницю, не буде розголошувати ніякої інформації, отриманої нею від сторони, яка розголошує комерційну таємницю, будь-якій іншій фізичній або юридичній особі і не буде використовувати цю інформацію для своєї власної вигоди».

Зважаючи на те, що важко визначити, чи припинив ліцензіат використання комерційної таємниці, ліцензіар може вимагати відповідний документ від посадової особи ліцензіата, який свідчить про припинення використання відомостей, що становлять комерційну таємницю. Крім того, ліцензіар може застосовувати додаткові договірні права, такі як інспекція на місці.

Заздалегідь обумовлена неустойка, що набагато перевищує звичайні ліцензійні платежі, здатна утримати ліцензіата від використання (навмисного або ненавмисного) комерційної таємниці після закінчення або припинення дії ліцензійного договору.

До ліцензійного договору має бути включений розділ, який розкриває заходи, спрямовані на виправлення наслідків порушення ліцензійного договору та кроки, що вживаються у разі його порушення. Зарубіжні автори рекомендують включати до тексту договору умову про допустимість вимоги винесення попередньої судової заборони. Оскільки в деяких юрисдикціях не дозволяється включати до договору фрази, здатні впливати на рішення суду на користь сторони, яка звертається за попередньою судовою заборонаю, сторони можуть включити до тексту ліцензійного договору вимогу щодо внесення судової застави для забезпечення попередніх судових заходів.

У ряді випадків сторони домовляються, що збитки від неправомірного розкриття комерційної таємниці не можуть бути компенсовані. Це полегшує суду ухвалення рішення про попередню судову заборону. При цьому обговорюється, що у разі неправомірного розкриття комерційної таємниці, якщо порушення не може бути ком-

пенсовано, виплачується неустойка, розмір якої встановлюється під час до укладення договору [4].

В договорі необхідно чітко визначити зобов'язання ліцензіата, а саме: адміністративні, фізичні та технічні заходи, що запобігають розголошенню комерційної таємниці. У загальному випадку ліцензіат, повинний додержуватись того ж самого ступеня секретності стосовно отриманих відомостей, які становлять комерційну таємницю, котрого ця сторона додержується стосовно своїх власних відомостей, що становлять комерційну таємницю такого ж самого ступеня секретності.

Адміністративні заходи можуть включати наступне:

забезпечення доступу до відомостей, що становлять комерційну таємницю, обмеженої кількості фахівців, які безпосередньо використовують означені відомості у зв'язку з виконанням службових завдань або використання процедури реєстрації працівників для отримання доступу до таких відомостей;

обмеження копіювання документів в більшій кількості, ніж це зазвичай необхідно для виконання фахівцями службових завдань, і знищення копій, якщо необхідність в їх використанні відпадає;

призначення осіб, відповідальних за розробку та практичне здійснення заходів щодо забезпечення збереження відомостей, що становлять комерційну таємницю.

При цьому працівники ліцензіата, які безпосередньо пов'язані з забезпеченням та проведенням робіт, зазначених у договорі, повинні мати доступ до відомостей, що становлять комерційну таємницю тільки після підписання ними «Зобов'язання про нерозголошення комерційної таємниці» до трудового договору (контракту).

Фізичні запобіжні заходи передбачають обмеження доступу до пристроїв, за допомогою яких використовуються відомості, що становлять комерційну таємницю або відомості про секретну технологію в зоні, що охороняється. До технічних заходів зокрема відноситься використання електронних засобів доступу до відомостей, що становлять комерційну таємницю, з можливістю фіксування несанкціонованого доступу.

В ліцензійному договорі необхідно зазначити, що всі відомості, що становлять комерційну таємницю в будь-якій формі, які надаються ліцензіаром ліцензіату є і залишається виключно власністю ліцензіара.

Також в договорі важливо визначити, як дозволяється використовувати відомості, що становлять комерційну таємницю, і передбачити, що будь-яке інше використання заборонено або потребує окремого дозволу. Наприклад, сторони зобов'язуються використовувати відомості, що становлять комерційну таємницю, які було надано ліцензіаром, або стали відомими в ході співробітництва виключно в цілях виконання зобов'язань за цим договором.

Крім того, в договорі необхідно передбачити умову щодо повернення ліцензіару будь-яких носіїв, які містять відомості, що становлять комерційну таємницю. Це можна сформулювати в такій спосіб. Ліцензіат повинен повернути ліцензіару будь-які записи, примітки та інші письмові, друковані чи речові матеріали, котрі він має у своєму розпорядженні та котрі містять відомості, що становлять комерційну таємницю, негайно після надходження письмової вимоги з боку ліцензіара або після закінчення строку дії договору про конфіденційність.

Особливу складність представляють ліцензійні договори, за якими права на використання об'єктів інтелектуальної власності передаються разом із правами ні використання комерційної таємниці. Так, одним із найскладніших питань при складенні ліцензійного договору на використання торговельної марки є питання про додаткові права, що передаються у зв'язку з правом використовувати торговельну марку.

В Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 23.12.93р. №3689-ХІІ в редакції від 21.05.2015 р. (ч.8 ст. 16) прямо зазначається, що ліцензійний договір повинен містити умову про те, що якість товарів і послуг, виготовлених чи наданих за ліцензійним договором, не буде нижчою від якості товарів і послуг власника свідоцтва на торговельну марку і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови.

Зв'язок між товарами і володільцем свідоцтва на торговельну марку, яка використовується для їх маркування може бути збережена тільки в тому випадку, якщо володільець продовжує контролювати використання цієї торговельної марки, тому ліцензіар зацікавлений у високій якості ліцензійних товарів.

Зважаючи на це для ліцензіара має сенс забезпечити ліцензіата певними технологіями, які становлять комерційну таємницю, інакше нездатність останнього виробляти товари очікуваної якості може завдати непоправної шкоди гудвілу, втіленому у торговій марці.

Прикладом небезпек, що підстерігають сторони під час укладення ліцензійної угоди про використання різнорідних прав інтелектуальної власності, може бути судова суперечка між компаніями The Topps Company, Inc. (ліцензіар) та Cadbury Stani S.A.I.C. (ліцензіат), пов'язана з правами на комерційну таємницю, що передавались разом з правами на використання торговельної марки TOPPS у рамках одного ліцензійного договору, після закінчення строку дії договору.

У даній справі сторони уклали серію ліцензійних договорів про виробництво жувальної гумки кількома американськими компаніями. У першому ліцензійному договорі, укладеному в 1976 р. обумовлювалось, що при виробництві продуктів, які маркуються торговельною

маркою TOPPS, використовується технологія, що становить комерційну таємницю ліцензіара. Договір, укладений у 1980 р., не містив у явному вигляді положення про надання технології, що становить комерційну таємницю ліцензіара, але в ньому було положення про те, що торговельна марка TOPPS та технологія, що становить комерційну таємницю ліцензіара, повинні залишатися виключною власністю ліцензіара. Аналогічна умова містилась і в Договорі 1976 року.

Строк дії ліцензійного договору минув у 1996 р., проте відповідач продовжував використовувати технологію виробництва жувальної гумки, що становила комерційну таємницю ліцензіара. Позивач подав позов, стверджуючи, що таке використання комерційної таємниці порушувало його права на неї, а також договірні зобов'язання відповідача. Питання було у тому, чи заборонялося відповідачу використовувати комерційну таємницю після припинення дії ліцензійного договору. Суд першої інстанції виніс рішення на користь відповідача, ухваливши, що ліцензійний договір, укладений у 1980 р., не забороняв використання комерційної таємниці.

Апеляційний суд не підтримав це рішення, вказавши на суперечливий характер умов ліцензійного договору 1980 р. З одного боку, договір встановлював, що «торговельна марка та технологія, що становить комерційну таємницю ліцензіара, має завжди залишатися виключною власністю ліцензіара або його правонаступників». Крім того, право використовувати комерційну таємницю надавалося відповідачеві лише на час дії ліцензійного договору. Ці умови, здавалося свідчили на користь того, що відповідач не має жодного права продовжувати використовувати комерційну таємницю ліцензіара після закінчення строку дії договору.

З іншого боку, ліцензійний договір 1980 р. не містив у явному вигляді положень про те, що права відповідача закінчуються з настанням 1996 р. У тексті договору було лише чітко зазначено, що відповідач втрачає права на використання комерційної таємниці у разі дострокового припинення дії договору. Виходячи з цього, можна було трактувати договір таким чином, що у разі закінчення дії договору відповідно до його умов, відповідач продовжує мати право використовувати комерційну таємницю.

Через такі суперечливі інтерпретації тексту ліцензійного договору апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та повернув справу для подальшого розгляду. Отже, якби сторони своєчасно чітко сформулювали умови ліцензійного договору стосовно прав на комерційну таємницю після припинення дії договору, вони unikнули би тривалого та дорогого судового процесу [5].

Розглянутий приклад дозволяє зробити два основних висновків. По-перше, сторонам ліцензійного договору необхідно уважно підхо-

дити до внесення змін до тексту чинного договору. Так сторонам необхідно переконатися, що будь-яке суттєве відхилення від тексту більш раннього ліцензійного договору відображає справжній намір сторін.

По-друге, слід переконатися, що у ліцензійному договорі обумовлено можливі наслідки завершення його дії. Зокрема це стосується прав на комерційну таємницю. У тексті договору необхідно ясно зазначити, чи матиме ліцензіат право продовжити використовувати комерційну таємницю після припинення дії договору, а також чи мають відомості, що становлять комерційну таємницю, бути поверненими ліцензіару або, залежно від обставин, їх повинно знищити.

Список використаних джерел:

1. Бутнік-Сіверський О.Б. Принципи формування національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності: теоретичний зріз розвитку. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 3. 2018. С. 70–83.

2. Правовой режим договоров о конфиденциальности. URL: <http://www.miripravo.ru/forms/confidentiality/0.htm>

3. Штумпф Г Договор о передаче ноу-хау. М.: Прогресс, 1976. 376 с.

4. Мэггс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. М.: Юристъ, 2000. 400 с.

5. Wilkof N. Observations On Licensing. Sure, You Terminated The Trademark License, But What About The Trade Secrets? WIPR. 2008. V. 22. № 8. P. 25-26.

Сахацька Є.І.,
студентка гр.БЕМ-818а
Національний технічний університет «ХПІ»
Перерва П.Г.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИХ РИЗИКІВ

У цей час, коли все у світі змінюється з великою швидкістю, важливо встигнути за всіма тенденціями. Економічний розвиток тісно пов'язаний з усіма змінами, вони прямо чи опосередковано впливають

на нього. І в цьому плані надзвичайно важливе місце займають питання національної та економічної безпеки нашої країни [1–20].

Проблеми національної економічної безпеки включають в себе різні рівні: рівень країни, рівень підприємства, рівень окремого бізнесу. Економічна безпека будь-якої країни представляє собою інтегровану систему забезпечення ефективного захисту промислового підприємства та його майна, стабільної роботи бізнес-процесів, усунення або мінімізації можливих втрат. Економічна безпека підприємства — це стан, у якому найефективніше використовуються корпоративні ресурси та забезпечується його стійке функціонування. При будь-якому розвитку постійно виникають деякі питання та проблеми. Навіть, якщо брати приклад людини. Вона виростає з дитини, котра до певного часу не розуміє що відбувається навколо та що з цим робити. З часом, ця дитина починає адаптуватися до змін зовнішнього середовища та до змін всередині її оточення.

Кожен рівень економічної безпеки характеризується рівнем економічних ризиків, які в певній мірі і характеризують її рівень. Особливе значення в забезпеченні економічної безпеки країни мають інноваційні ризики, рівень яких багато в чому визначає можливість інтелектуально-інноваційного розвитку країни. Інноваційний ризик — це ймовірні загрози інноваційній діяльності підприємства, які визначають ймовірність втрат, які виникають при вкладенні коштів (або капіталу) у виробництво та впровадження нових технологій, товарів і послуг, які, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку [3, 9, 11, 18].

Інтелектуально-інноваційні ризики поділяються на:

- операційні (пов'язані з політикою, фінансами);
- надзвичайних ситуацій (пов'язані зі стихійними лихами, антропогенними небезпеками);
- ринкові (пов'язані з конкурентоспроможністю, валютою);
- організаційні (пов'язані із страйками, втратою цінних кадрів);
- проектні (ризик замовника, інвестиційні ризики).

Неможливо повністю уникнути ризиків інноваційної діяльності, проте є можливість їх мінімізації. Одним із традиційних варіантів мінімізації інноваційного ризику є диверсифікація діяльності, що полягає в розподілі усіх наявних ресурсів і зусиль дослідників для виконання різноманітних, безпосередньо не пов'язаних один з одним інноваційних проектів, або навіть зовсім не пов'язаних ніяким чином.

Таким чином, можна зробити висновок, що інтелектуально-інноваційні ризики економічної безпеки на всіх рівнях її визначення представляють собою невід'ємну частину бізнес-діяльності, вона буквально побудована на них. Іноді вказані види ризиків можуть

породжувати нові загрози економічній безпеці державі (підприємства), інколи вони навпаки в певній мірі сприяють її розвитку, вдосконаленню.

Виходячи з цих посилок, пропонуємо визначати рівень економічної безпеки країни (регіону, галузі, підприємства, бізнесу) з урахуванням рівня інноваційного ризику. Виконання поставленої задачі пропонуємо вирішувати з використанням наступних положень.

На наш погляд, система національної економічної безпеки може бути представлена як сукупність взаємопов'язаних і взаємно зумовлених підсистем: оціночної, інструментальної, підсистеми факторів, сили та результативності впливу та суб'єктів забезпечення економічної безпеки та ін. Сутність цих пропозицій представлено на рис. 1.

Слід зазначити, що багато інтелектуально-інноваційних ризиків мають здатність ставати загрозами безпеці за певних обставин, через це можна говорити про них як про потенційні загрози, тому що певні види ризиків і є загрозами. Ризики виступають найбільш об'ємним поняттям порівняно з загрозами, і тому можна сказати, що система національної економічної безпеки є системою, що орієнтується на ризик, а це означає, що першооснова для рішень апарату управління з безпеки – виявлення, аналіз та оцінка ризиків. Неможливо завжди і всюди уникнути ризиків та ризикованих ситуацій. Уміння грамотно ризикувати – це насамперед уміння проводити кордон між виправданим та невиправданим ризиком у кожному конкретному випадку.

Одним із традиційних варіантів мінімізації інноваційного ризику є диверсифікація діяльності, що полягає в розподілі усіх наявних ресурсів і зусиль дослідників для виконання різноманітних, безпосередньо не пов'язаних один з одним інноваційних проектів, або навіть зовсім не пов'язаних ніяким чином. Якщо один із проектів виявиться збитковим, то інші, успішні, можуть покрити втрати, що виникнуть [6, 12, 19].

В якості заключного висновку відмітимо, що протягом багатьох століть існування та розвитку людство постійно перебуває під впливом будь-яких загроз (ризиків). Небезпека може бути виражена як об'єктивно існуюча можливість, яка негативно впливає на соціальний організм, де йому може бути заподіяна будь-яка шкода, завдано шкоди, яка погіршить її стан, або надасть її розвитку динаміку або параметрів, які будуть небажаними. Виходячи з вищевикладеного, зробимо висновок, що метою державної діяльності щодо забезпечення економічної і національної безпеки має бути створення можливостей для прогресивного розвитку держави та громадян у цілому. Така діяльність передбачає створення системи запобігання збитків і втрати, створення умов захисту інтересів товариств, прискорений

інноваційний розвиток на засадах ефективної інтелектуально-інноваційної діяльності підприємств реального сектору економіки.

Рис. 1. Взаємозв'язок підсистем оцінювання складових економічної безпеки з урахуванням інтелектуально-інноваційного ризику

Джерело: побудовано авторами

Література

1. Мамаєва Л.Н., Дмитриєва А.В., Лукьянова О.Н. Риски экономической безопасности предприятия // ИБР. 2019. №4 (37). С.52-55.
2. Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.

3. Товажнянський В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

4. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

5. Гладенко І.В. Мониторинг виробнично-комерційної діяльності промислового підприємства / І.В.Гладенко, П.Г.Перерва, В.Л.Товажнянський, Т.А.Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22.

6. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies. Miskolc : Miskolc University Press. 2010. Volume 7. Number 2. S.171-183.

7. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliyeva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

8. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.

9. Kosenko O.P., Kobieliyeva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

10. Kocziszky G., Kobieliyeva T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.

11. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

12. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

13. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч. посібн. для інж.-техн. вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

14. Перерва П.Г. Комплаенс-програма промислового підприємства: сутність і задачі // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

15. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

16. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком : зб. наук. праць – Харків : ХНЕУ. 2011. № 4 (101). С. 258-260.

17. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

18. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

19. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

20. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. «Технічний прогрес і ефективність виробництва». Харків : НТУ "ХПІ". 2015. № 25 (1134). С. 79-84.

Тарасенко Л.Л.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного
та корпоративного права юридичного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
(м. Львів, Україна)*

ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Авторське право потребує комплексного вдосконалення. Спеціальний закон у цій сфері – Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон про авторське право) залишився єдиним законом, який Україна не змінила в процесі здійснення реформи законодавства про інтелектуальну власність для адаптації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС.

Особливо, потребують оновлення відповідні законодавчі норми щодо використання об'єктів авторського права в цифровому середовищі. Це є важливо і для забезпечення національної безпеки країни.

Загалом закон про авторське право містить обмаль спеціальних норм, які унормовують авторські відносини у цифровому середовищі. Доцільно згадати про кілька визначень базових понять, пов'язаних з Інтернетом, які містяться у ст. 1 закону, серед яких визначення веб-сайту, веб-сторінки, облікового запису, гіперпосилання та інші. У ст. 50 Закону про авторське право є згадка про Інтернет-піратство як вид порушення авторських та суміжних прав. А ст. 52-1 закону унормовує порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет (це вітчизняний аналог загальновідомого порядку «take down notice» щодо припинення порушень ав-

торських прав в цифровому середовищі), ефективність застосування якого в Україні наразі залишається дискусійним питанням.

Тому закон про авторське право потребує змін в руслі вдосконалення його норм, які б могли реально врегулювати відносини щодо авторських прав у цифровому середовищі.

У цьому дослідженні зосередимо увагу на аналізі об'єктів авторського права з урахуванням їх можливостей бути використаними у цифровому середовищі.

Так, закон про авторське право у ст. 8 містить перелік об'єктів авторського права. Цей перелік наведено одним списком без групування об'єктів за певними критеріями. Водночас ЦК України у ст. 433 класифікує всі об'єкти авторського права на 4 види: 1) літературні та художні твори; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних); 4) інші твори.

На нашу думку, всі об'єкти авторського права можна поділяти на ті, які:

- можуть існувати лише у цифровій формі (комп'ютерна програма);
- існують переважно у цифровій формі (письмові твори, бази даних, фотографії, аудіовізуальні твори, музичні твори, твори дизайну);
- існують переважно не у цифровій формі або взагалі не можуть існувати у цифровій формі (твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, картини, твори ужиткового мистецтва тощо).

Невизначеним з точки зору закону є правовий режим таких об'єктів авторського права як відеоігри (комп'ютерні ігри), мультимедіа, телеформат та деякі інші новітні об'єкти. Але правова суть вказаних об'єктів може бути предметом окремої наукової дискусії.

Зупинимося детальніше на характеристиці об'єктів авторського права і їх використанню у цифровому середовищі.

Першим видом об'єктів є письмові твори публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (наприклад, книги, брошури, статті). Цей вид творів є одним з найбільш поширеним.

Письмові твори можуть створюватися і існувати як в цифровій формі (наприклад, текстове наповнення веб-сайту, розміщення книги, статті, іншого інформаційного матеріалу в мережі Інтернет), так і не в цифровій.

Станом на сьогодні, на нашу думку, переважна більшість письмових творів створюється одразу у цифровій формі – шляхом набору тексту на комп'ютері, ноутбучі, планшеті, телефоні тощо (безумовно, письмові твори можуть створюватися і шляхом рукописних текстів або можуть бути створені шляхом набору на друкарській машинці, але, вважаємо, що це є винятки із загального правила про первісне цифрове створення письмового твору). Для прикладу, згадаймо кількість файлів з текстом, які зберігаються у кожного з нас на комп'ютері (без-

умовно, не всі ці файли, або не всі частини тексту можуть бути об'єктами авторського права). В подальшому автор (або особа, якій належать майнові авторські права) самостійно вирішуватиме про способи (форми) використання створеного (набутого) твору. Зокрема, йдеться про можливість видання книги, опублікування статті в певному друкованому виданні (інформаційне, наукове тощо).

Проте у більшості випадків письмові тексти (різного характеру) після їх створення і надалі існують та використовуються саме у цифровій формі, зокрема, розміщуються в мережі Інтернет, або просто продовжують використовуватися у електронній формі. Тому цифрова (електронна) форма використання письмових творів є переважною станом на сьогодні.

Окрім того, звертаємо увагу на те, що друковані видання (книги, статті в інформаційних та інших виданнях) також можуть бути оцифровані шляхом сканування, фотографування. Безумовно, оцифрування письмового (друкованого) твору слід трактувати як форму використання твору, і якщо ця дія виконується не автором, вона потребує його згоди (або згоди іншого суб'єкта авторського права, який володіє майновими авторськими правами). Винятком є оцифрування, яке може підпадати під випадки вільного використання твору (ст. 21–25 закону про авторське право).

До слова випадки та порядок вільного використання твору також потребують вдосконалення і осучаснення з урахуванням використання в цифровому середовищі в різний комерційний та некомерційний спосіб практично усіх об'єктів авторського права. Зокрема, йдеться про необхідність запровадження (або запозичення) випадків використання творів на засадах вільних публічних ліцензій (ліцензії creative commons, GPL та інші).

Характеристика письмової інформації у цифровій формі як певної інтелектуальної власності може створити проблеми для здійснення прав у мережі Інтернет. Національне законодавство України містить як на рівні Конституції України, так і на рівні законів положення про можливість держави обмежити ряд прав в інтересах національної безпеки, в тому числі йдеться і про право на поширення інформації в мережі Інтернет (більшість такої інформації охороняється авторським правом). Виправданим є обмеження російських Інтернет-ресурсів в Україні, які поширюють неправдиву інформацію як про події в Україні загалом, так і про події на Сході України та в Криму.

Тому письмові твори незалежно від їх виду є дуже поширеними об'єктами авторського права, які використовуються у цифровому середовищі, і але їх слід використовувати з урахуванням законодавства про національну безпеку.

Усні твори також доволі часто отримують відтворення у цифровому середовищі. Так, виступи, лекції, промови та інші усні твори можуть бути записані в аудіо-, чи відеоформаті. Такий запис зазвичай зберігається як файл у цифровому форматі на певному комп'ютері або іншій пристрої (наприклад, телефон, планшет тощо). Запис повинен здійснюватися або автором, або іншою особою за згодою автора.

В подальшому аудіозапис або відеозапис такого усного твору може бути оприлюднено в мережі Інтернет (зокрема, в Youtube або на іншому веб-ресурсі), або такі записи можуть надаватися заінтересованим особам на їх запити та звернення (у тому числі оплатно). Великою популярністю останнім часом користуються аудіо- та відеолекції на різноманітну тематику, які розповсюджуються або на безоплатних, або на оплатних засадах в мережі Інтернет (з вільним доступом, або через певний сайт після отримання дозволу на таке прослуховування, перегляд). Знову ж таки в інтересах національної безпеки поширення певних відео в мережі Інтернет може бути обмежено або заборонено.

Комп'ютерні програми є єдиним поіменованим об'єктом авторського права, який існує виключно в цифровій формі та не може існувати в будь-якому іншому форматі. З визначення комп'ютерної програми, яке наведено у ст. 1 закону про авторське право, вбачається, що комп'ютерна програма є файлом – набором інструкцій у певному вигляді (слова, коди, цифри тощо), що виражений в формі, яку може зчитати комп'ютером, який і приводять його у дію для досягнення певної мети. Правове регулювання комп'ютерної програми є недосконалим та потребує значного вдосконалення, оскільки кількох норм в законі про авторське право є недостатньо для визначення належного правового режиму комп'ютерної програми, способів та форм її використання, захисту авторських прав на неї тощо. Комп'ютерні програми часто використовуються у кібервійні між Україною та Росією. Зокрема, важливими є антивірусні програми, які спрямовані на захист вітчизняних баз даних, державних реєстрів, веб-сайтів державних органів влади тощо, що є важливо для забезпечення національної безпеки.

Бази даних та фотографії на даний час змінили «аналогову» форму у виключно цифрову. Поодинокі випадки створення та використання баз даних або фотографій не у цифровій формі не змінюють того факту, що ці об'єкти станом на сьогодні можна сміливо називати об'єктами авторського права, які існують виключно у цифровій формі. Для прикладу всі бази даних станом на сьогодні створюються в електронному форматі та використовуються на комп'ютерах та інших подібних пристроях. Фотографії також створюються в електронному форматі шляхом фотографування на цифровий фотоапарат або на

інший пристрій, який містить фотокамеру (телефон, смартфон, планшет тощо). В умовах війни з Росією було заборонено поширення фотографій в мережі Інтернет, на яких зображено українську військову техніку, її переміщення, результати обстрілів та інші об'єкти, важливі для забезпечення національної безпеки.

Тому хоча бази даних та фотографії існують переважно у цифровій формі, ця «переважність» чітко прямує до 100 %. Аналогічно створюються та використовуються практично завжди в електронному форматі і аудіовізуальні твори. Всі види фільмів та інші аудіовізуальні твори створюються (як і фотографії) з використанням цифрового обладнання, в подальшому ці записи (які існують у формі файлів) обробляються та фіксуються на певному матеріальному носії (знову ж таки, зазвичай у вигляді одного зведеного файлу певного формату, на якому зафіксовано відео). Тому аудіовізуальний твір, як і база даних, як і фотографії, теж повністю переходить у цифрову форму створення та використання.

Твори образотворчого мистецтва традиційно можуть існувати не у цифровій формі (картини, малюнки), можуть бути оцифровані (сканування, фотографування картин малюнків), але можуть створюватися і в електронному форматі як твори дизайну (цифрові малюнки, логотипи тощо). Подібне використання мають і твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва. Так, традиційно творами архітектури є креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди тощо. Власне креслення, ескізи, проекти можуть створюватися і в електронній формі з використанням специфічного програмного забезпечення. В подальшому ці твори відтворюються у будинках, спорудах, інших творах містобудування.

Висновки. Більшість об'єктів авторського права мають цифрову форму вираження. Практичні всі об'єкти авторського права одразу створюються в електронній (цифровій) формі і в подальшому використовуються у такому ж форматі. Діджиталізація суспільних відносин зумовлює зміну правового режиму більшості об'єктів авторського права, способів їх використання. Водночас чинне правове регулювання авторського права відстає від технічного розвитку та цифрового прогресу, який зумовлює зміну форм існування багатьох об'єктів авторського права, та способів їх використання. Тому одним з пріоритетів вітчизняного законодавця повинно стати комплексне реформування законодавства про авторське право, в тому числі з урахуванням впливу цифрового середовища, в якому ми усі живемо, а також з врахуванням інтересів та потреб забезпечення національної безпеки країни.

Ткаченко А.М.

*Зав. каф. Підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Національний університет «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя, Україна)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ НА ТЛІ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ

Проблеми забезпечення безпеки виникли одночасно з формуванням державності і нерозривно пов'язані з історичними етапами розвитку економічних відносин, географією і сприйняттям зовнішнього світу [1, с. 81].

Ключовою складовою банківської безпеки є економічна безпека банку. З одного боку, вона є самостійним елементом безпеки банку, з іншого — характеризує економічні аспекти кожного з елементів безпеки: охорони, режиму, інформаційно-аналітичного забезпечення. Можна з певністю стверджувати, що забезпечення економічної безпеки як банківської системи України, так і окремого комерційного банку, зважаючи на їх виняткове значення для соціально-економічного розвитку держави, — складна і багатогранна проблема, яка потребує постійної уваги. Сьогодні функціонування в Україні банків пов'язана з низкою проблем. Залучаючи грошові ресурси та надаючи кредити клієнтам на комерційних засадах, банки суттєво розширили мережу послуг у вітчизняній фінансово-кредитній сфері, здійснили значний вплив на економіку країни, однак воєнна агресія з боку сусіда відкинула роботу банківських установ на десятиріччя назад.

Українська банківська система ще не зовсім усвідомила появу акціонерних та приватних банків, адже за часів Радянського Союзу банки у своїй діяльності не відчували ризику, оскільки були державною власністю. Не прияли появі конкурентного середовища й націоналізація окремих банківських установ, що пройшла після початку агресії з боку Російської федерації. І навіть визнаючи необхідність таких заходів, не можна відкидати, що дані заходи не сприяли налагодженню економічної безпеки, хоча й вирішували питання національної (таке ось протиріччя). Таким чином відповідальність за зобов'язаннями позичальників перед кредитними інституціями врешті-решт знову понесла держава в особі відповідних міністерств та відомств. Таким чином ми отримали ситуацію, що протирічить самій суті демократичної держави та ринкової економіки, коли банки мають втратити можливість прикриватися державою та стати дієвими інституціями. Ці рішення перш за все позначитись на вітчизняному фондовому ринку. Але проведену націоналізацію варто

усе ж назвати вимушеною та необхідною, оскільки за роки незалежності неналежна захищеність від економічних ризиків та загроз стала однією з причин банкрутства та припинення діяльності значної кількості банків і небанківських кредитних установ. Вивчення цієї проблеми показує, що в багатьох випадках своєчасно виявити та попередити негативні наслідки не вдалось з причини прорахунків в організації роботи служб, які мали забезпечувати захист інтересів банку. Як правило, такі прорахунки були пов'язані з помилками у виборі пріоритетів, з відсутністю чіткого уявлення про загальну стратегію та конкретні заходи забезпечення безпеки банку, з розбалансованістю зусиль підрозділів, що беруть участь в забезпеченні безпеки. При тому не можна забувати й про зниження довіри населення і к результат — недоотримання державними та недержавними банками коштів від населення. Водночас умови конкурентної боротьби роблять нерівномірним розвиток підприємницької діяльності, у тому числі й у банківській сфері. Це, в свою чергу, створює необхідність постійного пошуку шляхів удосконалення виробництва і технологій та зберігання їх у таємниці. Разом з тим пошук ринків, боротьба за клієнтів і нейтралізація конкурентів вимагають усебічної інформації. За таких умов ефективна діяльність банку може бути реалізована вжиттям як пасивних заходів безпеки, пов'язаних із різними видами захисту, так і активних дій сил безпеки, насамперед спрямованих на створення сприятливого інформаційного простору для роботи банку. Поєднання таких заходів у практичній діяльності банку можна зрозуміти як його безпеку.

Підвищена увага з боку науковців та практиків до вирішення наявних проблем не забезпечили їх задовільного розв'язання. В працях вчених спостерігається значний перекис в сторону «силових» і «технічних» методів захисту та заходів щодо попередження протиправних шахрайських дій або злочинних намірів відносно банків. Висвітлення актуальних, але розрізнених питань, не задовольняє вимогам системності, недостатньо пов'язане з дійсними економічними проблемами, слабко корелює з усіма обставинами роботи конкретних банківських установ, особливо на тлі воєнних подій.

Між тим, одним з інструментів захисту домінантних інтересів комерційних банків у ході їх повсякденної діяльності виступає механізм забезпечення економічної безпеки, який сприятиме повенній відбудові. Сьогодні, коли прагнення до збільшення прибутків суб'єктів ринку банківських послуг активізує конкурентну боротьбу, а нестабільна ситуація, досить несподівані та різкі її зміни обумовлюють готовність банку до роботи в кризових умовах, з досить високим ступенем ризику, іноді на межі втрати своєї ліквідності, потреба у запровадженні такого механізму продовжує загострюватись. При

цьому в економічній літературі бракує будь-яких методик практичного впровадження даного механізму, що наводить на думку до переймання передового досвіду країн, які так саме постраждали від воєнної агресії.

В контексті зазначених обставин мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу, узагальнення банківської практики, літературних джерел теоретично обґрунтувати основні напрямки вдосконалення процесу забезпечення економічної безпеки банку з урахуванням особливостей його функціонування за умов ринкових відносин і високої ризикованості сфери діяльності, самофінансування і самоокупності, а також запропонувати практичні заходи щодо вдосконалення роботи служби безпеки в напрямі підвищення рівня економічної безпеки за воєнного та повоєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Петреман Т. В., Дубич К. В. Економічна безпека України: державне управління. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 19. С. 80–86. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.19.80

2. Национализация "ПриватБанка": рассмотрение дела заморозили до конца мая // Экономическая правда / <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/04/14/672965/>

Троцька В. М.,
*кандидат юридичних наук,
завідувачка сектору розпорядження авторськими
та суміжними правами
відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*

ЗНИЩЕННЯ ОРИГІНАЛІВ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Питання охорони культурних цінностей набули особливої актуальності з перших днів вторгнення російських військ на територію України. 25 лютого 2022 року зруйновано будівлю Іванківського історико-краєзнавчого музею, в якому перебувало більше двадцяти картин з колекції всесвітньовідомої української художниці Марії Примаченко [1]. 23 березня 2022 року в Маріуполі зруйновано будівлю Художнього музею імені Архипа Куїнджі, де зберігалися кар-

тини українських художників — Івана Айвазовського, Миколи Глушенка, Тетяни Яблонської, Михайла Дерегуса та інших [2]. Наразі доля картин не відома. Факт вандалного поводження з культурними цінностями, змушує замислитися не лише над питаннями їх збереження під час війни відповідно до законодавства про музеї та музейну справу, а й можливості захисту прав на твори в рамках законодавства про авторське право. У зв'язку з цим виникають питання: Чи дозволяє національне законодавство здійснювати такий захист прав у разі знищення оригіналу твору? Що потрібно зробити для удосконалення законодавства?

Згідно з ч. 1 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі — Закон) [3] авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки. Тобто, закон чітко розрізняє право власності на матеріальний носій, на якому зафіксовано об'єкт, та авторське право на цей об'єкт. Матеріальний об'єкт, в якому втілено оригінал твору образотворчого мистецтва, може перебувати у власності (чи користуванні) музею, якщо інше не передбачено договором, укладеним з автором (правонаступниками) твору та цим закладом. Навіть, якщо власність (чи право на використання) переходить на картину — матеріальну річ, авторське право залишається за його автором (правонаступниками). Відтак, залишаються чинними авторські права на твори образотворчого мистецтва — картини, навіть якщо їх оригінали втрачені, зокрема й у зв'язку з руйнуванням музею.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону власникові матеріального об'єкта, в якому втілено оригінал твору образотворчого мистецтва, не дозволяється руйнувати цей об'єкт без попереднього пропонування його авторові твору за ціну, що не перевищує вартості матеріалів, витрачених на його створення. Якщо збереження об'єкта, в якому втілено оригінал твору, є неможливим, власник матеріального об'єкта, в якому виражено оригінал твору, повинен дозволити авторові зробити копію твору у відповідній формі.

Однак, такі норми діють у мирний час, а не під час війни. Складно уявити, що окупанти робитимуть будь-які пропозиції перед тим, як зруйнувати музей, знищити картини. Отже, застосування цього положення у разі проведення воєнних дій на території, де перебуває музей із колекцією творів, не вбачається можливим.

Законом охороняються особисті немайнові права і майнові права автора (його правонаступників), пов'язані зі створенням та використанням твору. Автору, зокрема, належать такі особисті немайнові права: вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-

якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. Знищення оригіналу твору можливо розглядати як посягання на твір, що спричинило його втрату для автора (правонаступників). Проте, для доведення такого факту потрібно надати докази того, що дії особи зашкодили честі та репутації автора. Так, відповідно до ст. 439 Цивільного кодексу України автор має право протидіяти будь-якому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора. У разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами.

За приписами ст. 50 Закону порушенням авторського права, що дає підстави для захисту такого права, у тому числі судового, є вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права, визначені ст. 14 цього Закону. За захистом свого авторського права автори (правонаступники) мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції. Автор, а у разі його смерті спадкоємець, має право подавати позови до суду, зокрема про відшкодування моральної (немайнової) шкоди (ч. 1 ст. 52 Закону).

У контексті досліджуваної теми, варто згадати справу, що розглядалася судами за позовом художника Володимира Кузнецова до ДП «Мистецький Арсенал» про визнання дій протиправними, відшкодування моральної шкоди та виплату компенсації за порушення авторського права за знищення картини співробітниками музею [4]. У 2013 році в «Мистецькому Арсеналі» проходила виставка. Художника запросили взяти в ній участь та створити картину на стіні (муралу) в приміщенні цього музею. Картину під назвою «Коліївщина: Страшний суд» не було завершено художником, відповідачем прийнято рішення про те, що твір експонуватись не буде та відповідно стіну співробітниками зафарбовано. Суд, розглядаючи матеріали справи зазначив, що «вказане порушення прав позивача безумовно завдало йому моральних страждань, оцінюючи їх характер та наслідки». «Суд виходив з того, що порушень визначених ст. 50 вказаного Закону встановлено не було. При цьому ст. 52 Закону надає право у разі порушення інших прав автора звертатись до суду про відшкодування моральної шкоди» [5]. Суд визнав, що художнику було завдано моральної шкоди та зобов'язав відповідача її відшкодувати.

З наведеної справи слідує, що автор (правонаступники) має право звертатися до суду за захистом прав та інтересів, й суд може притягнути до відповідальності осіб, винних, якщо не у порушенні авторського права, то у порушенні цивільних прав та інтересів в ці-

лому. Так, відповідно до ст. 16 Цивільного кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Особа, яка вважає, що її права порушені, має можливість застосувати способи захисту, зокрема, відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Втім, якщо особа скористається таким правом, може виникати питання, пов'язане з особливостями порушень, вчинених під час війни, зокрема, визначення особи - відповідача у справі для звернення до суду. Потрібно встановити особу, яка зруйнувала музей з картинами, що в ньому знаходилися, чи надала команду, керувала відповідною військовою операцією. Це може виявитися складним завданням. Водночас, розгляд цивільних справ з іноземним елементом може здійснюватися за «законом суду», тобто юридичною підставою застосування іноземного права на території України є норми Цивільно-процесуального кодексу України, Закону України «Про міжнародне приватне право» тощо [6]. Суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, зокрема у випадках, якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи - відповідача; у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України (ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

З огляду на наведене, існує низка проблемних питань, пов'язаних із захистом авторського права на оригінали творів у разі їх знищення, що потребують законодавчого вирішення. У зв'язку з цим, варто розглянути питання про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Пропонується визначити, що до особистих немайнових прав автора (правонаступників) належить право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також знищенню оригіналу твору. Введення таких норм дозволило б здійснювати дієвий захист прав на твори відповідно до законодавства про авторське право, як під час мирного, так і воєнного часу.

Список використаної літератури:

1. На Київщині окупанти знищили музей з унікальними творами Марії Приймаченко: фото URL: <https://kyiv.tsn.ua/na-kiyivschini-okupanti-znischili-muzey-z-unikalnimi-tvorami-mariyi-priymachenko-foto-1991434.html>

2. Хмельницька В. У Маріуполі окупанти знищили музей імені Архипа Куїнджі URL: <https://tsn.ua/ato/u-mariupoli-okupanti-znischili-muzey-imeni-arhipa-kuyindzhi-2017675.html>

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

4. Постанова Верховного Суду від 16 травня 2019 року Справа № 757/29202/17, провадження № 61-36783св18 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=81877411&red=100003fc1bd233b9c26d7b29a26d618a3a9ec6&d=5>

5. Рішення Печерського районного суду міста Києва від 12 грудня 2019 року. Справа № 757/7903/15-ц URL: https://protocol.ua/ua/znishchennya_kartini_koliivshchina_strashniy_sud_spivrobotnikami_dp_mistetskiy_arsenal_sud_vvagae_takim_shcho_ne_porushue_avtorskih_prav_hudognika_prote_zavdae_yomu_moralnoi_shkodi_na_sumu_1000_00_grn

6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Лист від 16.05.2013 № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13#Text>

Цибульов П.М.,
д.т.н., професор, помічник ректора
Юрчишин О.Я.,
к.т.н., доцент, директор департаменту
Хмарський А.Л.,
начальник відділу КПП ім. Ігоря Сікорського

СУЧАСНА РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ У СТВОРЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняного озброєння і військової техніки (ОВТ) є важливою і актуальною. у розроблені і виробництві нових зразків ОВТ. У розроблені і виробництві нових зразків ОВТ вирішальну роль відіграють результати фундаментальних та прикладних наукових досліджень, які, за своєю суттю, є об'єктами права інтелектуальної власності (ОПІВ). Важливим завданням є пошук оптимальних шляхів і можливостей для імплементації ОПІВ у кінцевий продукт.

В розвинених країнах дієвим інструментом для цього є націо-

нальна інноваційна система (НІС), яка, відповідно до моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковіца [1], представляє собою модель взаємодії між університетами (наукою), промисловістю (бізнесом) і владою (урядом) (Рис.1). Але ця модель добре працює тільки у країнах із сталою ринковою економікою, і вона не придатна для країн з перехідною економікою, до яких відноситься Україна.

Рис. 1. Модель «потрійної спіралі» Г.Іцковіца.

В Україні застосовується лінійна модель інноваційної системи [2], що успадкована від планової економіки колишнього СРСР (Рис. 2). Ця модель охоплює послідовно етапи від виникнення інноваційної ідеї до виробництва і реалізації інноваційної продукції. Модель містить в собі всі елементи «потрійної спіралі»: наука (дослідження і розробка), бізнес (виробництво і реалізація), уряд (фінансування і посередництво).

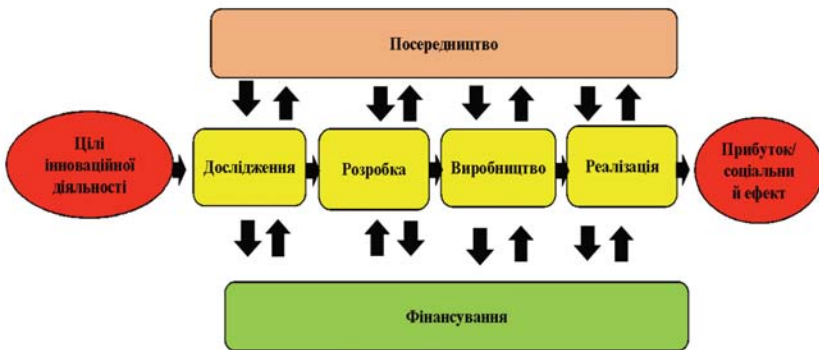

Рис. 2. Лінійна модель інноваційної системи.

Але ця модель працює незадовільно внаслідок відсутності міцних зв'язків між її елементами, а також відсутності сталого державно-приватного партнерства при фінансуванні її етапів.

Так, дослідження виконуються переважно у ВНЗ та інститутах академій наук; розробки — у галузевих науково-дослідних інститутах та конструкторських бюро; виробництво продукції — на підприємствах, переважно з приватною формою власності. Між цими елементами системи практично відсутній зв'язок. Спроба ввести у закон України «Про інноваційну діяльність» статтю про технологічних брокерів - не дала бажаних результатів.

Недосконалою є також система фінансування етапів інноваційного процесу. Так, ВНЗ та академічні інститути практично повністю фінансуються в плановому порядку з державного бюджету. Ці установи виконують фундаментальні і прикладні дослідження, результати яких, як правило, не мають продовження і осідають у формі наукових звітів або дисертацій. В наукових установах також немає коштів для фінансування дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт, а підприємства (бізнес) не фінансують їх, оскільки це пов'язано із значними ризиками.

Зважаючи на викладене вище, приходимо до висновку, що ні модель «потрійної спіралі», ні лінійна модель інноваційного процесу, в якій відсутні зв'язки між виконавцями, а також комплексне фінансування — не придатні для створення конкурентоспроможного ОВТ.

Озброєння і військова техніка є особливим видом інноваційної продукції, яка повинна мати максимально можливий рівень конкурентоспроможності, оскільки вони призначені для захисту найціннішої цінності — життя людей. Тому, дослідження, розробка та виробництво ОВТ повинні бути чітко сфокусовані на конкретний вид, технічні характеристики, обсяг і термін їх виробництва.

Для реалізації процесу створення і виробництва ОВТ найбільш придатною є лінійна модель інноваційного процесу з елементами інтерактивності. Для здійснення інноваційного процесу доцільно використовувати проектну схему управління, а фінансування всіх етапів моделі повинно виконуватися через держзамовлення. Держава повинна також здійснювати закупівлю готової продукції.

Можлива модель інноваційної системи для досліджень, розробок і виробництва озброєння та військової техніки представлена на рис.3. За цією моделлю технічне завдання на конкретний зразок озброєння чи військової техніки формують збройні сили України (ЗСУ), оскільки саме вони найбільш обізнані в тому, які зразки, з якими технічними характеристиками, в якій кількості і в які строки будуть потрібні ЗСУ на дату їх промислового виробництва.

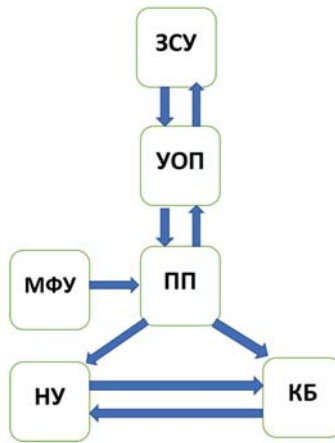

Рис. 3. Можлива модель інноваційної системи для досліджень, розробок і виробництва озброєння та військової техніки.

За цією моделлю ЗСУ формують і передають технічне завдання державній корпорації «УКРОБОРОНПРОМ» (УОП), яка визначає головне промислове підприємство (ПП), що буде виробляти конкретний зразок озброєння або військової техніки. Міністерство фінансів України забезпечує комплексне фінансування ПП по конкретному проекту, одночасно покладаючи на ПП повну відповідальність за його виконання.

Промислове підприємство розробляє технічну пропозицію на виробництво конкретного виду озброєння чи військової техніки, а також технічні завдання на виконання фундаментальних та/або прикладних досліджень для обраної ним головної НУ, а також на розробку зразка ОВТ для обраного КБ. Одночасно ПП передає НУ та КБ відповідну долю фінансування.

Інтерактивність цієї моделі полягає у тому, що в рамках отриманого фінансування ПП може залучати до виробництва інші промислові підприємства, НУ — інші НУ, КБ — інші КБ. Але повна відповідальність за виконання проекту покладається на головні ПП, НУ і КБ.

Література:

1. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии: Монография / Пер. с англ. под ред. А.Ф. Уварова. – Томск: Том. гос. ун-т систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.
2. Цибульов П. Трирівнева модель національної інноваційної системи України // Nauka innov. 2018, 14(3). – С. 5–14.

Череп А.В.,
д.е.н., професор
Череп О.Г.,
д.е.н., професор

Запорізький національний університет

ДОЦІЛЬНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Існуюча ідеологія національної безпеки заснована на протидії системі існуючих загроз, що для України є надзвичайно актуальним в умовах російсько-української війни. Національна безпека може характеризувати цілісну, закінчену систему життєздатності усього об'єкту в цілому і може забезпечити розвиток і безпеку усіх його складових частин.

Наукові дослідження показують, що мають високий рівень національної безпеки лише ті країни, державна організація яких складає всебічну захищеність усіх аспектів громадського буття. Таким чином, однією з найважливіших вищих цілей будь-якої державності була і залишається національна безпека країни, існуючого суспільного устрою і системи громадських стосунків, що склалися, забезпечення всебічної соціальної захищеності народу. Суспільство — головний чинник життєзабезпечення кожної людини і кожна людина знаходиться в складній системі громадських стосунків. Безпека суспільства зміцнюється у міру зростання продуктивних сил і міри розвиненості його інституціональної системи.

Національна безпека країни забезпечується за рахунок перелічених груп чинників тільки за умови зростання їхньої продуктивності, що охоплює декілька компонентів: продуктивність базових ресурсів (природних); продуктивність індустріальних чинників (праця, капітал); продуктивність постіндустріальних чинників (інформація, інновації, знання) [1]. Всі ці чинники тісно пов'язані із інтелектуальним розвитком суспільства.

Показники інтелектуального розвитку залежать від рівня мотивації людини до отримання знань та навичок. У своїй теорії В. Врум зазначає, що для появи мотивації необхідно очікування відповідної винагороди. Отже задля підвищення замотивованості населення державі необхідно надати достатньої якості рівень освіти, достатній рівень заробітної плати та належні умови праці (рис. 1).

Рис. 1. Чинники замотивованості студентів до навчання
Сформовано авторами на основі [2, 3, 4]

Отже, задля мотивації до навчання необхідна державна політика, яка передбачає відповідний рівень фінансування освіти, надання стипендій та премій за успіхи у навчанні. Також потрібно мати очікування та розуміння необхідності навчання для здобуття високого статусу в суспільстві шляхом отримання певної професії та заробітної плати. Тому, окрім фінансування освіти, держава повинна сприяти забезпеченню гідних умов праці та

відповідного і достатнього рівня заробітної плати для населення.

У рейтингу країн світу за рівнем індексу освіти Україна посідає 46 місце (індекс 0.797) [5]. На початок навчального року 2019/2020 в технікумах, коледжах та училищах усього навчаються 173 585 осіб, а в університетах, академіях та інститутах 1 266 121 осіб [6, 7].

Прогресивні сучасні держави зосереджують свою увагу та сили на розвитку людського потенціалу, наданні якісної освіти та отриманні практичних вмінь. Задля забезпечення конкурентоспроможності країни важливою є політика розвитку соціального інтелекту. На стан інтелектуального розвитку і рівень розвитку конкурентоспроможності та інновацій країни впливає рівень і якість системи освіти. Про рівень інтелектуального розвитку населення свідчить рівень IQ.

Таблиця 1

Показники рівня освіти, індексу ефективності національних систем освіти, витрат на освіту, індексу глобальної конкурентоспроможності, рівню науково-дослідницької активності та рівню національних витрат на НДДКР

Країна	Індекс рівня Освіти [8]	Індекс ефективності національних систем освіти [9]	Витрати на освіту (%) [10]	Індекс глобальної конкуренто-спроможності [11]	Індекс людського розвитку [12]	Глобальний індекс інновацій [13]	Рівень науково-дослідницької активності (к-сть статей) [14]	Рівень національних витрат на НДДКР (% від ВВП) [15]
США	0.899	100	5.0	83.7	0.920	60.6	422 808	2.84
Китай	0.649	51.8	1.9	73.9	0.758	53.3	528 263	2.19
Німеччина	0.946	70.3	4.8	81.8	0.939	56.5	104 396	3.09
Швейцарія	0.896	87.2	5.1	82.3	0.946	66.1	21 379	-
Японія	0.850	64.2	3.2	82.3	0.915	52.7	98 793	3.26

Згруповано на основі [8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15]

Нами досліджено показники України у міжнародних рейтингах Індекс рівня освіти і відображено їх взаємозв'язок із Індексом людського розвитку,

Дані дослідження показують, що індекс рівня освіти в Україні у 2020 році складав 0,797, що є більш, ніж високим значенням і свідчить про високий потенціал України серед європейських країн.

Мотивація інтелектуального розвитку (табл. 2) необхідна задля підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку конкурентної праці. Держава повинна використовувати політику мотивування молоді до інтелектуального розвитку задля підвищення рівня національної безпеки країни.

Дані, які наведено в табл. 2 показують високий рівень інтелекту українців та необхідність і доцільність мотивування суспільства до інтелектуального розвитку, адже рівень інтелектуального розвитку (коєфіцієнт інтелекту) впливає на економічний розвиток країни.

Отже, задля підвищення замотивованості населення державі необхідно надати достатньої якості рівень освіти, достатній рівень заробітної плати та належні умови праці.

Задля підвищення рівня національної безпеки держави необхідно впроваджувати політику регулювання та мотивації духовного зростання молоді. Можливість особистого благополуччя кожного громадянина залежить від ефективної взаємодії і відносин між людьми. Рівень життя та рівень особистої успішності залежить

від умов та благ, які здатен забезпечити тільки соціум, а не окремо взята людина. Тому від сприйняття людиною цінностей і її особистого рівня духовного розвитку залежить вплив на систему цінностей усього населення та загальних показників розвиненості громадян.

Таблиця 2

Показники коефіцієнту інтелекту (IQ), ВВП та індексу глобальної конкурентоспроможності за країнами світу

Країна	Коефіцієнт інтелекту [16]	ВВП (\$ МЛН) [17]	Індекс глобальної конкурентоспроможності [18]
США	98	21 427 700	83.7
Китай	100	14 342 903	73.9
Франція	98	2 715 518	78.8
Австралія	98	1 392 681	78.7
Бразилія	87	1 839 758	60.9
Єгипет	83	303 175	54.5
Канада	97	1 736 426	79.6
Конго	73	47 320	36.1
Нігерія	67	448 120	-
Україна	97	153 781	57.0

Згруповано автором на основі [16, 17, 18]

Задля підвищення рівня духовного розвитку держава впроваджує такі заходи, як протидія загрозам культурним та духовним цінностям, контроль за медіа інформацією, яку споживає населення, формування медіаграмотності та навички критичного мислення, залучення молоді до соціальних програм держави, підтримка мотивації інноваційної діяльності молоді, підтримка обміну досвідом та знаннями із закордонними освітніми закладами.

Список використаних джерел

1. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни : монографія / І. Г. Манцуров. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 76.
2. Коваленко Н. П. Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку / Н. П. Коваленко, Н. О. Боброва, О. В. Ганчо, С. В. Зачепило.- Медична освіта. 2020. № 3.- С.43- 48.
3. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. Режим доступу: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/Chernyuk.pdf>
4. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді / О. В. Гилюн // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; Центр соц.- політ. дослідж. – Д., 2012. – № 1 (81). – С. 102–104.

5. List of countries by Human Development Index. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_Human_Development_Index.

6. Державна служба статистики. Режим доступу: ukrstat.gov.ua

7. Заклади вищої освіти. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.

8. Українське студентство за кордоном. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>.

9. Все більше молодих людей бажає навчатися за кордоном. Режим доступу: [biznes.interia.plIndex of cognitive skills and educational attainment](https://knoema.ru/uzlvroe/index-of-cognitive-skills-and-educational-attainment). Режим доступу: <https://knoema.ru/uzlvroe/index-of-cognitive-skills-and-educational-attainment>.

10. Global innovation index 2020. Who Will Finance Innovation? Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf.

11. The State of U.S. Science and Engineering 2019. Режим доступу: National Science Foundation: Science and Engineering Indicators 2019.

12. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2019. Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

13. This knowledge economy assessment of Qatar ranks it using the following indices: the Knowledge Economy Index (KEI), Knowledge Index. Режим доступу: The World Bank Group: Knowledge Economy Index 2012.

14. IQ- рейтинг по странам. Режим доступу: <https://brainapps.ru/iq/rating>.

15. Gross domestic product 2020. Режим доступу: <https://data-bank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>.

16. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2019. Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

Nagy Szabolcs

doctor of Economics, Professor, Deputy Dean of the Faculty of Economics University of Miskolc (Miskolc, Hungary)

Tkachov Maksym

PhD, Associate Professor of the Department of Law, NTU «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkov, Ukraine)

Perereva Petro

doctor of Economics, Professor, Head of Department of Business Economics and International Economic Relations, NTU «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkov, Ukraine)

ECONOMIC CONSEQUENCES IN THE COUNTRY'S ECONOMY FROM VIOLATION OF EXCLUSIVE RIGHTS

An exclusive right is the right to use an object of intellectual property and dispose of it within the limits established by law. The copyright holder has the right, at his choice, to allow other persons to use the object or to prohibit its use. To understand the essence of the exclusive right, it is necessary to distinguish it from the right of authorship provided for some objects of intellectual property. The first right means the ability of the right holder to receive economic benefits from the use of the object. The owner of the second right can be indicated as the author, whose creative work created the object.

The development of information technologies has significantly facilitated access to intellectual property objects, simplified the commission of offenses in this area. At the same time, the attitude of society towards copyright infringement on the Internet is tolerant: the majority of citizens do not consider such actions to be theft or other behavior unacceptable from a moral point of view.

The generalization of the available scientific developments allowed the authors to identify, supplement and substantiate the following types (directions of formation) of economic losses of patent holders from infringement of intellectual property rights (the appearance of counterfeit, counterfeit).

Decreased consumer confidence in goods and services manufactured using a registered trademark. The presence of this type of damage occurs when counterfeit products have significant differences in quality compared to the original. As experience shows, a consumer who purchases a certain product or service is practically not at all interested in the fact whose exclusive rights to a trademark are violated or not.

Reducing the market share that was at the disposal of the trademark owner. The presence of this type of damage occurs when the coun-

terfeit products do not have significant differences in quality compared to the original product. But for any product, the market capacity has corresponding limits, which are not so easy to expand. The appearance of additionally manufactured products with similar consumer qualities will inevitably lead to certain negative consequences for the manufacturer: a decrease in sales of original products and the creation of excess stocks; the need to reduce prices to eliminate excess stocks (according to the law of demand). Note that in this case the capacity of the target market may not change, or may continue to grow, but the relative share of the right holder (licensor and/or licensee) will decrease rather than increase, or will increase at a slower pace.

Shortage of license fees by the right holder. The practice of patent-licensing market relations implies the existence of a license agreement between the patent holder (licensor) and the patent holder (licensee), which provides for the official permission of the copyright holder to use his intellectual product. For this permission, the licensee pays the licensor a certain fee in the form of a royalty or a lump sum, or a combination of both. If the rights to a trademark or other object of intellectual property are violated, then the right holder will not receive part of these payments under the current license agreements due to the fact that part of the products sold on this market was replaced by counterfeit or commercial offers for its supply to more profitable sellers and consumers (primarily in terms of price) conditions. Accordingly, its total income decreases, which leads to a decrease not only in the valuation of this intellectual property object, but also in the value of this business as a whole. Economic losses can be especially noticeable when the license fee is received by the licensor in the form of royalties.

Increasing the share of semi-fixed advertising costs. The value and prestige of the product and, accordingly, its trademark is largely ensured by the advertising and information impact of the subjects of the market process. All costs of financing this process, as a rule, are borne by the right holder, therefore, in case of violation of trademark rights, that is, the appearance of counterfeit (counterfeit) products on the market, the effectiveness of promotional activities will have an objective tendency to decrease. Under these conditions, in order to achieve the set goals related to this intellectual property object, it becomes necessary to increase the cost of additional advertising and information activities in order to restore business reputation and consumer confidence in connection with the violation of intellectual property rights.

Shortfall in income or profit (lost profit) by the right holder or owner of an exclusive license (licensee) due to the fact that part of the products sold on this market was replaced by counterfeit goods. At the same time, the right holder was unable to independently sell (deliver) the original

product to the territory or market of the patent due to the supply by the infringer of counterfeit (falsified) products or the use of the patented method of its production in the territory of the patent. Our research indicates that lost profits or lost profits are extremely difficult to define and prove.

Shortfall in income or profit (lost profit) by the right holder due to the failure to conclude commercial agreements with potential licensees, directly related to the appearance on the target market of counterfeit (falsified) products or the use of a patented method of its production in the territory of the possible validity of a license that was supposed to be issued to a third party and interest in which the third party as a result of the actions of the offender has been reduced or completely disappeared. A similar situation may occur when there are opportunities to assign a patent on certain commercial terms, but due to the same circumstances, such an agreement may become impossible, which can potentially lead to the loss of potential income opportunities for the patent owner (lost profits).

Potential losses (lost profits) resulting from the total or partial refusal of existing counterparties to supply batches of products manufactured using intellectual property (inventions, utility models, industrial designs, etc.) that are protected by patents. Along with this, there may also be cases of contraction of negotiations with potential consumers of such products in connection with the appearance on this market of counterfeit (falsified) products or commercial offers for their supply on more favorable terms for sellers and consumers (in terms of price). The status of lost profits in this direction can receive the status of direct losses if the refusal to supply concerns already manufactured products. And such a situation is more than possible, since deliveries do not always occur evenly, stocks of finished products can vary from zero (there are no stocks at all) to very impressive sizes.

Direct economic damage, along with lost profits, arises from the licensor (right holder) even when the licensee, on its own initiative, exceeds the amount of exclusive rights transferred to it under the license in relation to production volumes; the territories where it is produced, sold and consumed; type of license, etc.

Increase in specific costs of right holders for logistics. When counterfeit products appear on the market, the rate and quantity of sales of original products decreases, which can lead to an increase in the inventory of products from the copyright holder (and, accordingly, to an increase in the cost of their maintenance), changes in the schedule and rhythm of transporting products both to warehouses and to places direct sale.

Direct economic damage to the licensor in connection with the early termination of license agreements at the initiative of the licensee due to

existing losses in the use of the license and making a decision on its inefficient use. Moreover, a number of measures that were or could be taken to eliminate violations in the field of exclusive rights did not give positive results. Or these consequences were not effective enough.

Economic damage from the production of excess products. In some cases, losses in this area can be very significant, since the future of a part of the already manufactured original products, when the potential demand for it is replaced by counterfeit (fake), remains uncertain.

Collateral economic damage, the essence of which lies in the fact that difficulties in the production, sale and use of original products may affect other products that are in some way related to the main product.

Moral damage (damage) inflicted on right holders as an individual (in addition to direct and potential economic losses by court decision) or damage caused to the business reputation of the right holder as a legal entity (decrease in the value of goodwill). The latter can be determined on the basis of certain quantitative economic calculations, since, unlike non-pecuniary damage to an individual, there is a certain scientific and methodological basis for calculating the value of goodwill before the violation of the rights of the copyright holder and after this violation has been committed.

The increase in the number and complication of conflicts related to the protection of intellectual property rights is a significant, but far from the main circumstance, which took into account the proposals of many scientists to Ukrainian and Hungarian legislators on the need to resolve the issue of creating a specialized court that resolves disputes in the field of intellectual property, including production and distribution of counterfeit products. The most important factor in this case is the specificity of these disputes, the consideration of which requires not only deep legal knowledge, but also the ability to evaluate technical, scientific solutions. Judges who hear complex intellectual property cases have also resolved numerous divorce, debt collection, and similar disputes. The establishment of a specialized court allows not only to create a category of judges who understand the specifics of intellectual property, but also to include specialists in various fields of knowledge, which is impossible within the framework of ordinary courts of general jurisdiction. Such an organizational decision allows to improve the quality and efficiency of dispute resolution, to ensure the uniformity of judicial practice.

References

1. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВІРА-Р, 1998. 267с.
2. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // Управління розвитком. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.

3. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Тovaжнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ». 2009. № 36-1. С. 12-22
4. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko// Business Studies.- Miskolc : Miskolz University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.
5. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.
6. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.
7. Тovaжнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.
8. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.
9. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.
10. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.
11. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.
12. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
13. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.
14. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
15. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
16. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

17. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промислового підприємства: сутність и задачі // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

18. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

19. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч. посібник для інж.-техн. вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

20. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. Маркетинг і цифрові технології. 2021. Т.5, №3. С.18-29.

Schimpf Karin

PhD, Associate Professor of Magdeburg University Otto-von-Guericke (Magdeburg, Germany)

Perereva Petro

doctor of Economics, Professor, Head of Department of Business Economics and International Economic Relations, NTU «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkov, Ukraine)

INTELLECTUAL PROPERTY AS A FACTOR OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The concept of national security of Ukraine is a system of views on ensuring the security of the individual, society and state in the country from external and internal threats in all spheres of life. At the same time, economic, political, scientific, technical, environmental and informational factors play an important role. Realization of national interests of Ukraine is possible only on the basis of sustainable economic development. At the same time, the involvement of the results of scientific and technical activities in economic circulation is considered by the government of Ukraine as one of the key areas for the rise of the Ukrainian economy, ensuring the implementation of the national interests of Ukraine, which follows from the main directions of the implementation of state policy in this area.

Ensuring the legal protection of R&D results is one of the most important conditions for their introduction into economic circulation, the creation of an innovative market. Legal protection allows you to create a basis for observing the interests of our country, authors, investors and manufacturers of products from unfair competition in the process of dis-

seminating these results.

The latest technologies have become the main factor in economic development, in connection with which economic competition is increasingly determined by scientific and technical competition, which increases the role of intellectual property and stimulates scientific and technological progress, because reliable legal protection is a necessary condition for the creation and use of new technologies.

No matter how good the proposed science-intensive products are, their successful implementation is impossible without ensuring the safety of the rights to it or ensuring the safety of the rights of third parties. Thus, the protection of intellectual property today is one of the main aspects of relations.

Leaders of various structures are aware that commercial success also depends on the effective use of intellectual property, but often do not link the management of intellectual property with appropriate production processes and management decisions.

It is very important to consider not only what commercial success is due to obtaining patent legal protection, but also how great is the risk of disclosure of information contained in the application materials. After all, by patenting an invention, we agree to the publication of the information contained in the patent in exchange for the provision of legal protection for a certain period. That is, we are granted exclusive rights, and the information becomes publicly available.

Therefore, special attention should be paid to the development of an intellectual property management strategy at all stages of its creation and development. In the absence of legal protection for objects of exclusive rights, which by law excludes the possibility of illegal reproduction or use by third parties of the same object, developers would hardly have an incentive to create and develop their creations.

It should be noted that in addition to the right holder, who benefits from the industrial use of intellectual property and the prohibition of its use by third parties, consumers also benefit in a sense, since the protection of intellectual property, fair competition and fair trade practices promote creativity and thus lead to the creation more attractive and diverse consumer products.

In addition to patenting, there is another way to obtain protection, which is to keep information constituting a trade secret (know-how) as a trade secret. The complexity of this method lies in the fact that information protected in the trade secret regime can be simply disclosed or otherwise disclosed, and then its further preservation in the trade secret regime becomes meaningless, and the information becomes available to third parties. In the presence of a patent, it does not matter that someone else knows about the features of your invention, which can be

gleaned from the description of the application for this invention. So it doesn't matter how public the information is; if you have a patent, you will be protected.

In addition to these advantages for patent holders, there is also the danger of using the information contained in the materials of patent documentation for copying.

As can be seen, patent protection of intellectual property in different cases can be both a source of security threats and a tool to ensure it.

On the one hand, one of the threats to the economic security of an enterprise is the right of competitors to impose a ban on the production of products that are subject to their exclusive rights. On the other hand, the presence of an intellectual resource (that is, published information) expands the circle of participants in the innovation cycle, replicating products containing intellectual property, to the detriment of economic entities that have previously started in the innovation process.

Thus, the problem of protecting and protecting intellectual property is of particular importance for the security of the national economy. The prevalence of counterfeit products leads to a number of strategic losses for Ukrainian producers and consumers. Piracy not only brings losses to high-tech industries, owners of well-known domestic brands, corporations seeking to use advanced technologies, but also affects the country's reputation.

Therefore, an important stabilizing and stimulating role is played by a high-quality system of legal protection and protection of intellectual property, which helps to ensure fair competition, and also performs a control function over compliance with the law in the processes of creation, distribution and use of intellectual property, which will reduce the number of offenses in this area.

Another problem in the development of a competitive economy is the need to develop mechanisms for implementing the results of domestic research. This is possible only if the quality of domestic developments in the form of technologies ready for production is improved, especially since the presence of a patent regime for the protection of the results of intellectual activity in various countries of the world leads to the need to ensure their patent purity, which implies its use on the territory of certain countries without violating exclusive rights third parties.

In conclusion, I would like to note the need for scientific research to ensure the creation of a promising and promising scientific and technical reserve and further commercialization in the interests of the defense and security of the state.

For this it seems appropriate:

- provide advanced training of personnel in the innovation sphere;
- develop effective incentive measures for persons whose activities

are directly related to the creation of innovations, the development of new equipment and technologies;

- implement a set of measures to improve tax legislation in terms of creating favorable tax conditions for financing innovation and stimulating the technical re-equipment of enterprises;

- to carry out measures to ensure the legal protection of national interests in the implementation of international scientific, technical and technological cooperation;

- implement a set of measures to involve small and medium-sized businesses in the innovation process;

- achieving a high technical level of research results through patent research;

- ensure legal protection of the results of scientific and technical activities created at the expense of or with the involvement of budgetary funds.

These measures will help prevent the weakening of the country's scientific, technical and technological potential, the outflow of specialists and intellectual property abroad, the strengthening of external technological dependence and the undermining of Ukraine's defense capability.

References

1. Чернуха А.В. Роль интеллектуальной собственности в концепции национальной безопасности // *Право и безопасность*. 2008.

2. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // *Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.*

3. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

4. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів // *Управління розвитком*. Харків: ХНЕУ. 2011. № 4. С. 258-260.

5. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, Т.А. Кобелева // *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2009. № 36-1. С. 12-22

6. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladienko// *Business Studies.- Miskolc : Miskolc University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.*

7. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliyeva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle

// Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

8. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38.

9. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.

10. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

11. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.

12. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

13. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

14. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

15. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

16. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. Маркетинг і цифрові технології. 2021. Т.5, №3. С.18-29.

17. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

18. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

19. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

20. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

21. Romanchik, T.V., Kobeleva, T.O., Pererva, P.G. Compliance as a factor of innovative development of the enterprise. Bulletin of NTU "KhPI": Economic Sciences Series, 2018, №1, P.205-220.

22. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

Кодинець А. О.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтелектуальна власність є основою розвитку сучасної економіки кожної держави, а реалізація права особи на вільний розвиток своєї особистості, що виражається у втіленні унікальності внутрішнього світу у результатах творчості є основоположним, базовим правом людини. Забезпечення свободи творчості та надійне гарантування і захист прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності є одним із основоположних завдань держави.

Конституція України визнає та гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Значення зумовлює потребу створення сучасної системи нормативного регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності, яка б забезпечувала надійний захист прав їх суб'єктів, визнання творчих результатів та їх охорону від правопорушень.

Впродовж останніх декількох років була проведена ґрунтовна робота по оновленню спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності, закріпленню європейських підходів регламентації відносин охорони результатів творчої діяльності, проведено значні інфраструктурні зміни у цьому напрямі.

Зокрема, у 2019 р. було прийнято два закони у сфері інтелектуальної власності — Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів [1]» (у попередній редакції Закон «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем») та Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» (у попередній редакції Закон «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [2]). 21 липня 2020 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [3] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» [4]. Цими законами було

оновлене законодавство про охорону прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та торговельні марки, приведено його у відповідність до європейських підходів регламентації прав промислової власності.

Протягом 2017–2020 років також відбулися суттєві зрушення у сфері охорони об'єктів авторського права та суміжних прав. Так, у 2017 р. у зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [5] були внесені зміни до Закону України «Про авторське право і суміжні права» у частині, присвяченої захисту авторських та суміжних прав. У травні 2018 р. був прийнятий Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [6]. На розгляді Верховної Ради України перебуває ряд проєктів Закону України «Про авторське право і суміжні права» (№ 5552-1 від 09.06.2021 р. та інші), які мають на меті реформувати систему охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, у тому числі посилити захист авторських прав від піратства та інших порушень прав інтелектуальної власності.

Звичайно, запровадження воєнного стану на території України призупинили ці процеси. Водночас, у цих складних умовах виникли проблеми реалізації та захисту прав суб'єктів у сфері інтелектуальної власності, наслідком розв'язання яких стало прийняття 01 квітня 2022 р. Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [7].

Передусім, при оцінці положень цього Закону виникає питання щодо доцільності його прийняття, адже у пересічного споживача може сформуватися хибне враження, що в умовах війни сфера інтелектуальної власності не має бути пріоритетною, а введення воєнного стану вже є, саме по собі, достатньою підставою зупинення виконання відповідних зобов'язань, у тому числі у сфері інтелектуальної власності. Це не зовсім вірно.

Справді, торгово-промислова палата України (далі — ТПП України) листом ТПП України 28.02.2022 р. [8] офіційно засвідчила як форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили): військову агресію Російської Федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Як зазначено у листі ТПП «зазначені обставини з 24 лютого 2022 р. до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/

го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [8].

Водночас, при оцінці форс-мажору як підстави призупинення виконання зобов'язань необхідно враховувати, що зазначені обставини поширюють свою дію, передусім, на учасників приватно-правових відносин. Згідно ст. 617 Цивільного кодексу України обставини непереборної сили є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. Проте, у відносинах щодо набуття чи оформлення прав інтелектуальної власності обставини непереборної сили (форс-мажору) не можуть бути підставою відтермінування виконання певних юридично значимих дій (подання заявок та заперечень, сплати зборів та державного мита тощо), адже ці відносини виникають на підставі закону та мають публічно-правовий характер. Відтак, у зазначених відносинах воєнний стан не впливає на виконання своїх обов'язків їх учасниками.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності оперує категорією «поважна причина», що в окремих, визначених у законах випадках, може бути підставою для продовження (відтермінування) оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Наприклад, згідно ст. 12 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [9] строк надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва та сплати збору за публікацію про видачу свідоцтва подовжується, але не більш як на шість місяців, якщо до спливу зазначеного строку буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо строк надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва та сплати збору за публікацію про видачу свідоцтва пропущений з поважних причин, права заявника щодо заявки відновлюються у разі подання протягом шести місяців від спливу зазначеного строку відповідного клопотання. В іншій нормі — ч. 4 ст.18 Закону визначено, що дія свідоцтва або дія міжнародної реєстрації в Україні може бути припинена повністю або частково лише за умови, що власник свідоцтва чи міжнародної реєстрації не зазначить поважні причини такого невикористання.

Отже, лише в окремих визначених у законах випадках введення воєнного стану може вважатися поважною причиною відновлення пропущеного строку. При цьому, таке відновлення відбуватиметься не автоматично, а за умови подання відповідного клопотання та сплати встановленого збору.

Відтак, концепція Закону від 01.04.2022 р. [7] спрямована на забезпечення зупинення у період дії воєнного стану строків, пов'яза-

них з набуттям, оформленням та продовженням прав інтелектуальної власності. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, тому надзвичайно важливо у цей період створити правові механізми захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності, не допустити припинення прав інтелектуальної власності.

Прийнятий Закон зупиняє перебіг строків, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав, визначених спеціальними законами України у сфері інтелектуальної власності, а також надає можливість уповноваженим особам подати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді, тощо), подання яких вимагається спеціальними законами України у сфері інтелектуальної власності та іншими підзаконними актами, протягом дев'яноста днів від дня скасування воєнного стану, без сплати збору за продовження, подовження чи поновлення відповідних строків.

Відзначимо, що передбачені Законом правила зупинення перебігу строків не мають наслідком зупинення дії свідоцтв, патентів, якими засвідчуються виникнення прав інтелектуальної власності відповідно до законодавства, а також відповідних прав інтелектуальної власності. Під час дії воєнного стану встановлені законодавством права інтелектуальної власності продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права інтелектуальної власності у повному обсязі.

Фізичні особи та/або юридичні особи мають право подати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо), не пізніше 90 днів з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення, подовження або продовження строків, передбачених цими законами.

Позитивно оцінюючи зазначені положення Закону також підкреслимо, що підстави зупинення строків поширюються передусім на фізичних та юридичних осіб заявників та володільців охоронних документів, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності (Національний орган інтелектуальної власності) зобов'язаний як і раніше, так і надалі забезпечувати виконання своїх функцій у повному обсязі (тобто, приймати заявки, клопотання, рішення за наслідками їх розгляду тощо).

Ще одним Законом, який був нещодавно прийнятий Верховною Радою України та частково стосується прав інтелектуальної власності став Закон України «Про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка викори-

стонується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України» від 14.04.2022 р. [10]. Законом визнано Російську Федерацію державою-терористом, що вчиняє геноцид Українського народу, масові вбивства, міжнародні злочини в Україні, запроваджено заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України, використовувати латинські літери Z, V, а також офіційну символіку та емблеми збройних сил РФ та її органів на будь-яких рекламних, транспортних засобах, друкованих матеріалах, одязі, у місцях проведення масових заходів, в матеріалах будь-якої агітації, рекламі, ЗМІ, Інтернеті, соцімережах, творах (крім із засудженням цього режиму) [10].

Підсумовуючи розгляд особливостей охорони прав інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану в Україні, слід наголосити на важливості та своєчасності прийнятих нормативних положень, спрямованих на реалізацію та захист інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності у цих складних умовах.

Використані джерела:

1. Закон України «Про правову охорону географічних позначень» у редакції Закону від 19 вересня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

2. Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» у редакції Закону від 19 вересня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» від 21.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» від 21.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>.

5. Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23 березня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>.

6. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» 15 травня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>.

7. Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із

збройною агресією Російської Федерації проти України» від 01 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>.

8. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. Лист ТПП України від 28.02.2022 р. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavin-z-28-02-2022>

9. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.

10. Верховна Рада прийняла Закон про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка використовується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221769.html>.

Тверезенко О.О.,

*в.о. завідувача відділу промислової власності та
комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності НДІ ін-
телектуальної власності НАПрН України,*

к.ю.н., патентний повірений

(м. Київ, Україна)

ID ORCID: 0000-0001-8606-8679

УПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», затвердженим Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 (далі — Стратегія національної безпеки), визначено Основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки. До таких напрямків належить у тому числі забезпечення екологічної безпеки.

Стратегією національної безпеки визначено, що екологічна безпека, зокрема безпека середовища життєдіяльності людини, — один із найвищих пріоритетів. Для її забезпечення необхідно створити умови для підтримання екологічної рівноваги на території України, модернізувати комунальну інфраструктуру, посилити охорону навко-

лишнього природного середовища, упровадити новітні системи поводження з відходами і скоротити промислові викиди, забезпечити ефективне використання природних ресурсів, захищати ліси і водойми, розвивати заповідний фонд, запобігати виникненню негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та усувати їх (п. 56 Стратегії національної безпеки) [1].

Відповідно до Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index) Україна займає 60 місце. Найгірші показники в оцінці України становлять такі категорії: якість атмосферного повітря, умови для збереження біорізноманіття, стан екосистемних послуг, санітарія та управління відходами [2].

Зберігається негативний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи, наявні факти деградації територій природно-заповідного фонду на тимчасово окупованій території України. За даними Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища, через збройну агресію Російської Федерації проти України зруйновані екосистеми на території щонайменше 530 тис. гектарів, у тому числі у 18 природоохоронних територіях загальною площею 80 тис. гектарів. Дані Організації Об'єднаних Націй свідчать, що територія Донецької та Луганської областей перебуває на порозі екологічної катастрофи, причиною якої є забруднення повітря, ґрунту і води унаслідок затоплення вугледобувних підприємств [2].

24 лютого 2020 року московія після восьмирічних бойових дій на територіях окремих районів Донецької і Луганської областей розпочала повномасштабне військове вторгнення на територію України. Військові дії окупанта, як загроза національній безпеці країни, впливають на різні сфери нашої держави, у тому числі на екологію. Бойові дії охопили третину площ природно-заповідного фонду України. Рух важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд і бойові дії пошкоджують ґрунтовий покрив. Це призводить до деградації рослинного покриву і посилює вітрову та водну ерозію. Під час детонації ракет та артилерійських снарядів окислюються навколишні ґрунти, деревина, дернина, конструкції, а також утворюється низка хімічних сполук — чадний газ, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід тощо, велика кількість токсичної органіки. Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільняються в атмосферу. Війна негативно позначається на нашому довкіллі. Серед наслідків війни будуть руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах [3].

Московія вважає себе правонаступницею СРСР, у зв'язку з цим слід зазначити, що СРСР є учасником Конвенції про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого впливу на природне середовище. Згідно статті 1 зазначеної Конвенції кожна держава —

учасниця цієї Конвенції зобов'язується не вдаватися до військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способів руйнування, заподіяння шкоди або заподіяння шкоди будь-кому іншій державі-учасниці [4].

Оскільки на даний час значна частина території України перебуває під окупацією агресора або ведуться бойові дії, відсутні об'єктивні вихідні дані з оцінки зазначених негативних наслідків та формування плану заходів з подолання таких наслідків. Проведення екологічного моніторингу стану території України, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, з можливим залученням міжнародних екологічних експертів з метою оцінки екологічної ситуації, стає все більш актуальним [5]. На превеликий жаль у багатьох випадках відновлення економічної безпеки до довоєнного рівня або неможливо (оскільки знищені певні екосистеми) або таке відновлення вимагатиме тривалого часу. Наприклад, для відновлення пошкоджених війною лісів потрібно буде щонайменше 10 років [6].

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» відмічається необхідність впровадження екосистемного підходу в галузеву політику та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління, інтеграція екологічної політики до інших політик, обов'язкове врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування та у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку), у поєднанні з поліпшенням екологічних характеристик продукції, є шляхом до сучасної системної екологічної політики, що реалізується у країнах-членах Європейського Союзу [5].

Для подолання наслідків війни, у тому числі в екологічній сфері, необхідним є залучення новітніх технологій. Таке залучення може відбуватись різними шляхами, зокрема шляхом надання Україні міжнародної технічної допомоги або купівлі технологій відповідними державними установами України. Деякі технології можуть бути створені українськими підприємствами на підставі відповідних договорів, у тому числі ліцензійних. Так, наприклад, актуальним буде використання винаходів та корисних моделей, що відносяться до класу МПК В09С (відновлювання забрудненого ґрунту) [7]. Зокрема винахід «Спосіб комплексної переробки промислових і побутових відходів, що містять ртуть та її сполуки» (патент України № 121666 від 10.07.2020 р.) [8].

Враховуючи необхідність використання відповідних технологій у зв'язку з подоланням наслідків війни може бути застосовано некомерційне суспільне (громадське) використання винаходів і корисних моделей з урахуванням ст. 31 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угода ТРІПС) [9]. Положення цієї статті частково імплементовані в національне законодавство у ч. 3 ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [10] та Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу корисної моделі чи зареєстрованого компонування напівпровідникових виробів [11]. Положення цих НПА є чинними в Україні понад 18 років, однак наявність зазначених НПА не забезпечила фактичну можливість їх застосування: на сьогодні жодного дозволу Урядом України не видано у зв'язку з відсутністю чіткого механізму для надання такого дозволу, зокрема під час некомерційного використання винаходу (корисної моделі).

Вищенаведене свідчить, що військовими діями, руйнацією інфраструктури та екологічно небезпечних підприємств на території військових дій в Україні порушено екологічну рівновагу, зруйновано чи завдано значні пошкодження на підприємствах, у тому числі стратегічних, знищується тваринний та рослинний світ, здійснюються терористичні акції проти атомних електростанцій, грубо порушуються вимоги Конвенції про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого впливу на природне середовище. Це призвело до небезпечних змін стану довкілля, спричинило шкоду здоров'ю та порушило безпеку життєдіяльності на території України, продовжує спричиняти негативні наслідки для всіх напрямків національної безпеки України, у тому числі для екологічної безпеки. Після завершення війни та перемоги України необхідно відновлювати промислове та аграрне виробництво та екосистему України, у тому числі — шляхом застосування механізму некомерційного суспільного (громадського) використання винаходів і корисних моделей з урахуванням ст. 31 Угоди ТРІПС.

З цієї метою Міністерству економіки України, Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерству аграрної політики та продовольства України доцільно підготувати НПА щодо удосконалення законодавства України стосовно застосування механізму некомерційного суспільного (громадського) використання винаходів і корисних моделей під час воєнного стану в Україні для забезпечення екологічної безпеки держави та після його завершення з метою відновлення промислового та аграрного виробництва та екосистем України з урахуванням ст. 31 Угоди ТРІПС. У разі створення робочих груп з підготовки таких НПА, до складу таких груп доцільно

залучити фахівців Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.

Список використаних джерел:

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. Офіційний вісник України, 2020. № 75. ст. 2377.

2. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. Офіційний вісник України, 2021. № 87, ст. 17, стаття 5584.

3. Через дії окупантів під загрозою знищення перебувають майже 200 територій Смарагдової мережі. URL: <https://ecolog-ua.com/news/chez-diyi-okupantiv-pid-zagrozoyu-znyshchennya-perebuwayut-mayzhe-200-terytoriy-smaragdovoyi> (дата звернення: 06.05.2022 р.).

4. Конвенція о заперещени и военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду от 18 мая 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text (дата звернення: 06.05.2022 р.).

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. ВВР, 2019. № 16. ст. 70.

6. Міністр Руслан Стрілець розповів про шкоду довіллію внаслідок російського вторгнення в Україну. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ministr-ruslan-strilec-rozpoviv-pro-shkodu-dovkillyu-vnaslidok-rosiyskogo-vtorgnennya-v> (дата звернення: 06.05.2022 р.).

7. Міжнародна патентна класифікація (МПК-2022.01). URL: <https://base.uipv.org/mpk2009/index.html?level=c&version=2> (дата звернення: 06.05.2022 р.).

8. Спеціалізована БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні» URL: <https://base.uipv.org/searchINV/search.php?action=viewdetails&IdClaim=269967> (дата звернення: 06.05.2022 р.).

9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994. Офіційний вісник України, 2010. № 84. ст. 2989.

10. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. ВВР, 1994. № 7. ст. 32.

11. Порядок надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу корисної моделі чи зареєстрованого компонування напівпровідникових виробів: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 8. Офіційний вісник України, 2004 , № 2, том 1. стор. 24.

Наукове видання

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА
СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Збірник матеріалів

IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Інтернет-міст КИЇВ–ДНІПРО»
«УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ. ЕФЕКТИВНЕ
ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»
(24 березня 2022 року, м. Київ)

Укладач — *Г.К. Дорожко*, кандидат технічних наук

Комп'ютерне макетування — *Л. Цикаленко*
Художнє оформлення — *Н. Мінченко*

Адреса редакції:
вул. Казимира Малевича 11, Київ, 03150
Тел.: 228-21-36; тел./факс: 200-08-76
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua